

ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

**ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУВЕРЕННОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

21 лютого 2018 р.

м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Іляшко Олександр Олександрович – кандидат юридичних наук, доцент, директор Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Клименко Олена Вікторівна** – доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Лощихін Олександр Миколайович** – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, Заслужений економіст України; **Недюха Микола Петрович** – доктор філософських наук, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, Заслужений діяч науки і техніки України; **Берназюк Ян Олександрович** – доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Скакун Юлія Володимирівна** – кандидат юридичних наук, доцент, перший проректор Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Камінська Наталія Василівна** – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Федоренко Владислав Леонідович** – доктор юридичних наук, професор, директор Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України; **Бортняк Валерій Анатолійович** – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського; **Вінгловська Олена Іванівна** – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Правові засади суверенного розвитку України в умовах гібридної війни: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 21 лютого 2018 р. – Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2018. – 120 с.

ISBN 978-966-916-467-4

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Правові засади суверенного розвитку України в умовах гібридної війни», яка відбулася на базі Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського 21 лютого 2018 р.

УДК 341.231(477):327.5(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ОСНОВНІ СУБ'ЄКТИ СУВЕРЕННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ, ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ТА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Недюха М.П.

Право як регулятор відносин міжлюдської взаємодії: суспільних і соціальних..... 7

Ханин И.Г., Поляков М.В., Шевченко Г.Я.

О развитии онлайн-обучения с использованием инструментов портала <http://sciencehunter.net/> 10

Ханин И.Г., Поляков М.В.

Ноосферный путь познания и хозяйствования. Философские и теоретико-правовые аспекты 13

Корінь А.І.

Суверенні права України в умовах гібридної війни: конституційно-правовий аспект..... 14

Пак В.В.

Перспективи розвитку законодавства, регулюючого факторингові правовідносини 17

Савченко І.О.

Місце та роль спадкового права у сучасному цивільному праві України 20

НАПРЯМ 2. ГІБРИДНА ВІЙНА: СУТНІСТЬ І ФОРМИ, ОСОБЛИВОСТІ ПРОТІКАННЯ В УКРАЇНІ

Камінська Н.В.

Анексія, агресія та окупація: проблеми кваліфікації та правові наслідки 22

Недюха А.В.

Російсько-українська війна: пріоритети формування національної ідентичності..... 26

НАПРЯМ 3. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Ірха Ю.Б.

Особливості функціонування європейської регіональної системи протидії екстремістській діяльності 28

Кременовська І.В.

Російські тоталітарні організації та деструктивні культури в Україні 31

Рудавка А.М.	
Сучасний стан протидії тероризму в Україні	34
Скрипка А.О.	
Актуальні питання проекту Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях»	36
Столбовий В.М.	
Роль службових правовідносин у забезпеченні національної безпеки України	39
Філатов Б.А.	
Партійні системи як чинник розвитку сучасного політичного патріотизму	40
НАПРЯМ 4. ПРАВО ЯК РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНИХ / СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН	
Бортняк В.А.	
Формування та аналіз системи фінансового контролю в Україні	42
Бортняк К.В.	
Правові аспекти діяльності державного бюро розслідувань в Україні	46
Веклич В.О.	
Східноєвропейська корупційна система у контексті розробки публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні	49
Діденко Є.В.	
Проблемні питання дотримання принципу презумпції невинуватості під час розгляду судом справ про адміністративні правопорушення	52
Ейзембрук Т.М.	
Підстави виникнення та припинення права власності	56
Клочко Н.А.	
Загальна характеристика права власності	58
Майор В.В.	
Спадкування за цивільним правом України	61
Петков С.В.	
Рекодифікація КУпАП – основа систематизації публічних правовідносин	63
Скляр М.О.	
Правове регулювання регіональної політики ЄС	65
Третяк Т.О.	
Функції держави в умовах глобалізації	67
Хлабистова К.В.	
Адвокатська монополія: зарубіжний досвід	69

Шульга Є.В. До питання правового регулювання деліктних відносин в країнах англосаксонської правової системи.....	71
Шумейко О.В. Правові засади суверенного розвитку України в умовах гібридної війни.....	73
Ющенко М.М. Право приватної власності фізичної особи	75

НАПРЯМ 5. ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Антонова О.Р. Реалізація конституційного права на сім'ю, материнство і батьківство в умовах гібридної війни: поняття та особливості	78
Демчук Л.В. Гарантії конституційних прав і свобод військовослужбовців та членів їх сімей в умовах гібридної війни	82
Добробог Л.М. Діти під час збройного конфлікту на Сході України: місце проблеми в право- та державотворенні	84
Дорохіна Ю.А. Проблеми захисту прав і свобод людини в світлі кримінально-правової політики щодо охорони власності в умовах гібридної війни.....	87
Іляшко О.О. Правовий режим території: теоретичний аспект	89
Карась Я.А. Обмеження конституційних прав і свобод людини в умовах гібридної війни.....	91
Клименко О.В. Чорна трансплантологія як супутнє явище збройних конфліктів та зубожіння населення	95
Кулішова В.В. Право на охорону здоров'я та його реалізація в умовах гібридної війни	97
Лоцихін О.М. Актуальні проблеми реалізації та захисту прав людини та громадянина в умовах гібридної війни	99
Мірзобаротова Л.Ш. Дотримання принципу презумпції невинуватості (ст. 62 Конституції України) в умовах гібридної війни.....	102

Наливайко Л.Р., Романов М.Ю. Тимчасова окупація як підстава внутрішнього переміщення осіб в Україні.....	105
Невзгляденко Ю.Ю. Спрощена система набуття російського громадянства (країни-агресора) для українців	107
Петров Є.М., Роменська М.В. Забезпечення права внутрішньо переміщених осіб та осіб, які проживають на окупованих територіях на середню і вищу освіту в умовах гібридної війни	110
Ященко К.Є. Суб'єкти сімейного права.....	113
 НАПРЯМ 6. ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	
Гуйван О.П. Інформаційна безпека – важлива ознака сьогодення.....	116

НАПРЯМ 1. ОСНОВНІ СУБ'ЄКТИ СУВЕРЕННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: СВІТОГЛЯДНІ ЗАСАДИ, ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ТА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Недюха М.П.,
*доктор філософських наук,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського,
заслужений діяч науки і техніки України,
дійсний член Академії наук вищої школи України*

ПРАВО ЯК РЕГУЛЯТОР ВІДНОСИН МІЖЛЮДСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ: СУСПІЛЬНИХ І СОЦІАЛЬНИХ

Прийнято вважати, що усталене судження «Право є регулятором суспільних відносин» набуло ознак класики, принаймні на вітчизняних теренах, свідченням чому, зокрема, є його поширене вживання у науковій та навчальній юридичній літературі – монографіях, дисертаційних дослідженнях, підручниках і навчальних посібниках. При цьому показово, що назване судження вживається у наукових дослідженнях, що виконані у різних інтелектуальних традиціях, відповідно до вимог різних парадигм наукового знання – марксистської, структурно-функціоналістської, конфліктуалістської, герменевтичної, теорії соціальної дії (символічний інтеракціонізм), феноменології, синергетики тощо. Зазначене свідчить, на наш погляд, про відсутність належної академічної «суворості» в частині звернення до теоретико-методологічного потенціалу юридичної науки, передусім, парадигм наукового знання, його некритичного використання, що спроможне призводити до своєрідного еkleктичного поєднання понять і термінів, суджень і дослідницьких установок, притаманних різним, а то й взаємовиключним інтелектуальним традиціям – лінійним (марксизм) і нелінійним. Має місце ототожнення різних за своїм змістовним наповненням і парадигмальною підпорядкованістю визначальних понять юридичної науки, до яких відносяться, поза сумнівом, поняття «суспільні відносини» та «соціальні відносини». У вітчизняній науковій літературі досі не вироблено загально визнаного визначення сутності соціальних відносин. Має місце також плутанина в частині розрізнення сутності суспільних і соціальних відносин. Непоодинокими є факти некоректного поєднання різних змістовних складових їхньої сутності. У наукових працях призначення права зводиться до регулювання суто суспільних відносин навіть у випадках, коли йдеться про дослідження, які виконано відповідно до канонів нелінійних інтелектуальних традицій, зокрема, структурно-функціональної чи конфліктуалістської. Відсутнім є брак наукових праць, які були б присвячені дослідженню особливостей нормативно-правового регулювання соціальних відносин.

Необхідність розрізнення змісту останніх уявляється важливим і в частині розу-

міння терміну «суспільство». Приміром, у марксизмі суспільство зводиться до єдності основних сфер його життєдіяльності – економічної, політичної, соціальної та духовної при безумовному пріоритеті економіки. Тоді як у структурно-функціональному аналізі як науковій парадигмі суспільство є соціальною системою з її основними підсистемами – особистісною, культурною та соціетальною, а також відповідними функціями. При цьому суспільство як соціальна система за функціональною ознакою утворює ієрархічну піраміду, де забезпечення потреб вищого рівня досягається шляхом задоволення потреб структур нижчого рівня. При цьому базовою, вихідною, нижчою є функція адаптації, реалізація якої актуалізує завдання функції ціледосягання. Відповідно, функція ціледосягання є базовою щодо інтегративної, а інтегративна – щодо функції збереження структурного зразка. Особливості функціональної взаємодії полягають у тому, що кожна з нижчих функцій є енергетичним ресурсом і потенціалом соціальних змін щодо кожної вищої, тоді як кожна вища здійснює інформаційний контроль за функціонуванням кожної нижчої. Зазначене дозволяє забезпечити динамічний стан системи, її рівновагу та узгодженість складових шляхом постійного обміну енергією та інформацією. При цьому стабільність суспільства, його здатність до виживання обумовлюється соціальним контролем, ціннісними орієнтирами, культурою та релігією [1]. За таких умов держава є одним із багатьох соціотворчих суб'єктів розвитку, а не єдиним, як це, зокрема, передбачено Конституцією України, що дозволить забезпечити процес соціальних змін таким, що: а) підконтрольним суспільству; б) здійснюється при відносній замиреності соціальних суб'єктів; в) відбувається на правовій основі, є погодженим у своїх основних компонентах, збалансованим за інтересами, можливими втратами і здобутками; г) обраний добровільно, за наявності культурно-ціннісного консенсусу, громадянами країни. Соціальні інститути, у свою чергу, забезпечують структурно-функціональну достатність суспільства, його подовженість у часі і стабільність у просторі, зберігаючи при цьому соціокультурну ідентичність.

Прийнято вважати, що термін «суспільні відносини» (від лат. *socialis* - соціальний), будучи розробленим переважно представниками марксистської інтелектуальної традиції, пов'язується з проблематикою соціального опредметнення-розпредметнення, соціального відчуження, соціального фетишизму, соціального виробництва, базиса і надбудови, соціальних класів і соціальних антагонізмів [2, с. 37-38]. При цьому людина розглядається як визначальна складова продуктивних сил і суб'єкт виробничих відносин, постаючи таким чином *HOMO ECONOMICUS*.

Саме на пріоритетності економічної сфери як визначальної щодо характеристики суспільних відносин, визначення їх сутності наголошує К. Маркс у своїй праці «До критики політичної економії. Передмова», зазначаючи, що «спосіб виробництва матеріального життя обумовлює соціальний, політичний духовний процеси життя взагалі. Не свідомість людей визначає їх буття, а навпаки, їх суспільне буття визначає їх свідомість [3]. Зазначені творцями марксистської парадигми «основоположні» тези досі знаходять певною мірою відображення у визначенні сутності суспільних відносин. Зокрема, останні визначаються як різноманітні зв'язки, які виникають між суб'єктами та об'єктами суспільного управління..., носіями яких є люди або соціальні групи, суспільство в цілому в загальному вигляді можуть мати політичний, економічний, соціальний, гуманітарний або інтегрований характер [4].

Визначення сутності суспільних відносин, які надаються у сучасній вітчизняній науковій та навчальній літературі, є продовженням марксистської інтелектуальної традиції, що уявляється справою цілком слушною, за умови, що монографія чи підручник, навчальний посібник підготовлені відповідно до канонів вищезазваної традиції. Однак у таких випадках має бути чітке розрізнення, зважаючи на мультипара-

дигмальність наукового знання, інтелектуальних традицій в їх формаційному та цивілізаційному вимірах, розуміння їх принципової нетотожності.

Становлення і розвиток нелінійних інтелектуальних традицій пов'язується, як відомо, з людиноцентризмом, повагою до гідності людини, забезпеченням її прав і свобод як відправних і визначальних у процесі функціонування суспільства. Союзу. Поняття «соціальні відносини» є людиноцентричним за своїм змістом, адже обумовлюється гуманістичною проблематикою: загальнолюдськими цінностями, правами і свободами людини та громадянина, демократичним устроєм тощо. Зазначене передбачає необхідність кореляції усталеного твердження «право є регулятором суспільних відносин», оскільки вимога регуляції має бути поширена і на соціальні відносини як об'єкт правового регулювання.

Співвідношення змісту понять «суспільні відносини» та «соціальні відносини» дозволяє констатувати їх різну парадигмальну визначеність і, відповідно, нетотожність як об'єктів правового регулювання. Суспільні відносини формуються з приводу способу виробництва, характеру розподілу, обміну та споживання матеріальних благ. Суспільні відносини не передбачають розгляду особистості як повноправного суб'єкта соціальної взаємодії і, відповідно, правового регулювання: людина як суб'єкт суспільних відносин розглядалася лише як представник і носій інтересів соціальної групи (класу, нації, колективу тощо).

Натомість соціальні відносини, уособлюючи синтез економічних, політичних та ідеологічних явищ і процесів, основних сфер життєдіяльності суспільства, передбачають людиноцентризм як визначальну характеристику дійсного стану людини, її стосунків, конституційно-правового забезпечення прав і свобод тощо. Відповідно, соціальні відносини формуються шляхом підпорядкування процесу соціальних змін пріоритетності загальнолюдських цінностей як визначальних і безумовних водночас.

Згідно з вищевикладеним юридична наука має не лише розрізняти зміст понять «суспільні відносини» та «соціальні відносини», а й вбачати у них різну парадигмальну визначеність – формаційну і цивілізаційну, лінійну і нелінійну, що актуалізує доцільність, скажімо, у процесі виконання дисертаційних робіт, визначення не лише методів дослідження, а й парадигмальної спрямованості наукового пошуку.

Орієнтація права на регулювання суспільних відносин суттєво збіднює регулятивний потенціал юридичної науки, оскільки реалізується пріоритет загального (класового) інтересу над індивідуальним, загального блага - над особистісним, суспільного - над громадянським. Громадянські чесноти розглядаються як другорядні, а часто взагалі приносяться в жертву загальносуспільним інтересам як нібито безумовно пріоритетним і визначальним. Не випадково вітчизняні науковці, розглядаючи сутність суспільних відносин, слушно наголошують на важливості їх кореляції альтернативними марксизму соціальними теоріями, зокрема, соціальними нормами (Е. Дюркгейм), соціальними системами (Т. Парсонс), соціальною дією (М. Вебер), соціальною взаємодією та соціальною роллю (Дж. Г. Мід), соціальним обміном (Дж. К. Хоманс) [2, с. 38] тощо.

Відповідно, завдання правової науки полягають у впорядкуванні людських відносин як соціальних, тобто як пріоритетних в частині реалізації сутності людини відповідно до накопиченого потенціалу знання, досвіду, культури, умінь і навичок тощо. Одним із таких напрямів можна вважати підпорядкування права завданням забезпечення реалізації життєво важливих функцій суспільства: ціледосягання, адаптації, інтеграції, відтворення структури та зняття напруги [5, с. 85-201], реалізації стратегії сталого розвитку, утвердження в Україні цивілізованих стандартів рівня та якості життя.

Список використаних джерел:

1. Parsons T. Sociological Theory and Modern Society. – N.Y.: 1967.
2. Андрущенко В. П. Соціальна філософія. Історія, теорія, методологія: [Підручник] / В. П. Андрущенко, Л. В. Губерський, М. І. Михальченко. – Вид. 3-є, випр. та доп. – К.: Генеза, 2006. – 656 с.
3. Маркс К. К критике политической экономии. Предисловие / К. Маркс // К. Маркс и Ф. Энгельс. - Сочинения. 2-е изд. – Т. 13.
4. Суспільні відносини та розвиток: теорія, практика: [монографія] / А.М. Михенко (кер. авт. кол.), О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, О. В. Соснін. – К.: НДУ, 2009. – 396 с.
5. Недюха М.П. Правова ідеологія українського суспільства : [монографія] / М.П. Недюха. – К.: «МП «Леся», 2012. – 400 с.

Ханин И.Г.,

*доктор экономических наук, профессор,
руководитель
Научного Центра корпорации «Ноосфера»*

Поляков М.В.,

*кандидат экономических наук, доцент,
президент
Научного Центра корпорации «Ноосфера»*

Шевченко Г.Я.,

*кандидат технических наук,
руководитель
Научного отдела корпорации «Ноосфера»*

О РАЗВИТИИ ОНЛАЙН-ОБУЧЕНИЯ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИНСТРУМЕНТОВ ПОРТАЛА [HTTP://SCIENCEHUNTER.NET/](http://SCIENCEHUNTER.NET/)

Темпы онлайн-обучения, как бы его ни называли, дистанционное или удаленное, и как бы к нему не относились, негативно или восторженно, растут в геометрической прогрессии. На сегодняшний день объем мирового рынка образования составляет 4,5-5,0 трлн. USD, и в ближайшие годы он обещает уверенно расти и преодолеть рубеж в 6-7 трлн. USD, а доля онлайн-обучения в общих показателях составляет около 3% (165 млрд. USD). Этому рывку предшествовал этап изучения круга пользователей услугами онлайн-обучения и формирующегося рынка этих услуг и, как следствие, разработки и внедрения необходимых технологий, как методических, так и программно-информационных. Несмотря на то, что, на первый взгляд, онлайн-обучение уже проникло во все сферы общества, оно является сравнительно новым элементом в системе образования, и основные образовательные и бизнес-модели еще продолжают формироваться. Сам термин «онлайн-обучение» не является устоявшимся и охватывает множество схем и конструкций, связанных с процессом получения знаний и умений с использованием компьютерных технологий, независимо от того, где протекает процесс обучения, от множества гибридных форм преподавания до получения высшего образования

полностью в режиме онлайн. Попытка вписаться в онлайн-обучение с классическим подходом к образовательному процессу выглядят как «прокрустово ложе», когда-то, достаточно недавно, на телевидение приглашали профессоров, которые «дистанционно» проводили занятия для школьников, подробно и качественно рассказывая о физике, математике и других предметах. Теперь эту нишу заняли вебинары, где не всегда хорошо и не всегда качественно, и, как правило, не бесплатно, учат всему, от решения дифференциальных уравнений до кулинарных секретов, выхолащивая все преимущества и возможности онлайн-обучения.

Для осуществления онлайн-обучения нужно использовать те возможности, которые предоставляют современные инструменты работы с интернет, прежде всего, это гипертекст. Использование онлайн документов *.pdf или *.doc, это все равно, что впрячь лошадь для езды в автомобиле. Важным элементом является наличие динамических изменений на странице на стороне клиента, то есть активная перестройка DOM-дерева с использованием javascript, в том числе и API HTML-5, и, наконец, использование вычислительных возможностей сервера, чтобы клиент имел возможность во время процесса обучения решать задачи, лежащие в рамках изучаемой темы или предмета. Использование перечисленных инструментов позволяет по-иному посмотреть на сам процесс получения знаний. Среди процессов разработки программного обеспечения, одним из наиболее популярных является спиральная модель, при которой разработчики возвращаются к уже пройденному фрагменту проекта, уточняя его цели и характеристики, тем самым повышая качество проекта в целом. Онлайн-обучение также должно происходить по спирали – вначале обучаемый получает общие понятия о данном разделе, потом реализацию тех или иных алгоритмов, возможно, ему этого будет и достаточно. Если же этого уровня будет мало, то (в рамках того же HTML-документа!) нужно предоставить возможность более глубокого рассмотрения темы, при необходимости, с математическими конструкциями и доказательствами. Здесь же должны присутствовать примеры, которые должны реагировать на изменения, вносимые клиентом и, самое главное, программные возможности для решения онлайн задач, интересных клиенту, из-за чего он, собственно говоря, и принял решение об обучении онлайн.

В рамках предложенной парадигмы нами на ресурсе <http://sciencehunter.net/> предпринята попытка организовать онлайн-обучение дисциплине Data Mining – интеллектуальная обработка данных.

С нашей точки зрения, наиболее предпочтительная организация такого процесса обучения состоит из своеобразной триады: Инструменты, Электронный учебник, Видеолекции.

Совместное использование такой триады позволяет создать уникальный каркас он-лайн обучения в области анализа данных. Дополнение в виде отдельной базы примеров, задач и заданий завершает эту конструкцию и позволяет создавать на ее основе он-лайн курсы в области анализа данных под различные категории пользователей и различной степени подготовленности, что делает ее привлекательной для широкого круга слушателей.

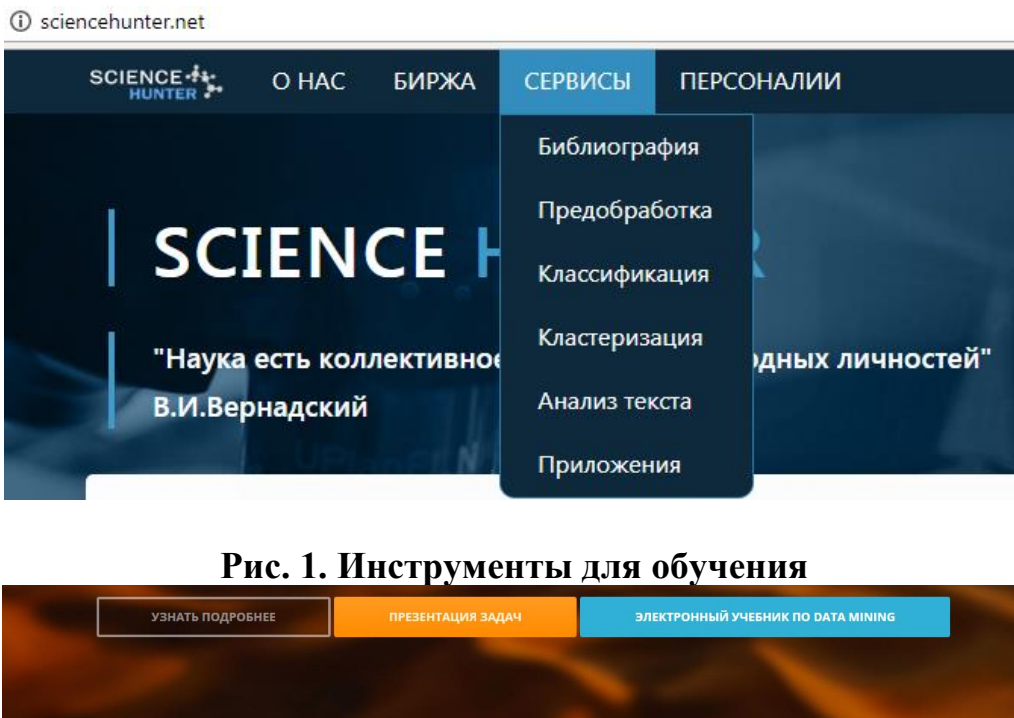

Рис. 1. Инструменты для обучения

Зачем это нужно

В современном мире в любой деятельности необходимо анализировать информацию, чтобы повысить эффективность работы, а также принимать обоснованные решения. Компания DataLogik предлагает практический курс Data Mining, освоив который Вы сможете осуществлять интеллектуальный анализ ваших данных. Это позволит находить скрытые закономерности в Ваших данных и делать прогнозы, а также даст лучшее понимание взаимосвязей в Вашей сфере деятельности и повысить ее эффективность.

«Зачем учить Data Mining?» – спрашивает выпускник вуза, уверенный, что сможет обойтись без этих скучных формул и правил. Однако реальность такова, что курсы Data Mining становятся необходимым условием и получения первого места работы, и дальнейшего карьерного роста.

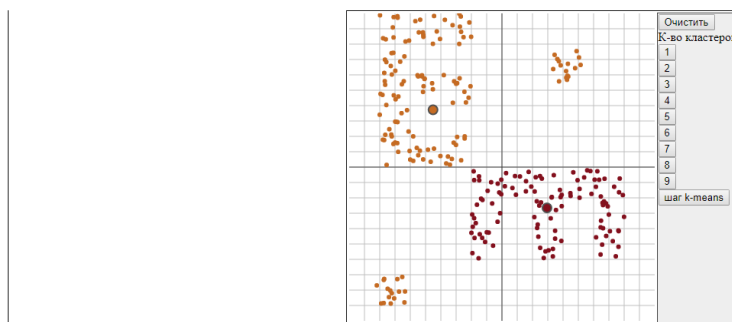
Топ-7 офисных профессий, для которых знание Data Mining становится необходимым:

- Аналитики
- Маркетологи
- Экономисты
- Социологи
- SEO-специалисты
- Банковские работники

Рис. 2. Электронный учебник по Data Mining

Ниже приведен фрагмент примера, реализующего подобную концепцию (рис. 3).

Иллюстрация работы метода *k*-средних.

Использование метода *k*-средних в инфографике.

Модификации метода *k*-средних

FOREL (ФОРмальный Элемент)

Метод *k*-medioids

Рис. 3. Иллюстрация примера, реагирующего на изменения, вносимые пользователем

Ханин И.Г.,
доктор экономических наук, профессор,
руководитель
Научного Центра корпорации «Ноосфера»

Поляков М.В.,
кандидат экономических наук, доцент,
президент
Научного Центра корпорации «Ноосфера»

НООСФЕРНЫЙ ПУТЬ ПОЗНАНИЯ И ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ. ФИЛОСОФСКИЕ И ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ

Понятие ноосферы прочно связано с именем основателя Национальной академии наук Украины академика В. И. Вернадского. Это многогранное понятие до сих пор остаётся дискуссионным, что свойственно многим фундаментальным понятиям.

Изучая творческое наследие В. И. Вернадского, мы пришли к выводу, что семантикой слова ноосфера является сфера гуманитарных, то есть политических, культурных, правовых, познавательных, религиозных и других социальных явлений. Ноосфера является логическим продолжением ряда, состоящего из сферы физико-химических (геосфера) и биологических (биосфера) явлений, в исследование которых Вернадский внёс неопределимый вклад. Явления, из которых состоит ноосфера, объединены посредством информационных явлений (инфосфера), образующих точку входа в изучение ноосферы. Применение компьютеров активизировало развитие инфосферы и актуализировало проблему познания ноосферы. Результаты наших исследований этих процессов подытожены в концептуальной модели Парадигмального Инновационного Развития (ПИР).

Ноосферное мышление, по нашему мнению, приходит на смену доминирующему сегодня экзистенциальному мышлению, не рискующему покинуть поверхность потока существования (практики). В отличие от него ноосферное мышление предполагает проникновение в глубину русла этого потока до уровня логосов-понятий (наука и основанные на ней технологии), эйдосов-образов (литература и искусство) и сущностей-онтологий (философия и методология). Алгоритм реализации этого плана определён разработанной нами моделью Вертикальной Интеграции Знаний (ВИЗ), или Параболой Знаний.

Целью погружения в глубину потока существования является познание объективных онтологических законов, управляющих этим потоком. Аргумент, согласно которому в области сознательных явлений таких законов якобы не существует, разбивается убедительными практическими подтверждениями гипотезы об объективных квазифизических эффектах нефизических явлений, учение о которых развивал грузинский философ М. К. Мамардашвили, школьные годы которого начинались в украинской Виннице. На основе этого учения в корпорации «Ноосфера» сформировался квази-физический подход к нефизическим явлениям. В его основу положены следующие основные принципы:

- 1) единицей обоюдного развития познания и хозяйствования является сфера явлений, генерируемых гипотетической или актуализированной сущностью;
- 2) высшим приоритетом как источник, цель и критерий обоюдного развития познания и хозяйства обладает практика (экзистенция);

3) обязательность диахронического подхода к сферам явлений, проходящим в своём развитии последовательность фаз;

4) необходимость онтологии как сущности (абстракции), детерминирующей явления, возникающие в области интересов исследователя или пользователя.

Фактически таким же квазифизическим духом проникнуто ноосферное мышление Вернадского.

Напомним, что точкой входа в исследование и научное пользование ноосферой является информация. В основе понятия информации как сообщения(сведений) лежит понятие знака. Его фундаментальный характер осознан в глубокой древности. С середины 19-го века (Чарльз Пирс, Фердинанд де Соссюр) предпринимаются настойчивые, но не очень успешные попытки институционализировать науку о знаках (семиотику, семиологию).

Только сегодня в результате информатизации сложились необходимые для этого эмпирические условия, которые в сочетании с ноосферным мышлением В. И. Вернадского, учением о квазифизических эффектах нефизических явлений Мамардашвили, науковедческими идеями Томаса Куна и т. д. позволило корпорации «Ноосфера» вплотную подойти к установлению онтологии знака и таких знаковых конструкций, как компьютерные программы, данные и хозяйственные организации с прицелом на разработку на этой основе соответствующих технологий и решение актуальных вопросов мирового хозяйственного развития. Главным среди этих вопросов является вероятное падение экономического роста в связи с угрозой мирового технологического кризиса.

Важнейшим условием ускоренного выполнения стоящих перед корпорацией задач является обеспечение соответствующего правового и профессионального статуса участников, идущих по ноосферному пути, исследуя процессы познания и хозяйствования. Наиболее приемлемым решением этого вопроса может стать создание корпорацией «Ноосфера» научно-исследовательского Института ноосферы под эгидой Национальной академии наук Украины.

Убедительно просим поддержать наши предложения по его созданию. Уверены, что такое решение в интересах не только корпорации «Ноосфера», но и всей национальной и мировой науки.

Корінь А.І.,

студентка

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету

імені В.І. Вернадського

СУВЕРЕННІ ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Сьогодні, в умовах гібридної війни в Україні, гостро стоїть проблема суверенних прав.

Враховуючі важливість даної теми, варто зазначити суверенітет України поширюється на всю її територію та є загальновизнаним принципом міжнародного права, закріплюється у Статуті ООН, інших міжнародних договорах та угодах.

Як зазначено у Саме тому ч. 1 ст. 13 Конституції України і передбачає, що «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу» [1].

В юридичній науці розрізняють народний, національний (суверенітет народу як політичної нації) та державний суверенітет, визнаючи народний суверенітет пріоритетним. Оскільки у ч. 1 йдеться про суверенітет України, то є підстави твердити, що всі вищезазначені види суверенітетів поширюються на всю її територію. Жодна частина території України не може проголосити себе незалежною відносно Українського народу та держави.

Суверенітет це ознака носія влади, яка забезпечує йому можливість і реальну здатність її здійснювати. Влада народу та держави характеризується такими ознаками:

- є найвищою (верховною) у політичній системі;
- є остаточною стосовно прийняття владних рішень із найбільш важливих питань;
- є загальною, оскільки поширюється у всіх сферах життєдіяльності суспільства і держави;
- є автономною у відносинах із іншими суб'єктами політичної системи вітчизняного суспільства та міжнародними органами і організаціями, зарубіжними країнами, їх інституціями.

Під територією, на яку поширюється суверенітет України, розуміють частину земної кулі, до складу якої належать: сухопутна територія, водна територія (внутрішні морські води і територіальне море), повітряна територія (простір над сухопутною і водною територіями, до космічного простору), підземна територія (простір під сухопутною і водною територіями, до технічно доступної глибини), континентальний шельф, виключна (морська) економічна зона. До території України належать морські, річні, підводні, повітряні й космічні кораблі (судна), що перебувають у відкритому морі, у космосі й законно несуть прапор або знак Української держави, території дипломатичних представництв та консульських установ, експедицій, підводних кабелів, прокладених у відкритому морі, що з'єднують частини України.

Саме тому ч. 1 ст. 13 Конституції України і передбачає, що «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу» [1].

При цьому необхідно врахувати положення Закону України «Про виключну (морську) економічну зону України» від 16 травня 1995 р., із змінами, станом на 1 серпня 2003 р., який у ст. 2 регламентує, що «морські райони, зовні прилеглі до територіального моря України, включаючи райони навколо островів, що їй належать, становлять виключну (морську) економічну зону України. Ширина виключної (морської) економічної зони становить до 200 морських миль, відлічених від тих самих вихідних ліній, що і територіальне море України». Делімітація виключної (морської) економічної зони провадиться шляхом укладення угод з державами, побережжя яких протилежні або суміжні побережжю України, на підставі принципів і критеріїв, загально визнаних у міжнародному праві [2].

Особливо важливим, в аспекті статті 13 Конституції України Конституції України, є визначення кордону у ст. 1 Закону України «Про державний кордон України», під яким необхідно розуміти лінію і вертикальну поверхню, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору [1; 3].

Насамперед слід зазначити, що Закон України «Про державний кордон України» від 4 листопада 1991 р., також визначає у статтях 5 та 6 розуміння територіального моря та внутрішніх вод України. Зокрема зазначається, що до територіального моря України належать прибережні морські води шириною 12 морських миль, відлічуваних від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, які з'єднують відповідні точки. Географічні координати цих точок затверджуються в порядку, який встановлюється Кабінетом Міністрів України. В окремих випадках інша ширина територіального моря України може встановлюватись міжнародними договорами України, а при відсутності договорів – відповідно до загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права [3].

Коментуючи цілісність і недоторканність території України, насамперед слід звернути увагу на те, що загалом цілісність і недоторканність держави розглядаються як складові так званого принципу територіального верховенства держави, згідно із яким влада держави може здійснюватися виключно національними державними органами і поширюватися на всіх фізичних і юридичних осіб, що перебувають на території держави, остання може застосовувати всі, передбачені у законодавстві, владні повноваження стосовно вітчизняних та закордонних фізичних і юридичних осіб.

В процесі проведеного дослідження, варто наголосити на тому, що порушені міжнародні домовленості, а саме Будапештський меморандум, в якому приймала участь й Росія. Зазначений меморандум є юридичним актом і набрав чинності з моменту підписання відповідно тексту цього документу, тому вказана угода є обов'язковою до виконання від 5 грудня 1994 р. всіма сторонами, всіма учасниками меморандуму без винятку. В 1995 році Генеральна Асамблея ООН прийняла меморандум як офіційний документ [4].

Згідно з яким, держави, що підписали меморандум зобов'язалися: поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України; утримуватися від загрози силою, її використання проти територіальної цілісності/політичної незалежності України; ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти неї, крім цілей самооборони або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом ООН; утримуватися від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, отримати будь-які переваги; домогтися негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні, якщо вона стане жертвою акту агресії чи об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї; не застосовувати ядерну зброю проти України, крім випадку нападу на них самих, їхні та підопічні території, збройні сили, їхніх союзників; проводити консультації у випадку виникнення ситуації, внаслідок якої постає питання стосовно цих зобов'язань.

Таким чином можна констатувати, що конституційні норми, що визначають суверенність держави – стали «об'єктів» гібридної війни, що порушили загальноновизнані принципи міжнародного права [4].

Список використаних джерел:

1. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

2. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України: від 16 травня 1995 р. № 162/95-вр // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995. – № 21. – ст. 152.

3. Про державний кордон України: Закон України: від 4 листопада 1991 р. № 1777-12 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 2. – Ст. 5.

4. Про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї: Меморандум: від 5 грудня 1994 р. № 998_158.

Пак В.В.,

студент

Таврійського національного університету

імені В.І. Вернадського

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА, РЕГУЛЮЮЧОГО ФАКТОРИНГОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Аналізуючи стан українського законодавства в галузі регулювання факторингових операцій з метою дослідження перспектив його розвитку, на мою думку, насамперед необхідно дослідити як такий розвиток відбувається стосовно правового регулювання міжнародних факторингових операцій, адже багато в чому збігаються норми, що регулюють факторингові операції в Україні і в світі. Крім того, Україна є підписантом міжнародних угод, які спрямовані на регулювання фінансових послуг і, як наслідок, має зобов'язання приводити національні нормативні акти у відповідності до міжнародних норм. Це зобов'язання набуває особливого значення в умовах гібридної війни, як фактор, що сприяє інтеграції України до світової демократичної спільноти.

Уніфікація виступає загальною тенденцією правового регулювання міжнародних факторингових операцій. Правове регулювання факторингу на міжнародному рівні здійснюється на основі конвенції УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» 1988 р. Відсутність єдиного уніфікованого правового режиму проведення факторингових операцій та поверхневість правового регулювання факторингу сприяли зростанню питомої ваги квазіправових регуляторів відповідної сфери відносин. Комісія ЮНСІТРАЛ підготувала конвенцію «Про уступку дебіторської заборгованості у міжнародній торгівлі» 2001 р., яка затверджена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 56/81 [1].

Міжнародними факторинговими асоціаціями здійснюється приватно правова уніфікація правил здійснення міжнародних факторингових операцій. Результатом цього є Загальні правила міжнародного факторингу, затверджені міжнародними факторинговими асоціаціями – FactorsChainInternational та International Factoring Group. Оттавська конвенція «Про міжнародний факторинг» 1988 р. залишається єдиним міжнародним договором, що врегульовує факторингові операції, ускладнені іноземним елементом. Як впливає із преамбули Оттавської конвенції «Про міжнародний факторинг», метою її розробки є прийняття єдиних правил для створення правової бази, яка сприятиме міжнародному факторингу. Конвенція є правовою основою для розроблення окремих положень, присвячених договору факторингу в межах національних законодавств. Виникнення та втілення у правотворчу практику договору міжнародного факторингу спричинено об'єктивними закономірностями розвитку міжнародних торговельних відносин. В умовах глобалізації на зміну традиційним комерційним контрактам виникають нові договірні форми, що передбачають більш складні

форми економічної та юридичної взаємодії сторін. Подібним чином виникли зовнішньоекономічні договори з комерційним фінансуванням, до переліку яких належить і договір міжнародного факторингу [2, с. 89-92].

Правове регулювання факторингу на національному рівні розвивається в напрямку непрямої уніфікації – відповідне правове явище спершу набуло відповідної об'єктивності в положеннях в конвенції УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» з подальшим його втіленням у положеннях національного законодавства. З урахуванням вищезазначеного, наявність відповідних уніфікованих правових актів засвідчує виникнення у міжнародній комерційній практиці особливого виду зобов'язальних відносин, ускладнених іноземним елементом. Конвенція УНІДРУА «Про міжнародний факторинг» 1988 р. закріплює конструкцію договору міжнародного факторингу. Відповідно до ст. 1 Конвенції, під договором міжнародного факторингу розуміють договір, за яким постачальник відступає або може відступати фактору право грошової вимоги, яке впливає з договорів купівлі-продажу товарів, укладених між постачальником та його покупцями (боржниками), крім договорів купівлі-продажу товарів, придбаних у першу чергу для їхнього особистого, сімейного або домашнього використання. Фактор, при цьому, має виконувати принаймні дві з таких функцій: фінансування постачальника, включаючи надання позики та здійснення авансових платежів; ведення обліку (головної бухгалтерської книги) щодо дебіторської заборгованості; пред'явлення до сплати грошових вимог; захист від несплат боржників. Крім того, боржники повинні бути повідомлені про відступлення права грошової вимоги [1].

У 2006 р. Україна приєдналася до Конвенції УНІДРУА про міжнародний факторинг. До короткострокових наслідків приєднання до Конвенції про міжнародний факторинг можна віднести зниження рівня ризиковості зовнішньоторговельних операцій, розширення джерел фінансування українських підприємств за рахунок експортно-імпортного факторингу. У перспективі приєднання до Конвенції стане основою для розробки національного законодавства в даній галузі. Після її прийняття більшість держав запровадили факторинг у систему свого цивільного права. Приєднання до Конвенції дозволяє розширити визначення факторингових операцій від цієї зобов'язковою оплатою (ЦКУ) до визначення п. 1 Конвенції, що включає: – фінансування постачальника, включаючи позику і попередній платіж; – ведення обліку (бухгалтерських книг) за належними сумами; – пред'явлення до оплати грошових вимог; – захист від неплатоспроможності боржників [3].

Конвенція дає уявлення про факторинг як симбіоз фінансових, страхових та інформаційних послуг, спрямованих на підтримку зростання обсягів продажу клієнтами товарів, робіт, послуг. Викупуючи заборгованість дебіторів клієнта, фактор надає йому комплекс взаємопов'язаних послуг, зокрема: – фінансування поставок з відстроченням платежу; – покриття кредитних та процентних ризиків, ризик у ліквідності; – управління дебіторською заборгованістю; – інформаційне обслуговування клієнта.

Отже, основний напрямок розвитку факторингового законодавства в міжнародному праві, значною мірою, відбувається шляхом його уніфікації з метою усунення розбіжностей у тлумаченні різних нормативних актів суб'єктами факторингових відносин.

Українській ринок факторингу і, відповідно, законодавство, що його регулює, в силу певних обставин, мають деякі відмінності від міжнародних аналогів. Загальною рисою українського ринку факторингу є його досить велика місткість і незаповненість. Ринок факторингових послуг найчастіше існує у вигляді олігополії. Виходячи

з цього, можна очікувати, що протягом кількох найближчих років кількість компаній, що проводять факторингові операції, буде зростати.

Одним з чинників, що сповільнює розвиток факторингу в Україні – існування певних перешкод у національному законодавстві. У різних законодавчих актах тлумачення факторингу відрізняється, що призводить до небажання компаній-факторів впроваджувати цю послугу [4].

Дослідивши перспективи розвитку регулювання міжнародного факторингу, я вважаю, що розвиток українського законодавства в галузі факторингових відносин повинен відбуватись двома шляхами – за допомогою уніфікації законодавства та розширення факторингових послуг. Уніфікація, яку можна також визнати як кодифікація і консолідація, повинна відбуватись шляхом зведення норм, що регулюють факторингові правовідносини в одному нормативному акті, наприклад ЦК України.

Щодо розширення спектру факторингових послуг необхідно зазначити наступне. Відповідно до ст. 1077 ЦК України та інших нормативних актів за договором факторингу клієнт відступає на користь фактора право грошової вимоги. Відступлення права товарної вимоги за договором факторингу законом не передбачена, в першу чергу тому, що фактор набуває права власності на все, що він отримує від боржника, тобто фактор отримує право власності на товар і для отримання грошових коштів, повинен продати цей товар. Здійснювати такі операції, фактору заборонено Законом України «Про банки і банківську діяльність». До речі, відповідно до цієї ж норми, банки позбавлені можливості викуповувати право товарної вимоги і за договором про відступлення права вимоги. Мені здається, що, у вигляді виключення, банківським установам необхідно дозволити укладати договора факторингу, де відступаєме право має товарний характер. Для цього необхідно прирівняти операції, які проводить фактор з отриманим у боржника товаром до операцій з заставним майном. При цьому товар у боржника має постачатись не банку, а його комісіонеру, професійному організатору аукціонів, щоб усунути банк від безпосереднього продажу товару. Сам товар має реалізовуватись виключно в рамках аукціону.

Завершуючи розгляд перспектив розвитку законодавства, регулюючого факторингові правовідносини необхідно зазначити, що в жовтні 2017 року внесені зміни до ЦПК і ГПК, якими судовий прецедент визнано джерелом права. Це дає надію, що через невеликий проміжок часу, факторингове законодавство буде приведенне до належного стану.

Список використаних джерел:

1. Окремі аспекти правової природи договорів міжнародного факторингу. Смолин Я.В. 2017 р [Електронний ресурс] Режим доступу – journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/.
2. Проблеми та перспективи розвитку ринку фінансових послуг в Україні. Остафіль О.В. 2004 р. Фінанси України. – Виходить щомісячно 2004 г. № 12. С. 89-92.
3. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку факторингу. Є.Г. Рясних 2013 р. [Електронний ресурс] Режим доступу – fkd.org.ua/article/download/28927/25999.
4. Сидоренко І.В. Правове регулювання факторингу в Україні, 2015 р. [Електронний ресурс] Режим доступу – <https://www.google.com.ua/url>.

Савченко І.О.,
студентка II курсу магістратури юридичного факультету
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського

МІСЦЕ ТА РОЛЬ СПАДКОВОГО ПРАВА У СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Одним з найпоширеніших і найважливіших видів суспільних відносин в більшості країн, безперечно вважаються цивільні відносини, адже саме ними охоплюється врегулювання питань підприємництва, права власності, укладання договорів, спадкування. Соціально-економічні перетворення українського суспільства значною мірою ґрунтуються на реформуванні цивільно-правових дисциплін. Цей надзвичайно складний процес пов'язаний у першу чергу з кардинальними змінами у відносинах власності, які тягнуть за собою і зміни у спадковому праві. Цим пояснюється неабияка зацікавленість держави до створення такого правового поля, де ці відносини могли б розвиватися вільно та гармонічно.

Спадкове право посідає особливе місце в системі цивільного права. Незважаючи на свій консерватизм, воно залишається актуальним у кожній державі, з огляду на його нерозривний зв'язок із правом власності. Спадкове право певним чином стосується кожної людини, оскільки хоча б раз у житті кожна особа стає спадкоємцем і, на жаль, наприкінці свого життя приречена стати спадкодавцем [1, с. 327].

Спадкування – це перехід майнових прав та обов'язків померлого громадянина (спадкодавця) до інших осіб (спадкоємців). Право спадкування тісно пов'язане з правом власності, оскільки спадкування є одним із найпоширеніших засобів набуття права власності і служить охороні цього права.

Спадкування становить універсальну правонаступність. Саме в спадкуванні яскраво виявляється така особливість універсального правонаступництва, як одночасність переходу до правонаступника всіх прав та обов'язків, які належали правопереднику [2, с. 24].

Визначаючи місце спадкового права в системі цивільного права, справедливим видається кваліфікувати його саме як підгалузь. Спадкове право становить сукупність однорідних і предметно пов'язаних цивільно-правових інститутів, що регламентують порядок та умови переходу майнових, а в деяких випадках і особистих немайнових прав та обов'язків померлої особи до інших осіб. До інститутів спадкового права можна віднести – інститут спадкування за законом, інститут спадкування за заповітом, інститут виконання заповіту.

Особливість спадкового права як підгалузі права визначається предметом регулювання у межах предмета цивільно-правового регулювання. Власне, спадкове право має «підпредмет». Предметом регулювання спадкового права виступають суспільні відносини, які виникають внаслідок специфічного юридичного факту – смерті фізичної особи (оголошення фізичної особи померлою) і опосередковують перехід прав та обов'язків цієї особи до інших осіб – спадкоємців. Водночас, спадкове право регулює і такі суспільні відносини, які за своєю сутністю не можна віднести до спадкових – наприклад, складення заповіту, його скасування.

Як цивільно-правовий інститут спадкове право являє собою сукупність встановлених державою правових норм, які регламентують порядок та умови переходу майнових прав померлого громадянина до інших осіб. Саме спадкове право визначає підстави спадкування, час і місце відкриття спадщини, коло спадкоємців, особливос-

ті спадкування окремих видів майна, порядок і строки прийняття та відмови від спадщини, оформлення спадкових прав [3, с. 89].

Для вирішення багатьох питань спадкового права суттєве значення має час і місце відкриття спадщини. Саме з часом та місцем відкриття спадщини пов'язане встановлення таких істотних обставин, як-от:

- визначення кола спадкоємців;
- строку для прийняття спадщини чи відмови від спадщини;
- склад спадкового майна;
- законодавство, яким потрібно керуватися;
- початок обрахування строку для пред'явлення претензії кредиторами.

Саме за місцем відкриття спадщини вживаються заходи щодо охорони спадкового майна і видається свідоцтво про право на спадщину.

Місцем відкриття спадщини вважається останнє постійне місце проживання спадкодавця, а якщо воно невідоме – місцезнаходження майна чи основної його частини (ст. 1221 ЦК України) [4].

Характерною особливістю спадкового права є те, що воно майже не розвивається поза межами кодифікованих актів законодавства, тобто ЦК України. Якщо такі підгалузі цивільного права, як сімейне, житлове право, право інтелектуальної власності мають своєю джерельною основою не тільки ЦК України, а інші законодавчі акти (Сімейний кодекс України, Житловий кодекс України, численні закони та інші нормативно-правові акти про охорону прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності), то стосовно спадкового права можна сказати, що концентрованим виразом його норм є саме ЦК України, в якому спадкове право зосереджене в однойменній Книзі (Книга VI) Цивільного кодексу України.

Список використаних джерел:

1. Заїка Ю. О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: Монографія. – К.: НАВСУ, – 2004. – 288 с.
2. Валах В. В. Спадкування за заповітом та законом: (на прикладі України та Російської Федерації) / В. В. Валах // Держава і право: зб. наук. пр. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко [та ін.]. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – Вип. 19. – 371 с.
3. Васильченко В.В. Поняття спадкового права в об'єктивному значенні // Юридичний вісник. – 2003.– № 3 – 121 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-1>

НАПРЯМ 2. ГІБРИДНА ВІЙНА: СУТНІСТЬ І ФОРМИ, ОСОБЛИВОСТІ ПРОТІКАННЯ В УКРАЇНІ

Камінська Н.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ*

АНЕКСІЯ, АГРЕСІЯ ТА ОКУПАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

Реалії сьогодення вказують на низку чинників, які за своїм характером та діями можна віднести до злочинів міжнародного характеру. Останнім часом саме ці злочини привертають увагу не лише науковців, а й політиків, громадськості, міжнародної спільноти. Слід зауважити, що поняття «міжнародний злочин», «злочин проти миру та безпеки», «агресія», «анексія» є питанням досить актуальним і загостреним, це стосується не лише точного тлумачення, а й правильного розуміння даних категорій.

У наукових колах класифікація й кваліфікація міжнародних правопорушень завжди викликали гостру дискусію. У результаті питання віднесення тих чи інших протиправних діянь до міжнародних злочинів знайшло своє вирішення в Римському статуті Міжнародного кримінального суду 1998 р., який є чи не єдиним документом, що наводить перелік діянь, які вважаються міжнародними злочинами (ст. 58). До них належать злочини: а) проти миру: планування, підготовки; розв'язання або ведення агресивних війн тощо; б) проти людяності: вбивства, депортації, поневолення, переслідування та інші жорстокі дії щодо цивільного населення; в) воєнні злочини: порушення законів і звичаїв війни, вбивство військовополонених, заручників, парламентарів, винищення міст і сіл тощо; г) проти людства: геноцид, апартеїд, екоцид, расизм, колоніалізм – колоніальне панування та інші форми іноземного панування [1].

Для України, як відомо, на порядок денний постала ратифікація цього документу, що було б ще одним інструментом боротьби з міжнародною злочинністю загалом, а також з анексією Криму зокрема. Крім того, Україна взяла на себе зобов'язання (за ст. 8 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду.

Агресія як різновид соціальної дії завжди була загрозою для стабільного економічного, соціального, культурного і політичного розвитку держав. Склад даного міжнародного злочину передбачає кваліфікаційні характеристики збройного способу її здійснення. На це вказує зміст визначення злочину агресії згідно Резолюції 3314 ГА ООН: «Агресією є застосування збройної сили держави проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або будь-яким іншим чином, несумісним із Статутом ООН». Ст. 51 Статуту ООН визначає збройний напад як найнебезпечнішу форму збройної агресії. У Резолюції про визначення агресії перераховано сім видів дій, що розглядаються як акти агресії [2]. Тяжкість агресії, визначальний її вплив на стан міжнародної безпеки не викликає сумнівів. Є всі підстави стверджувати, що ефективність міжнародного права ототожнюється з ефективністю міжнародно-правової протидії агресії. Тому важливим є доробок вітчизняних і зарубіжних юристів-міжнародників, які можуть ефективно застосовуватися за умови їх адаптації до сучасної дійсності, коли на міжнародній арені боротьба

за ресурси, технології і владні преференції посилилася, а її методи й засоби жорсткішають чи закамують під легітимність.

До останнього часу було навіть важко уявити можливість агресивного вторгнення на територію певної держави та її подальшу анексію. Однак сьогодні, аналізуючи ситуацію, що склалася в Україні, можна дійти висновку і щодо неефективності основних принципів міжнародного права, і щодо нездатності світової спільноти адекватно реагувати на агресивні дії її членів.

Відверта анексія Російською Федерацією Кримського півострова підпадає не тільки під політологічне трактування цього явища, а й під його міжнародно-правове визначення. Адже анексія – насильницьке приєднання чи загарбання однією державою території або частини території, що належить іншій державі чи народові, або будь-якого простору, що перебуває під контролем чи у спільному користуванні міжнародної спільноти; насильницьке утримання народу в кордонах чужої держави. Анексія зазвичай здійснюється всупереч волі населення приєднаної чи загарбаної території та є силовим одностороннім актом [4-6]. Історії відомі різноманітні приклади анексування територій, причинами котрих стали різні обставини, проте в результаті всі вони мали схожі наслідки і тенденції розвитку.

Анексію розглядають у декількох розуміннях: широкому і вузькому, а також у порівняльному аспекті. Анексія в міжнародних відносинах не існує поза межами окупації, однак дані поняття є різними. Розглядаючи анексію у вузькому значенні як юридичне оформлення приєднання окупованої території окупаційною державою, то вона буде чітко протиставлятися окупації, оскільки остання не передбачає зміну правового статусу (титулу) окупованої території. У випадку анексії окупованої території виникає юридична колізія, адже правовий режим такої території з позицій національного права окупаційної та окупованої держави, а також з точки зору міжнародного права починає суттєво відрізнятися.

За міжнародним правом будь-яка територія, яка стала об'єктом анексії, є окупованою територією, на якій однозначно зберігається окупаційний режим з гарантіями, наданими міжнародним гуманітарним правом населенню цієї території на підставі ст. 47 Женевської конвенції. Анексія й окупація можуть поєднуватися у межах однієї території, протягом конкретного часу з позиції різних рівнів правових систем, однак правові режими, встановлені в ході анексії та окупації будуть суперечити один одному. Тому можна навести такі відмінності окупації та анексії: окупація темпорально передує анексії, адже неможливо приєднати будь-яку територію без попереднього встановлення на ній окупаційної влади; 2) окупація не передбачає зміну правового статусу (титулу) окупованої території, тоді як анексія є приєднанням окупованої території до окупаційної держави; 3) анексію слід розуміти як епізодичне явище, тоді як окупацію як явище триваюче – процес або режим.

Тобто, оперуючи категоріями пострадянської теорії юридичних фактів, анексія є одноразовий юридичний фактом, а окупація – натомість дискретний, триваючий або фактом-станом. Якщо ж анексію розглядати у широкому значенні як процес приєднання (завоювання / дебелизації) частини або всієї території держави, то окупація є необхідним елементом анексії, її першою стадією, а сам механізм анексії можна зобразити у вигляді послідовних кроків: – встановлення безпосереднього чи опосередкованого (через маріонетковий уряд) фактичного контролю над такою територією шляхом *occupatio (quasi) bellica*; – видання правового документу про приєднання окупованої території до окупаційної держави. Часовий проміжок між цими двома кроками може бути різним. Отже, окупація і анексія у широкому розумінні співвідносяться як філософські категорії цілого (анексія) та частини (окупація): процес анексії території включає в себе її окупацію, однак не обмежується виключно нею.

Події 2014–2015 рр. на півострові Крим засвідчують факт збройної агресії РФ проти України. 20.02.2014 р. в супереч міжнародно-правовим зобов'язанням РФ щодо України були зафіксовані перші випадки порушення Збройними силами РФ порядку перетину державного кордону України в районі Керченської протоки та використання підрозділів Збройних сил РФ, розташованих в Криму відповідно до Угоди між Україною та РФ про статус та умови перебування на території України Чорноморського флоту РФ 1997 р., для блокування українських військових частин без оголошення війни. Збройні формування РФ на початковій стадії не мали розпізнавальних знаків і координували свої дії з нерегулярними підрозділами найманців з числа місцевих жителів, озброєних і керованих російськими спецслужбами, а кінцева ціль їх стратегічної місії була заздалегідь відома лише керівникам даної операції [3].

Правомірне перебування російських військовослужбовців на території України можливе виключно на підставі, встановлених Угодою між Україною і РФ про статус та умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України (1997 р.), а в інших випадках відповідно до Указу Президента України про допуск підрозділів збройних сил РФ на територію України, схваленого Верховною Радою України (п. 22 ч. 1 ст. 85 Конституції України, ст. 8 Закону України «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України» від 22.02.2000 р. № 285). У свою чергу, з боку Росії Рада Федерації повинна дати згоду Президенту РФ на виростання Збройних сил РФ за межами території РФ (п. «г» ч. 1 ст. 102 Конституції РФ).

Однак, у лютому-березні 2014 р. російські війська перебували на території Кримського півострова, порушуючи положення Федеральних Законів РФ «Про оборону», «Про порядок надання РФ військового і цивільного персоналу для участі в діяльності з підтримання або відновлення міжнародного миру і безпеки». Таку інтервенцію РФ відповідно до пунктів «а», «е» та «г» ст. 3 Резолюції 3314 ГА ООН «Визначення агресії» 1974 р. необхідно кваліфікувати виключно як агресію РФ проти України у вигляді: 1) вторгнення Збройних сил РФ на територію України; 2) застосування Збройних сил РФ, що знаходяться на території України згідно з міжнародною угодою, однак в порушення умов, передбачених цією угодою; 3) заслання РФ та від імені РФ озброєних банд, угруповань та регулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти України настільки серйозного характеру, що це дорівнює перерахованим вище актам, та її істотна участь в них.

Яким чином з точки зору сучасного міжнародного права, законодавства України і РФ можна кваліфікувати встановлення РФ фактичного контролю в 2014 р. над Кримським півостровом воєнними методами? По-перше, захоплення території м. Севастополя та АРК Росією відбулося в мирний час без оголошення війни України, через що кримські події 2014 р. класичний приклад *occupatio quasi bellica* – квазівоєнної окупації без відкритого військового конфлікту між двома сторонами, однак із застосуванням сили з боку РФ проти України. По-друге, *occupatio quasi bellica* має неправомірний характер, бо не є актом самооборони РФ відносно України, здійснювалася без санкції РБ ООН, не була правомірним заходом рятування громадян РФ на території України, прикладом гуманітарної інтервенції, через що її слід кваліфікувати як злочин агресії. РФ не надала жодного фактологічного і юридичного обґрунтування правомірності перебування власних військовослужбовців на території України, при чому подальші події 2014 р. (інкорпорація Кримського півострова в територіальній устрій РФ) підтвердили незаконний характер російської інтервенції. По-третє, агресія РФ проти України в Криму порушила:

1) принципи міжнародного права: незастосування сили або погрози силою; невтручання у внутрішні справи держави; добросовісного виконання взятих на себе зобов'язань; поваги прав і свобод людини і громадянина.

2) двосторонні міжнародно-правові угоди між РФ та Україною: Договір про дружбу, співробітництво і партнерство (1997 р.); Угоду про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України (1997 р.); Договір про українсько-російський державний кордон (2003 р.) та ін.

3) багатосторонні угоди, сторонами яких є РФ і Україна: Угоду про створення СНД 1991 р.; Протокол до Угоди про створення СНД 1991 р.; Алма-Атинську декларацію 1991 р.; Декларацію про дотримання принципів співробітництва в рамках СНД 1992 р.; Декларацію про дотримання суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності кордонів держав-учасниць СНД 1994 р.; Меморандум 1994 р про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р. й ін.

4) національне законодавство України і РФ, адже російські військовослужбовці знаходилися на території Криму: без відповідного дозволу з боку Президента України і Верховної Ради України; до видачі формального дозволу Ради Федерації Федеральних Зборів РФ від 1 березня 2014 р. (той дозвіл, який надала Рада Федерації 1 березня 2014 р. є *a priori* незаконним, оскільки він порушує всі підстави та критерії використання Збройних сил РФ за межами РФ, визначені російським законодавством).

Таким чином, порушення територіальної цілісності України, включаючи анексію Криму, окуповані території Донецької та Луганської областей, без офіційного воєнного конфлікту РФ з Україною слід розглядати як акт агресії РФ проти України, грубе порушення міжнародного права, національного права України і РФ.

З проведеного дослідження, очевидні ознаки міжнародних злочинів, проте наразі залишається ще багато спірних і невизначених питань у цій сфері, що зумовлюють потребу подальшого вивчення порушеної проблематики. У результаті, сподіваємось, винні будуть притягнені до відповідальності у встановленому порядку, буде відновлено мир і безпеку, правопорядок і територіальну цілісність України як незалежної суверенної унітарної демократичної держави, права корінних народів.

Список використаних джерел:

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 року. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588/para077#o77.
2. Резолюція ГА ООН від 14.12. 1974 року № 3314. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74.
3. Касяненко Д. Правова сутність міжнародного злочину (на прикладі «анексії Криму») Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (31.10.2017 р., м Київ). К., 2017.
4. Задорожній О.В. Анексія Криму – міжнародний злочин: монографія / О.В. Задорожній / Київ: К. І. С. 2015. С. 216-299.
5. Гай-Нижник П.П. Окупація та анексія Криму РФ у 2014 р. як акт агресії проти України: перебіг вторгнення і свідчення міжнародного злочину / П.П. Гай-Нижник. Гілея. 2017. № 118 (3). С. 110-125.
6. Марусяк О.В. Анексія Криму Російською Федерацією як злочин агресії проти України: міжнародно-правові аспекти. Монографія / О.В. Марусняк. Чернівці: «Місто», 2016. 220 с.
7. Алямкін Р.В. Сила права чи право сили: територіальна цілісність держав у сучасному світі / Р.В. Алямкін. Право і суспільство. 2016. № 1. С. 1-4.
8. Камінська Н.В., Патріча М.В. Protection of the human rights in armed conflict. Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ. 2016. № 2. С. 106-114.

Недюха А.В.,
студент III курсу
Харківського національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Україна, поставши об'єктом збройної агресії з боку Росії, фактично перетворилася у театр воєнних дій, постала країною, на теренах якої вирішується не лише її доля, а й майбутнє Європи. Відповідно, можна стверджувати про міждержавний та міжцивілізаційний характер цього конфлікту, його різновекторну ціннісну спрямованість, антагоністичну сутність.

Росія, як відомо, упродовж декількох останніх століть вирішувала найбільш гострі протиріччя своєї історії, у тому числі у стосунках з Україною, шляхом розв'язання війн, в основі яких намагання розширити власний життєвий простір експансіоністськими, насамперед, анексіоністськими засобами, «приєднати» до себе, нав'язати власну «тотожність» шляхом асиміляції, русифікації, сегрегації тощо [1], не допустити становлення незалежної суверенної держави як самостійного суб'єкта світової політики та міжнародного права. Національні інтереси України як демократичної держави, європейські перспективи її розвитку фактично ставлять під сумнів пріоритетні цілі російської політики як імперської, нівелюють її історичне минуле, потенціал, ресурси, можливості впливу [2]. Імперський тип російської держави завжди призводив до війни з Україною – великої чи малої, довго– чи короткотермінової, інтенсивно протікаючої чи «гібридної». Ретроспективний аналіз свідчить, що війни є закономірністю російсько-українських відносин, які породжується конфліктом протилежних ідентичностей, що перебувають в одвічній боротьбі. «Такий стан зумовлює одночасно їх співіснування і війну – війну в умовах співіснування. Співіснування у цьому сенсі є необхідною умовою їх боротьби» [3, с. 41].

Не випадково зазначені суперечності у міждержавних відносинах отримали назву протиріч ідентичностей, оскільки для Росії вони набувають доленосних ознак як засобу розширення території, відновлення імперії тощо, в основі яких – великодержавність, схильність до есхатологічного мислення та самодержавності [3, с. 90]. Тоді як для українського народу названі вище суперечності пов'язуються з визвольними змаганнями, державотворчими прагненнями, верховенством закону, пріоритетом прав і свобод людини та громадянина, національними інтересами як засобом ідентифікації спроможності української політичної нації. «Предметом антагонізму в цьому конфлікті ідентичностей є «земля» як життєвий простір, що трактується як «руська земля», «державна» – як простір влади та її «міжнародний статус» – як геополітичний простір; «суспільство» – як «руський народ», що має свій культурно-історичний простір, який трактується як «русский мир» чи «славянський мир» [3, с. 43, 44].

Усвідомлення реальних загроз, сприйняття їх як перманентних, передусім, з боку Росії передбачає, безумовно, перемогу у війні ідентичностей. Суверенний розвиток, забезпечення пріоритету прав і свобод людини та громадянина, подолання хронічних хвороб української владної еліти в частині сприйняття Росії як «другої вітчизни», а росіян – як «братнього народу», колабораціонізму є умовою утвердження не лише незалежності України, а й формування гарантованого міжнародного правопорядку, що ґрунтується на загальнолюдських цінностях та нормах міжнародного права. Своєрідними засобами досягнення зазначеної мети можна розглядати, зокрема, «асиметричні стратегії» – нестандартність дії, інноваційність, нанесення ударів по найчутливіших місцях супротивника [4], прогностичну модель російсько-

української війни [3, с. 807-861], які мають ґрунтуватися, забезпечуватися та реалізовуватися відповідно до сутності національних інтересів [5, с. 326-329].

Теоретико-методологічні спроби ідентифікації збройного протистояння на Донбасі дозволяють його кваліфікувати як російсько-українську війну, одним із варіантів досягнення миру є поетапна реінтеграція Донбасу, де першопочатковими заходами є роззброєння, розформування сепаратистських груп, виведення російських військ з наступним формуванням українських органів влади та інтеграцією території. Безумовно, повернення окупованих територій Донбасу має розглядатися органічною ланкою єдиної стратегії звільнення Криму.

Побудувати ефективну державу і благополучну країну (зазначені поняття «держави» і «країна» необхідно розглядати в їх єдності як конституційно-правову норму разом з терміном «суспільство», що дозволить визначити сутність національних інтересів з їх складовими «простір» і «безпека». Нам бракує політико-ідеологічного та правового усвідомлення, відчуття власної країни. Є «центр», є «регіони», нема всеукраїнського конституючого начала, яким є національні інтереси.

Саме національні інтереси, відображаючи нагальні завдання української політичної нації в їх сучасному (поточному, тактичному), так і майбутньому (цілеорієнтованому, стратегічному) вимірах є відображенням сутності української національної ідеї, слугують: а) засобом ідентифікації політичної нації, народу в цілому; б) чинником інтеграції окремих, розрізнених складових буття нації в єдиний простір, що потребує «привласнення» у публічно визначених кордонах шляхом їх делімітації та демаркації; в) державо- та соціотворчим конструктом; г) фактором соціалізації людини; д) засобом нормативно-правового забезпечення пріоритету прав і свобод людини та громадянина. Відповідно, досягнуті національні інтереси дозволяють вибудувати послідовність тактичної дії суб'єкта державо- та соціотворення (нація, народ, держава, суспільство, окремих громадян) в його стратегічно орієнтованій перспективі, знаходити адекватні відповіді на виклики сьогодення.

Зазначене дозволяє: а) узгодити у часі, просторі та спрямованості розвитку послідовність дій; б) відповідно до суб'єктної складової процесу соціальних змін забезпечити реалізацію ієрархії інтересів шляхом їх координації та субординації, досягнення системної якості в їх діях; в) надати названим суб'єктам дії правової легітимності шляхом закріплення їх статусу, повноважень, відповідальності; г) забезпечувати мотивацію, здійснювати мобілізацію населення у частині своєчасного реагування на виклики та загрози суверенного розвитку; д) сприяти правовій та суспільній інституціоналізації героїзму та жертвності, створенні пантеону борців за свободу і незалежність України. Відповідно, ідентифікація українського народу як державотворчого, як джерела влади дозволяє констатувати, що компроміси неприпустимі у питаннях державності, незалежності країни, тоді як повернення територій не може бути предметом торгу, ставлячи тим самим під сумнів сутність суверенітету, територіальну цілісність країни.

Список використаних джерел:

1. Кінан Е. Традиції московської політичної культури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://keenander.narod.ru/keenan/keen06.htm>.
2. Библер В.С. Национальная русская идея? – Русская речь? // Октябрь. 1993. № 2. С. 156-157.
3. Перепелиця Г.М. Україна – Росія: війна в умовах співіснування. К.: Видавничий дім «Стилос», 2015. 880 с.
4. Горбулін В. 2017-й: далі буде... // Дзеркало тижня. 2016. № 24. 2 липня.
5. Недюха М.П. Правова ідеологія українського суспільства: [монографія]. К.: «МП «Леся», 2012. 400 с.

НАПРЯМ 3. ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Ірха Ю.Б.,

*науковий консультант судді
Конституційного Суду України*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІСТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

На європейському просторі міжнародні інституції почали займатися вирішенням проблем появи та поширення екстремізму не так давно. На загрозі, яку становить екстремістська діяльність, наголосила у 2000 році Парламентська Асамблея Ради Європи (далі – ПАРЄ), яка в резолюції № 1438 (2000) «Загрози екстремістських партій та рухів для демократії в Європі» визнала існування в окремих європейських державах екстремістських партій та рухів, діяльність яких пов'язана із насильством, що є несумісним із демократією та правами людини і несе загрозу основоположним цінностям Ради Європи. Крім того, у документі підкреслюється необхідність вжиття на національному рівні заходів, спрямованих на позбавлення екстремістських партій електоральної підтримки шляхом вирішення таких соціальних та економічних питань, як безробіття, імміграція та безпека, в тому числі через розроблення відповідних освітніх програм.

У 2003 році ПАРЄ ухвалила Резолюцію № 1344 (2003) «Загрози екстремістських партій та рухів для демократії в Європі», в якій визначила екстремізм як одну з форм політичної діяльності, що явно чи приховано відкидає принципи парламентської демократії та дуже часто будує свою ідеологію, політичну практику і діяльність на нетерпимості, винятковості, ксенофобії, антисемітизмі та ультранационалізмі. Екстремізм вважається небезпечним для всіх демократичних держав, оскільки він породжує фанатизм, який може бути приводом для використання і виправдання насильства, його ескалації.

У вказаній резолюції звертається увага й на те, що в умовах соціального невдоволення екстремізм пропонує прості, стереотипні рішення як варіанти виходу зі стану тривоги і невизначеності, в якому опиняються певні соціальні групи в умовах суспільних змін. При цьому екстремісти покладають відповідальність за труднощі на окремих представників влади або певну частину населення. ПАРЄ наголосила, що екстремістські партії та рухи є олігархічними структурами зі встановленою ієрархією, що не дотримуються демократичних принципів. Єдність цих груп підсилюють ідеологія винятковості, популістські та спрощені розмови і домінування їх лідерів.

Грунтовний аналіз проблеми екстремізму ПАРЄ здійснила у 2010 році, ухваливши Резолюцію «Протидія екстремізму: досягнення, недоліки і невдачі» № 1754 (2010), в якій визнала: складну сутність екстремізму, його різноманітних форм прояву та еволюційну природу цього явища; зростання популярності екстремістських ідеологій серед виборців, які віддають свої голоси на підтримку відповідних політичних партій; зростання загроз ісламського фундаменталізму; необхідність створення міжнародно-

правового механізму протидії фінансуванню екстремістських організацій; наявність в окремих країнах істотних проблем, пов'язаних із застосуванням законодавства, що регулює питання боротьби з екстремізмом, через нечіткість закріплених у ньому визначень складів злочинів, що може призвести до свавільного застосування норм. У зазначеній резолюції ПАРЕ закликала держав – членів Ради Європи (далі – РЄ) зміцнювати міжнародне співробітництво з метою протидії поширенню екстремістської пропаганди в Інтернеті.

У Рекомендації «Протидія екстремізму: досягнення, недоліки і невдачі» № 1933 (2010) ПАРЕ зазначила, що протидія насильницькому екстремізму, з одночасним дотриманням принципів демократії, поваги до прав людини і верховенства права, є безперервним викликом для держав – членів РЄ.

У всіх актах ПАРЕ з питань екстремізму наголошується на необхідності вжиття дієвих заходів з протидії екстремізму, з обов'язковим урахуванням вимог Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року у сфері свободи слова, свободи зібрань, віросповідання тощо.

Комітет Міністрів РЄ рішенням від 19 травня 2015 року № СМ (2015) 74 затвердив План дій щодо протидії насильницькому екстремізму та радикалізації, наслідком яких є тероризм. У цьому плані передбачалося: 1) зміцнення правової бази у галузі протидії тероризму і насильницькому екстремізму; 2) запобігання та протидія насильницькій радикалізації шляхом вжиття конкретних заходів у державному секторі, зокрема в школах і в'язницях, а також у мережі Інтернет. У Резолюції «Протидія міжнародному тероризму та захист стандартів і цінностей Ради Європи» № 2090 (2016) ПАРЕ підтримала зазначений план дій та закликала держави – члени виділити кошти на його реалізацію.

Оскільки експерти одноголосно погоджуються з твердженням, що насильницький екстремізм може призвести до тероризму, протидія екстремістській діяльності відбувається і в аспекті боротьби з тероризмом. У межах РЄ ухвалено такі конвенційні антитерористичні документи: Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом 1977 року, Протокол про внесення змін до Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом, Конвенція РЄ про запобігання тероризму 2005 року, Конвенція РЄ про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму 2005 року, Додатковий протокол до Конвенції РЄ про запобігання тероризму.

Зазначені документи містять правові основи для організації міжнародної співпраці держав – членів РЄ у сфері боротьби з тероризмом та екстремізмом. У структурі РЄ утворено Комітет експертів з питань боротьби з тероризмом, який є міжурядовим органом з координації боротьби з тероризмом. Діяльність цього комітету спрямована на вирішення проблем тероризму, радикалізації громадян, професійної підготовки терористів, у тому числі через мережу Інтернет, розвитку спеціальних методів розслідувань, недосконалого законодавства держав – членів РЄ у сфері боротьби з тероризмом, взаємозв'язку тероризму з організованою злочинністю.

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) як інститут, що спрямовує свою діяльність на досягнення миру і стабільності в Європі, безумовно, також займається вирішенням проблемами появи та поширення екстремізму. У Декларації Ради Міністрів ОБСЄ «Про попередження насильницького екстремізму і радикалізації, які ведуть до тероризму, та протидії їм» міністри закордонних справ держав – членів закликали держави посилювати співпрацю щодо попередження насильницького екстремізму та радикалізації шляхом: 1) обміну даними досліджень та

інформацією про умови, що сприяють насильницькому екстремізму та радикалізації; 2) надання допомоги у розробці національних стратегій та планів дій щодо боротьби з тероризмом, екстремізмом та радикалізацією; 3) заохочення співпраці між експертами уряду, громадянського суспільства, наукової спільноти, засобів масової інформації та приватного сектору; 4) зміцнення ролі громадянського суспільства, жінок, молоді та релігійних лідерів у попередженні насильницького екстремізму і радикалізації; 5) усунення негативних соціально-економічних чинників, які сприяють появі та поширенню тероризму, екстремізму, радикалізації; 6) надання підтримки освітньо-просвітницьким ініціативам та іншим заходам щодо заохочення терпимості, протидії дискримінації та насильству, підвищення обізнаності громадян про ксенофобські стереотипи тощо.

Утворення у 1992 році Європейського Союзу (далі – ЄС) стало черговою віхою в історії міжнародної співпраці держав на території Європи. Враховуючи виклики та загрози, що існують у світі, в установчому документі – Договорі про утворення ЄС – було чітко вказано на необхідності реалізації спільної політики безпеки й оборони, яка охоплюватиме, зокрема, здійснення військових, цивільних та гуманітарних місій з метою боротьби з тероризмом, в тому числі шляхом надання підтримки третім країнам у боротьбі з цим явищем на їх території.

Після формування інститутів ЄС, які стали його керівними органами, була розпочата робота щодо правового регулювання правовідносин у межах новоутвореної спільноти. Безумовно, питання протидії екстремістській та терористичній діяльності не залишилися поза увагою. Європейського парламенту, Європейської комісії, а також спеціальних органів у сфері юстиції та правопорядку, які у межах своєї компетенції, створили механізми налагодження співпраці між державами – членами ЄС, їх спеціальними службами та правоохоронними органами, а також з різними інститутами ООН, РС, ОБСЄ тощо.

Як і інші міжнародні утворення, ЄС виробив власний план дій, стратегію й тактику протидії проявам екстремізму та тероризму. Як правило, вони сформовані на основі передового досвіду та позитивної практики різних країн. При цьому значна частина керівних положень відповідних документів відтворює або розвиває найбільш ефективні норми у цій сфері, вироблені на рівні інших міжнародних організацій. Незважаючи на це державам не вдається суттєво знизити рівень активності екстремістів.

На нашу думку, екстремістська діяльність є серйозною проблемою в Європі з огляду на фінансово-економічну та міграційну кризи, яка потребує нагального розв'язання. Європейські країни постали перед складним вибором – свобода чи безпека. Лібералізм дає поштовх до розвитку, проте водночас уможливує зловживання демократичними надбаннями, безпека надає захищеність, однак за відсутності дієвого контролю перетворюється у тиранію. Ми вважаємо, що у цій ситуації потрібно шукати розумний баланс інтересів людини, суспільства і держави.

Україна як європейська країна, безумовно, має налагоджувати міжнародну співпрацю з усіма організаціями та інститутами, утвореними в Європі. Взаємодія з європейськими партнерами щодо протидії екстремістській діяльності має постійно бути на порядку денному зацікавлених органів державної влади, тим більше, що обмін інформацією у цій сфері сприяє також здійсненню заходів щодо відновлення суверенітету і територіальної цілісності України та притягнення Російської Федерації до відповідальності за здійснення збройної агресії проти нашої держави.

Кременовська І.В.,
*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
директор
Центру економіко-правових досліджень*

РОСІЙСЬКІ ТОТАЛІТАРНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДЕСТРУКТИВНІ КУЛЬТИ В УКРАЇНІ

З набуттям Україною незалежності у 1991 р., коли наша країна вийшла з-під впливу КДБ СРСР, Росією, геополітичні амбіції якої орієнтовано на світове панування, було втрачено й елементи прямого керування та контролю над колишніми радянськими республіками. В цей період російським керівництвом було змінено деякі старі підходи до реалізації своєї імперської політики та розроблено принципово нові. Певного «ребрендингу» зазнали й задіяні в цій роботі державні силові структури, зокрема КДБ було перетворено на Федеральну службу безпеки (далі – ФСБ) РФ, однак методи роботи й започатковані раніше проекти, як і мета їх реалізації, залишилися таким ж само. Відтоді методи роботи ФСБ РФ з ведення розвідувально-підривної діяльності на території інших країн та втручання у їхні внутрішні справи набули більш різноманітних і латентних форм, було суттєво посилено заходи конспіративного характеру. З одного боку, ФСБ РФ втратила правові можливості для прямого впливу на внутрішню та зовнішню політику інших країн, з іншого – це не завадило продовжувати апробовану раніше практику розгортання агентурної діяльності серед керівного складу державних структур. Крім того, перевага стала надаватися використанню потенціалу недержавних (громадських) інституцій, включаючи релігійні організації, що діють на території України та слугують зв'язною ланкою із ФСБ РФ.

Першим з таких проектів, який було започатковано в Україні в 1990-х рр., стало «Біле Братерство» (ЮСМАЛОС) – тоталітарна псевдорелігійна організація, лідерами якої були громадяни України Марина Цвигун і Юрій Кривоногов. У листопаді 1993 р. велика група членів організації прибули до м. Києва, де захопили Софійський собор для влаштування масштабної акції самоспалення. Нейтралізувати фанатиків вдалося тільки завдяки злагодженим зусиллям і рішучим діям правоохоронців, які затримали злочинців і попередили скоєння ними серії запланованих терористичних актів. Організаторів цього злочину було притягнуто до кримінальної відповідальності, і на теперішній час вони вже відбули призначене судом покарання та перебувають на території РФ. Однак тут варто додати, що у 2012 р. колишня лідерка «Білого братерства», яка змінила ім'я та прізвище на «Вікторія Преображенська», без перешкод відвідувала м. Київ, та навіть організувала там виставку власних картин.

За офіційною та загальнодоступною інформацією, існує достатньо доказів того, що фінансування діяльності зазначеної псевдорелігійної організації та керівництво нею здійснювалося з території РФ. Слід окремо зазначити й те, що саме в «Білому Братерстві» було започатковано і апробовано низку засобів інформаційно-психологічного впливу на особистість і маніпулювання свідомістю (зомбування), за допомогою яких людей перетворювали на керовану масу, що цілком контролювалася їхніми лідерами. В числі таких засобів застосовувалося кодування, тактильний гіпноз, різні форми навіювання, дихальні практики, тривале позбавлення їжі та сну, медитації тощо.

Згодом аналогічні засоби контролю свідомості стали використовуватися у наступних проектах, які реалізуються в Україні під виглядом релігійних або громадських організацій. Тенденція до подальшої активізації їх діяльності стала особливо чітко простежуватися після «Помаранчевої революції», а у новітній період – після Революції Гідності. Це обумовлено тим, що обрання Україною європейського вектору розвитку й інтеграції, орієнтир на співпрацю з НАТО в оборонній сфері, а також розбудова успішної демократичної держави суперечать інтересам РФ і становлять загрозу для її диктаторів і олігархічної верхівки.

Сьогодні на території України легально діє низка російських релігійних і громадських організацій, однак наразі можна окремо зупинитися на найбільш впливових, а саме: «Богородичний центр», «АллатРа» та «Звенящие кедры России».

Отже, перша з них використовує різні назви: «Православна Церва Божої Матері Державна», «Богородичний центр», «Богородицька церква», «Російська Маріанська Церква», «Церква Божої Матері Преображаючоїся». Організація виникла у 1985 році, її засновником є громадянин РФ Веніамин Янкельман (псевдо – Іоанн Береславський), що протягом 1971–1990 рр. проходив лікування у психоневрологічних диспансерах РФ із діагнозом шизофренія.

Наприкінці 90-х років місіонери «Богородичної церкви» приїхали до України та заснували перші осередки в Донецькій, Луганській, Миколаївській областях, а також у м. Києві. Ще близько 10 діючих громад не мають юридичної реєстрації. У 2004 році в Україні зареєстровано «Духовне Управління Об'єднання Церкви Божої Матері» із центром у м. Києві. Фактично, київська «церква» є структурним підрозділом російського неокульту «Православної Церкви Божої Матері Державна» із центром у м. Москві, РФ.

Для проведення богослужінь представники організації орендують приміщення готелів, бібліотек і навчальних закладів – наприклад, семінари про катарів і богомолів проводяться щотижня в готелі «Мир» м. Києва. Осередки «Богородичної церкви» також діють у Миколаївській, Волинській, Запорізькій, Харківській, Луцькій, Дніпропетровській, Закарпатській, Полтавській, Львівській та Одеській областях. Крім псевдорелігійного віровчення, функціонерами згаданого неокульту пропагується ідеологія відновлення «Святої Русі» в кордонах сучасних Росії, України та Білорусі під патронатом РФ і проголошення «Російської федеративної теократичної держави».

Представники культу в Україні активізували місіонерську діяльність, спрямовану на підірив довіри і поваги до традиційних релігійних конфесій з метою подальшого формування у громадян України почуття зневаги та розпалювання ненависті до них. З метою реалізації вказаних намірів духовенством «Церкви Божої Матері» поширюється література (автор Іоанн Богомил, він же – Іоанн Береславський) деструктивного спрямування. Наприклад, у друкованих виданнях «Обличение Ялдаваофа», «Белая Церковь» та «Автентична атлантична версія» (ААВе) вказується на «диявольське» походження традиційних християнських церков, особливу увагу приділяється «Римській курії», яка, за твердженням Береславського, є «синагогою сатани».

Друга організація – «АллатРа», позиціонує себе як міжнародний громадський рух. Однак фактично це не просто громадський рух, а релігійно-синкретичний культ, у якому змішано елементи віровчення буддизму, індуїзму, християнства та інших релігій.

Організація «АллатРа» виникла приблизно у 2007 р. на базі віровчення, викладеного у серії художніх книг письменниці під псевдонімом Анастасія Нових. Спочатку цей рух складався з прихильників віровчення «Сенсея», – головного героя книг А. Нових. Оскільки офіційний сайт А. Нових було запущено після перемоги «Пома-

ранчевої Революції», то є підстави вважати цей час початком проекту. Діяльність «АллатРа» значно активізувалася після перемоги Революції Гідності. В ідеології організації наявні елементи сакралізації постаті В. Путіна для підсвідомого прихованого навіювання цієї думки численним послідовникам: наприклад, у книзі «Перехрестя. Ісконний шамбали» прототипом «легендарної особистості», що має об'єднати і врятувати світ від «глобальних катаклізмів», припинити конфлікти і війни є чоловік, що народився 1952-го р. та був обраний на пост президента однієї із сусідніх країн, а тепер він розвиває свої надздібності для того, щоб прийняти керівництво всією планетою і «творити добро».

Третя організація – «Звенящие кедры России» (далі – ЗКР), послідовники якої називають себе «анастасійцями». В Україні сьогодні нараховується понад 30 її осередків (найбільше їх на території тимчасово окупованої АРК, а також у Київській, Черкаській, Одеській, Чернігівській, Сумській, Житомирській, Харківській і Запорізькій областях), які фактично являють собою резервації та діють під виглядом «родових маєтків» або «екопоселень». Підґрунтям для виникнення нового культу стало звичайне художнє оповідання, перша частина якого вийшла 1996 р., а потім дістала продовження у наступних книгах із серії «Звенящие кедры России». Його автором є громадянин РФ Володимир Пузаков (Мегре). ЗКР не має статусу релігійної організації, але культ Анастасії заснований на вірі у вигаданий літературний образ Анастасії – сибірської жінки-пророчиці. «Анастасійці» сповідають «життя в гармонії з природою» (відмова від благ цивілізації, традиційної освіти й медицини, переселення на порожні неосвоєні землі задля вирощування кедрів).

ЗКР являє собою типову тоталітарну комерційну організацію: до її складу входять компанії «Звенящие Кедры», ТОВ «Мегре» та фонд «Анастасія». У РФ віднедавна організація почала перетворюватися на політичну силу, коли нею було створено політичну партію «Родная партия», метою якої є ліквідація сучасної системи освіти й реалізація інших утопічних ідей – розпуск армії, зупинення промисловості тощо. Для України загроза національним інтересам від ЗКР полягає в тому, що у разі виникнення аналогічної політичної сили це може призвести до повалення державного ладу, а реалізація громадських ініціатив «анастасійців» спричинить знищення інтелектуальної еліти (оскільки їхні підходи до «реформування» системи освіти можуть зробити наступне покоління безграмотним), вимирання нації внаслідок відмови від медицини, підриву обороноздатності країни та повної втрати промисловості.

Таким чином, діяльність на території України російських псевдорелігійних і громадських організацій створює передумови для загострення не стільки релігійної, скільки політичної ситуації, що становить реальну загрозу національній безпеці України. Так, «Богородичий центр» має ознаки деструктивного культу, його віровчення завдає шкоди психічному та фізичному здоров'ю громадян, а культова практика призводить до нервових розладів. Щодо організації «АллатРа», то є підстави вважати, що між нею та «Білим Братерством» існує тісний взаємозв'язок. Аналіз ідеологічної складової та діяльності таких організацій, як «Богородичний центр», «АллатРа» і ЗКР свідчить про те, що їхньою метою є утримання України під ідеологічним впливом РФ.

Рудавка А.М.,
студентка IV курсу навчання
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського

СУЧАСНИЙ СТАН ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Ситуація, що склалася сьогодні в Україні, свідчить про необхідність створення дієвого організаційно-правового механізму протидії тероризму, який посягає на права, свободи і законні інтереси населення України та її державний суверенітет.

Відсутність взаємодії та координації у боротьбі з тероризмом спостерігається між суб'єктами таких рівнів: а) суб'єкти, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом у межах своєї компетенції (Служба безпеки України, МВС України, Міністерство оборони України та ін.); б) суб'єкти, які в разі необхідності залучаються для участі в здійсненні заходів, пов'язаних із попередженням, виявленням і припиненням терористичної діяльності; в) інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкування і форми власності, їхні посадові особи, а також громадяни, які за їх згодою можуть бути залучені до участі в антитерористичних операціях за рішенням керівництва антитерористичної операції [5, с. 126].

Складовими елементами організаційно-правового механізму боротьби з тероризмом повинні бути: 1) суб'єкти, що уповноважені організовувати, забезпечувати і здійснювати боротьбу з тероризмом в усіх його проявах; 2) правові норми, які встановлюють порядок функціонування та взаємодії між елементами організаційно-правового механізму, а також повноваження суб'єктів, що уповноважені діяти від імені держави щодо знищення тероризму; 3) засоби і форми діяльності суб'єктів, спрямовані на блокування, нейтралізацію та знищення тероризму.

Як бачимо, функціонування організаційно-правового механізму боротьби з тероризмом потребує не лише регулювання на засадах національного законодавства, але й врахування міжнародних правових актів, що регламентують боротьбу з тероризмом. Це є Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 1977 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 1999 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 2005 р. [3, с. 907].

Існуючий сьогодні досвід боротьби з тероризмом в Україні є дуже цінним, якщо брати до уваги кількість загиблих під час проведення антитерористичної операції. Негативний зміст досвіду свідчить про відсутність бажання суб'єктів, відповідальних за національну безпеку в державі, враховувати не лише допущені ними помилки, але й міжнародний досвід боротьби з тероризмом. Наприклад, закон України «Про боротьбу з тероризмом» (2003 р.) містить положення, що суперечать повноваженням, які мають окремі посадові особи. Так, рішення про проведення антитерористичної операції (АТО) приймає керівник антитерористичного центру з письмового дозволу Голови Служби безпеки України. Виходить так, що вказані посадові особи мають більші повноваження щодо боротьби з тероризмом, ніж Президент України та Голова Верховної Ради України. Це приводить до застосування силами АТО заходів боротьби з терористами, які можуть завдавати більшої шкоди, ніж сама терористична діяльність, та «сприяти» захопленню учасників АТО в полон. Так, Артур Гор і

Арсеній Берхан ще у вересні 2014 р. звертали увагу на те, що за даними Служби безпеки України, в заручниках у терористів залишаються близько 1 200 військових [7].

Формування й реалізація державної політики запобігання тероризму в Україні передбачає здійснення комплексу заходів на кількох рівнях: 1) законодавчої та виконавчої влади (з розроблення нормативно-правових актів та виконання їх органами влади й управління); 2) суспільства та окремих громадян України (у рамках реалізації власних прав і свобод, що впливатимуть на діяльність органів влади із протидії злочинності, а також через різні суспільні інститути – на політичні, соціально-економічні та інші фактори, що детермінують терористичні прояви, – в напрямі їх мінімізації й нейтралізації)

Крім того, державна політика запобігання тероризму в Україні передбачає упродовження механізму, що поєднує сукупність політичних, правових, організаційних, інформаційних, соціальних, контррозвідувальних, оперативних-розшукових, режимних, фінансових та інших заходів і окрему організаційну систему, до якої органи державної влади й управління залучаються нормативно, а громадські організації – на умовах заохочення і сприяння.

При цьому механізм державної політики має головну, керівну і виконавчу складові. Головною тут є Верховна Рада України, керівною – Президент України, який діє через Раду національної безпеки і оборони (РНБО) України, виконавчою – Кабінет Міністрів України і суб'єкти боротьби з тероризмом (координується Антитерористичним центром при службі безпеки України) [6]

Ключову роль у безпосередній організації та проведенні зазначених операцій відіграє Антитерористичний центр – постійно діючий орган при Службі безпеки України, який координує діяльність суб'єктів боротьби з тероризмом щодо запобігання терористичним актам щодо державних діячів, критичних об'єктів життєзабезпечення населення, об'єктів підвищеної небезпеки, актам, що загрожують життю і здоров'ю значної кількості людей

Антитерористичний центр у межах компетенції має право брати участь у формуванні та реалізації державної політики боротьби з тероризмом [2].

Досвід європейських країн у цій сфері свідчить, що профілактична робота повинна проводитися за такими напрямками: а) формування позитивного ставлення населення до діяльності правоохоронних органів і спеціальних служб; б) донесення до відома (свідомості) терористів неминучості притягнення їх до відповідальності за вчинення терористичних актів; в) виявлення й локалізація на ранніх стадіях розвитку тих передумов, що можуть «перерости» в подальшому у протиправні діяння з ознаками екстремізму та тероризму; г) широке залучення до запобіжних заходів громадськості країни, насамперед засобів масової інформації [4, с. 223].

На цей час Україна є учасницею 13 міжнародних конвенцій та протоколів ООН у галузі боротьби з різними проявами тероризму та низки протоколів, договорів та угод [1].

Узагальнюючи викладене, необхідно звернути увагу на те, що реалізація державної політики у сфері боротьби з тероризмом вимагає проведення системних узгоджених заходів, зокрема і спеціального, зовнішньополітичного, організаційно-правового, соціально-економічного, інформаційного, гуманітарного, морально-культурного та освітнього характеру. Однак події останнього року у Криму та на Сході України свідчать, що на сьогодні різними гілками влади до кінця ще не відпрацьована комплексна відповідь ані на тероризм як різні форми злочинної діяльності, ані на тероризм як негативне суспільно-політичне явище.

Антитерористичне законодавство України вимагає подальшої систематизації, кодифікації та реформування з урахуванням реальних і потенційних загроз сучасного тероризму та перспектив їхнього розвитку. Одним із пріоритетних державних завдань щодо підвищення ефективності антитерористичної діяльності повинна стати побудова системи запобігання тероризму як складному, багатоаспектному явищу, зокрема і шляхом утворення системи регуляторних дій уповноважених владних структур та інститутів громадянського суспільства в цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Беседа С. М. Створення сучасної нормативно-правової бази протистояння загрозам тероризму в Україні / С. М. Беседа // Наукові пр. МАУП. – 2010. – Вип. 3 (26). – С. 223-227.
2. Великий енциклопедичний словник / за заг. ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – 2-е вид. перероб. і допов. – К.: Вид-во «Юридична думка», 2012. – 1020 с
3. Гор А., Берхан А. Боевики освобождают военных, но не жителей / А. Гор, А. Берхан // «Сегодня». – 2014. – 10 сентября.
4. Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 берез. 2003 р. // ВВР України. – 2003. – № 25. – Ст. 180.
5. Ліпкан В. А. Борьба с терроризмом: у визначеннях та поняттях / В. А. Ліпкан. – К.: Магістр – XXI ст., 2009. – 162 с
6. Портал ОЕСД. Terrorism risk and insurance markets in 2012. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>.
7. Указ Президента України «Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України» від 14 квіт. 1999 р. № 379/99 // Офіц. вісн. України. – 2010. – № 7. – Ст. 302.

Скрипка А.О.,

*лаборант кафедри кримінально-правових дисциплін,
студентка III курсу
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ НАД ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИМИ ТЕРИТОРІЯМИ В ДОНЕЦЬКІЙ ТА ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ»

На сьогоднішній основним правовим інструментом для забезпечення відсічі агресії Росії та контрольованих нею маріонеткових утворень у Донецькій та Луганській областях є правовий режим антитерористичної операції. Розпочата у квітні 2014 року антитерористична операція надала змогу зупинити розширення російської агресії та локалізувати її. Водночас за масштабами, характером та тривалістю проведення антитерористична операція не відповідає завданням звільнення окупованих територій районів Донецької та Луганської областей. Також режим антитерористич-

ної операції не надає органам влади належних інструментів для вирішення економічних та соціальних питань у зоні операції [3].

Проте проект ЗУ «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» має створити нову правову основу для вирішення завдання з відсічі ворожій агресії на Донбасі, а у перспективі – для відновлення територіальної цілісності України в межах міжнародно-визнаного кордону. Законопроектом визначається правовий режим окремих районів Донецької та Луганської областей як тимчасово окупованої території України, а також мета та засоби державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях, особливості реалізації й захисту прав громадян України, які проживають на цих територіях.

Законодавець вважає, що положення законопроекту будуть передумовою для підвищення ефективності реалізації заходів забезпечення національної безпеки і оборони на територіях Донецької та Луганської областей та забезпечення державного суверенітету України над цих територіях у межах міжнародно-визнаного кордону України. Тож розглянемо основні проблемні питання проекту закону.

По-перше, законопроект на законодавчому рівні припиняє АТО, події на сході називає агресією, а Росію, відповідно – агресором, що необхідно нам для міжнародно-правових наслідків. Зокрема, в преамбулі проекту Закону з відсилкою до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН вказано, що «...одним із наслідків збройної агресії Російської Федерації проти України стала тимчасова окупація частин території України». Це рішення має стати обґрунтуванням позиції України в міжнародних судах, інших установах. На Росію, як на агресора та окупанта, покладається відповідальність за майно, територію, і основне – за життя мешканців окупованих територій. Як наслідок – усі судові позови в українських та міжнародних судах щодо компенсації шкоди, завданої в ході військових дій, також стосуватимуться Росії. Антитерористичну операцію (АТО) замінено на термін «заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, стримування і відсічі російської збройної агресії в Донецькій та Луганській областях». Саме ці пункти стали основним аргументом, який змусив інші фракції, як би вони не були незадоволені законопроектом, все ж проголосувати за нього. В іншому разі, вони б були тими, хто «не визнав Росію окупантом» з усіма політичними наслідками [1].

По-друге, прийняття цього законопроекту ставить крапку у дискусіях щодо визнання тих чи інших законодавчих актів, прийнятих окупаційною владою чи колаборантами – жодні правові акти, окрім підтвердження про смерть чи народження, не визнаватимуться Україною [1]. Проте виключення щодо документів про смерть та народження вказує мешканцям окупованих територій та міжнародній спільноті, що Україні небайдужа доля своїх співгромадян на окупованих територіях. Також прийняття законопроекту є серйозним ударом по можливості ведення бізнесу самопроголошених республік, бо ніхто не буде інвестувати в те, що апріорі буде визнано незаконним.

По-третє, законопроект суттєво розширює повноваження Президента. Так, відповідно до прийнятого Закону, Президент практично одноосібно приймає рішення про використання Збройних Сил та інших військових формувань для стримування і відсічі російської збройної агресії в Донецькій і Луганській областях. Також, Президент призначає Командувача об'єднаних сил як керівника об'єднаних сил Оперативного штабу ЗСУ та його повноваження – фактично – головного керівника всіх сил та засобів всіх військових формувань, в тому числі ВСУ, МВС, Нацполіції тощо, безпосередньо в Донецькій і Луганській областях [1]. Якщо раніше для цього Президентові необхідно було

рішення Верховної Ради України, то тепер ці рішення приймуться без участі обранців. Зрештою, в час активних військових дій таке рішення є доцільним, адже збільшує оперативність і секретність запланованих заходів – однак, є і політичні ризики для Петра Порошенка, адже він бере на себе повну відповідальність за прийняті рішення. Крім того, така норма може містити суперечності з Конституцією, яка не наділяє Президента такими повноваженнями [2, Розділ V].

По-четверте, збільшуються повноваження структур та повноважних осіб, що беруть участь в «заходах із забезпечення національної безпеки і оборони, стримування і відсічі російської збройної агресії в Донецькій та Луганській областях» [1]. Відповідно до нововведень, такі структури – ЗСУ, Нацгвардія, МВС та СБУ, отримують право застосовувати зброю та спеціальні засоби, затримувати і займатися доставкою затриманих до органів Нацполіції, перевіряти документи у громадян і посадових осіб, а в разі відсутності документів – затримувати їх для встановлення особи; здійснювати особистий огляд, огляд речей, транспортних засобів; право тимчасово забороняти або обмежувати рух транспортних засобів і пішоходів на вулицях і дорогах; право входити в житлові та інші приміщення і використовувати транспортні засоби. На окупованих територіях є абсолютно доцільними та виправданими. Більше того – учасники «заходів» отримують законодавчий захист від можливих судових позовів за свої дії, які відтепер є законодавчо виправданими. Однак існує і небезпека в тому, що через те, що норми і умови, за яких можливе застосування таких спецзаходів не виписано чітко і вичерпно, теоретично існує можливість, що влада не зможе уникнути спокуси використати спецпризначенців для інших, непередбачених законом цілей.

Всупереч критиці, проект Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» не є декларативним, а швидше, базовим або рамковим і має бути уточненим іншими законами чи нормативними актами. Однак негативна реакція в Росії на прийняття цього закону вказує на його доречність та актуальність.

Список використаних джерел:

1. Проект Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» // зареєстрований від 04.10.2017 // Електронний ресурс: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62638.

2. Конституція України [Електронний ресурс] // В новій редакції від 30.09.2016. – 28.06.1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

3. Щодо Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» //опубліковано на сайті Міністерства закордонних справ України від 19.01.2017// Електронний ресурс: <http://mfa.gov.ua/ua/press-center/news/62463-shhodo-zakonu-ukrajini-pro-osoblivosti-derzhavnoji-politiki-iz-zabezpechennya-derzhavnogo-suverenitetu-ukrajini-nad-timchasovo-okupovanimi-teritorijami-v-donetsykij-ta-lugansykij-oblastyah>.

Столбовий В.М.,
кандидат юридичних наук, доцент, докторант
Національної академії Служби безпеки України

РОЛЬ СЛУЖБОВИХ ПРАВОВІДНОСИН У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Однією із сфер, що потребує реформування на сучасному етапі розвитку держави є система державного управління у сфері національної безпеки України. На сьогоднішній день перед Україною постала нагальна проблема забезпечення державного суверенітету і незалежності в умовах гібридної війни.

Взагалі правовідносини – це загальнотеоретичне поняття, яке стосується всіх сфер суспільного життя. Правовідносини у праві слід розглядати з позиції поділу права на публічне та приватне. Правовідносини, що виникають у сфері національної безпеки є публічними правовідносинами. Відповідно до чинного законодавства, національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики, за допомогою визначених суб'єктів, серед яких Президент України, Верховна Рада України, органи виконавчої влади, суди та правоохоронні органи, тобто через здійснення державного управління [1]. Державне управління, в свою чергу, є елементом предмету адміністративного права, як галузі публічного права. Тобто, на нашу думку, у з'ясуванні змісту службових правовідносин у сфері національної безпеки необхідно відштовхуватись від відносин адміністративно-правових.

Як зазначає О. І. Харитонova [2], адміністративно-правові відносини – це урегульовані адміністративно-правовою нормою суспільні відносини, що складаються у галузі державного управління та адміністративної охорони публічного правопорядку, один з учасників (або всі учасники) яких є носіями владних повноважень, а також суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, які перебувають під охороною держави.

Службові правовідносини, на сьогодні, є досить новим поняттям у системі адміністративного права України. Службові правовідносини розглядаються, як публічно-правові відносини у сфері публічної служби. Публічна служба – це один із інститутів адміністративного права, що передбачає діяльність на державних політичних посадах, у державних колегіальних органах, професійну діяльність суддів, прокурорів, військову службу, альтернативну (невійськову) службу, іншу державну службу, патронатну службу в державних органах, службу в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування [3]. Тобто, службові правовідносини – це відносини публічної служби, тоді як, такі правовідносини у сфері національної безпеки складаються під час вступу, проходження і припинення публічної служби суб'єктів її забезпечення.

В теорії адміністративного права державно-службові відносини розподіляють на декілька груп:

1) відносини, які виникають в процесі організації служби, а саме: у зв'язку з підготовкою, підбором і розстановкою кадрів; заміщення посад; проведенням оцінки праці і просуванням по службі. Такі відносини носять адміністративно-правовий характер і відбивають сутність державної служби;

2) відносини, які складаються: в ході реалізації державної служби, тобто в процесі діяльності особи всередині органу; в процесі організації робочого часу та часу відпочинку; щодо дисципліни і оплати праці; в процесі функціонування кадрів управління поза межами цих органів [4].

Ю. Битяк розподіляє публічні державно-службові відносини, як відносини, які регулюються нормами публічного права (конституційного, адміністративного, фінансового, кримінального), тобто ті, які є пріоритетними в правовому регулюванні державно-службових відносин [5].

Виходячи із наведеного вище, службові правовідносини у сфері забезпечення національної безпеки України, на нашу думку, можна розподілити на відносини:

- по-перше, що складаються під час вступу на публічну службу;
- по-друге, що складаються під час проходження публічної служби;
- по-третє, щодо складаються під час припинення публічної служби.

Отже, необхідно зазначити, що серед основних принципів забезпечення національної безпеки України є принцип чіткого розмежування повноважень та взаємодія органів державної влади у забезпеченні національної безпеки. Тому належне правове регулювання службових правовідносин у сфері національної безпеки України є вкрай необхідним, дуже важливим елементом ефективного здійснення державного управління на сучасному етапі розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 39. – Ст. 351.
2. Харитонова О.І. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа: автореф. дис...д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Харитонова Олена Іванівна. – О., 2004. – 36 с.
3. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 48. – Ст. 436.
4. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади: [навч. посіб.] / за заг. ред. Н.Р. Нижник, В.О. Олуйка – Львів: Світ, 2002. – 352 с.
5. Битяк Ю.П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: [монографія] / Ю.П. Битяк. – Х., 2005. – 304 с.

Філатов Б.А.,

*кандидат юридичних наук,
громадський діяч, член Опікунської ради
Європейської асоціації українців*

ПАРТІЙНІ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПАТРІОТИЗМУ

Партійні системи багатьох сучасних країн світу зберігають зв'язок із класичною традицією поділу спектру на лівий-правий і центр, хоча ідеологічні концепти багатьох політичних сил зазнали значної трансформації, особливо наочно це спостерігається у розвинених країнах ЄС та США, де поняття «неоконсерватизм» соціального лібералізму соціал-демократії, екологізму, набули спільних рис і виступають джерелом для поповнення арсеналу ідеологічних положень не лише прибічників, але і політичних опонентів. У сучасних парламентських республіках і конституційних монархіях ліва-права дихотомія відіграє роль принципового орієнтиру для ідентифікації партійних політичних сил, а також їх риторики і орієнтації на певні соціальні верст-

ви. Для сучасних політологічних досліджень актуальною проблемою є забезпечення проміжних засад ідейно-політичної ідентифікації та інституалізації уподобань певної частини електорату, яка не належить до числа класичних, або основних політичних сил. Політичний патріотизм, як певний індикатор стану громадської думки, виступає чинником інституалізації передполітичних уподобань громадян, які інституційно оформлюються у локальні політичні рухи та об'єднання. В умовах кризової ескалації політичної напруги, подібні настрої та громадські організації можуть здійснювати вплив на баланс ліво-правих політичних уподобань у суспільстві. Політична ретроспектива свідчить, що патріотичні настрої й уподобання активно використовують не лише праві та консервативні політичні сили, але й їх ліві опоненти. У зв'язку з цим, важливою частиною проблеми розвитку партійних систем та інституалізації політичних рухів сучасності є використання мобілізаційного потенціалу патріотизму різними політичними силами. Парламентська демократія у своєму поступі засвідчує, що зміна політичних настроїв населення, їх радикалізація можуть відбуватися на популярності і підтримці політичних сил. У зв'язку з цим, потребує визначення відповідності патріотизму сучасним технологіям здобуття переваг у парламентських виборчих кампаніях та боротьби політичних сил за лідерство у коаліційних урядах.

Фіксація електоральної підтримки у певних соціально-демографічних секторах стала основою втрати популярності деякими політичними силами у Польщі на передодні Другої світової війни, ця політична ретроспектива свідчить, що штучне обмеження соціальних зусиль та умов розвитку певних соціальних груп за рахунок інших, стало основою для визначення політичного патріотизму як частини регресивної правої ідеології, яка втрачала свою популярність внаслідок тріумфу комунізму і марксизму на світовій політичній арені.

Патріотизм як частина активного громадського руху за національне самовизначення майже не залишили шансів для відстоювання лівих, або ліберальних ідей у чеському суспільстві, оскільки представниками німецьких еліт активно опановувалися соціалістичні і консервативні табори виборців загальнонаціонального рівня.

Отже, у рамках перехідних партійних систем патріотизм посилював позиції національно-демократичних або визвольних політичних рухів і партій за умови зростання їх значення і вирішення важливих завдань у суспільстві. У цілому, місія політичного патріотизму в умовах жорсткого протиставлення правої та лівої політичної альтернатив у ХХ столітті полягала у формуванні спільної політичної ідентичності національних і етнічних спільнот.

В умовах сталих сучасних демократій значення ліво-правої дихотомії істотно змінюється, оскільки партії перестали бути масовими утвореннями, які відображають не лише ідеологічно-доктринальні засади світогляду громадян, але працюють, передусім, над інформаційно-комунікаційним відображенням. Політичний патріотизм виступає зв'язковою ланкою між дополітичним рівнем самоорганізації населення і безпосередньо політичним режимом. Таким чином, політичний патріотизм є чинником консолідації демократичного суспільства навіть за умов поляризації політичних сил і інтенсивного використання патріотичної риторики на обох частинах спектру. Про це свідчать приклади сучасної Італії та Іспанії, де ліва і права частина політичного спектру активно виступають із заявами захисту національних інтересів і традицій.

НАПРЯМ 4. ПРАВО ЯК РЕГУЛЯТОР СУСПІЛЬНИХ / СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН

Бортняк В.А.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

ФОРМУВАННЯ ТА АНАЛІЗ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Сьогодні доволі важливим і актуальним є питання розбудови і становлення цілісної системи державного фінансового контролю в Україні, без вирішення якого неможливо підвищити ефективність виробництва, конкурентоспроможність базових галузей національної економіки, розв'язати проблеми життєдіяльності держави, знизити рівень тінізації економіки і корупції.

В Україні досі відсутня єдина система державного фінансового контролю (далі ДФК), що негативно позначається на результативності і ефективності цього різновиду контрольної діяльності. Відтак потребою сьогодення є формування дієвої системи ДФК. Сьогодні доволі важливим і актуальним є питання розбудови і становлення цілісної системи ДФК в Україні, без вирішення якого неможливо забезпечити, поступальний соціально-економічний розвиток, реальне реформування бюджетної системи та системи соціального забезпечення, розв'язання нагальних потреб у різних сферах життєдіяльності держави, ефективне використання державної власності, становлення в Україні громадянського суспільства.

В економічній і юридичній літературі поняття «система контролю» майже не вживається, а якщо й вживається, то найчастіше без змістовного і термінологічного аналізу. В технічній літературі це поняття вживається широко, оскільки створення скільки-небудь складного технічного об'єкта без системи контролю за його формуванням і функціонуванням практично неможливо.

Системами контролю тут називають: сукупність технічних пристроїв, що здійснюють вимір параметрів і контроль стану об'єкта за заданим алгоритмом; засобів контролю і виконавців; засобів контролю і суб'єкта контролю, об'єднаних в інформаційну систему контролю.

Наявність зв'язків між переліченими елементами і необхідність здійснення аналітико-інформаційної роботи підкреслюють, що система контролю є багато в чому інформаційною системою, що базується на обробці великих масивів інформації, для чого необхідне застосування сучасних засобів її опрацювання.

Система контролю трактується і як сукупність організаційної структури і ініційованих її суб'єктами процесів управлінського, технологічного, агентського і оцінювального контролю, що включають методи, засоби і прийоми, які виявляють чи перешкоджають виникненню відхилень фактичного стану об'єкта від установленого еталона, для забезпечення досягнення цілей діяльності і його функцій в межах норм, установлених нормативно-правовими актами, і оптимальних ризиків [1].

Вельми важливим, на наш погляд, є з'ясування сутності системиДФК. Причому сутність останньої тлумачиться як спрощено як сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих інститутів, які функціонують як єдине ціле, що мають спільні цілі і завдання, так і більш комплексно.

Розглядаючи ДФК як соціальну систему, основними характеристиками якої є: елементи (суб'єкт, об'єкт і контрольна дія), зв'язки, межі та середовище, а підсистемами – контролююча і контрольована (підконтрольна). Сукупність елементів ДФК може стати системою у разі, коли вона отримує здатність до самоорганізації, саморегулювання, адекватного реагування на зміни в середовищі, де перебуває (адже вона існує в межах конкретної держави з конкретними економічними умовами).

Дослідники висувають систему методичних підходів по побудови системи комплексного контролю в ході виконання проектів, яка, на наше переконання, певною мірою є правомірною, а відтак може бути використана й стосовно формування системи ДФК [2]:

1) структура системи контролю є упорядкованою і цілісною, що передбачає, що система термінологічно і структурно єдина, точно ідентифіковані всі джерела і одержувачі інформації, організація руху потоків інформації несупереч–лива;

2) система контролю включає механізм зворотного зв'язку з інформацією про досягнення результатів, що уможливорює виявлення виникаючих, в тому числі непередбачуваних, проблем, і корегування дій з метою уникнення негативних відхилень в ході виконання проекту;

3) структура системи контролю має багаторівневий характер. При цьому декомпозиція кожного рівня, що послідовно деталізує опис системи, за складом процесів і зв'язків відповідає єдиному формату, що, зокрема, уможливорює заміну вирішення одного завдання великої складності (побудова системи контролю) розв'язанням великої кількості простіших завдань (за елементами і процесами кожного рівня декомпозиції);

4) концепція контролю має цілеспрямований наскрізний характер, що означає, що системоутворюючим чинником є кінцевий результат функціонування системи загалом. Організація процесів всередині системи підпорядкована логіці ієрархії і послідовності руху результатів. Відтак єдність інформації про результати забезпечується як по вертикалі рівнів декомпозиції, так і по горизонталі – від процесу до процесу всередині кожного рівня;

5) в основу побудови системи контролю покладена раціональна організація потоків інформації, що означає, що відправники і одержувачі інформації точно ідентифіковані, забезпечена цілісність, безперервність і несуперечливість інформаційних потоків;

6) комплексний характер системи контролю передбачає забезпечення постійних в ході виконання проекту взаємодій з системами планування, бюджетування і регулювання, а також оцінку прогнозу наслідків;

7) система контролю включає механізм верифікації отримуваної від виконавців інформації і стимулювання передачі достовірної інформації про хід виконання робіт по проекту;

8) концепція контролю носить адресний характер. Він націлений на учасників проекту, які приймають рішення про участь в ньому і його фінансуванні: замовника, інвестора і їх представників. Їм необхідно своєчасно одержувати інформацію про відхилення в ході виконання, прогнозні значення тривалості і вартості проекту, мати фінансовий резерв у разі невиконання заданих обсягів в запланований строк.

Втім, на наш погляд, пропонована система методичних підходів по побудови системи комплексного контролю в ході виконання проектів в основному акцентована на інформаційний аспект функціонування контрольної системи і не враховує повною мірою інші важливі підсистеми її формування, функціонування і розвитку.

Система ДФК визначається як поєднання структурної побудови ДФК, сукупності об'єктів та суб'єктів контролю та взаємодія між ними під час здійснення покладених функцій, при цьому необхідно доповнити його метою ДФК. В рамках органів системи визначаються такі складові, як зовнішній, внутрішній, відомчий та спеціалізований ДФК залежно від рівнів проведення.

Така система охоплює як нормативно-правову базу, так і органи, що здійснюють державний контроль, та форми і методи контролю [3, с. 203].

Проте, на наш погляд, у даних визначеннях штучно розірвано органічний зв'язок між структурою системи і її об'єктами і суб'єктами, а також неправомірно ототожнюються контролюючі органи й різновиди ДФК, а її забезпечуючі підсистеми зводяться лише до нормативно-правової, організаційної і методичної.

Вбачають у системі ДФК і складний механізм правових, фінансових, економічних, організаційних й інших методів впливу держави з метою забезпечити законність і достовірність фінансових операцій, об'єктивну оцінку їх економічної ефективності і доцільності, а також збільшення доходів бюджету, схоронність і розумне розпорядження державною власністю. Однак, на наше переконання, система ДФК, звичайно, не зводиться лише до сукупності методів. Некоректним при цьому виглядає і використане словосполучення «механізм методів».

Розглядається система ДФК і як не строга ієрархія органів фінансового контролю і їх підпорядкованість, а як єдність цілей, принципів і узгодженість дій в сфері фінансового контролю за державними і муніципальними коштами. Проте, на наше переконання, існування системи не може бути без наявності певних органів, а у різних органів ДФК апріорі не може бути однакових цілей.

Основна якісна характеристика системи ДФК – її єдність, яка забезпечується повнотою і несуперечливістю законодавчих й інших актів, що становлять правову базу, націленістю діяльності всіх органів контролю на досягнення достовірних результатів ревізій і перевірок на контрольованих напрямках і ділянках, застосуванням при здійсненні контрольних заходів однакових форм і методів контролю [4, с. 15].

Зазначається також, що система ДФК складається з таких елементів: суб'єкт, об'єкт, предмет, принципи, методи; процес контролю і прийняття рішень за його результатами.

Загалом дієва система має забезпечувати надійне здійснення ДФК за трьома основними напрямками: формування і використання всіх державних коштів, незалежно від того, в якому вигляді вони існують – бюджетному чи будь-якому іншому; діяльність органів виконавчої влади, на які покладено практичне проведення фінансової, бюджетної, кредитної, грошової, податкової та валютної політики; залучення і використання коштів юридичних і фізичних осіб кредитними й іншими організаціями, яким законодавством надане таке право [4, с. 23].

Втім, вищенаведені напрями, на наш погляд, охоплюють не всі об'єкти ДФК. А відтак вони мають бути доповнені такими аспектами, як використання державної власності; боргова, інвестиційна, митна, антимонопольна політики та політика ціноутворення; формування, розподіл, перерозподіл й використання коштів для здійснення підприємницької діяльності, а також використання підприємницьких структур (насамперед, банків і небанківських фінансових установ) для обслуговування держа-

вних коштів; фінансова розвідка процесів, пов'язаних з існуванням «тіньової» економіки, політики в сфері протидії (запобіганням) легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Єдина система ДФК, на наш погляд, має включати повноцінні підсистеми зовнішнього і внутрішнього ДФК. Водночас, за теорією структурно-функціонального аналізу Е. Дюркгейма, що розглядає будь-який інститут (зокрема і фінансовий) з позицій відповідності певним суспільним потребам, підсистему парламентського ДФК можна уявити як: систему ідей, цінностей, цілей, норм, принципів, нормативно-правових актів, інститутів і відносин, об'єктів і предмету; сукупність завдань і функцій, форм і методів, техніки і технології фінконтролю, оцінку його ефективності тощо.

Таким чином, узагальнюючи вищенаведене, під системою ДФК, на наш погляд, слід розуміти цілісну взаємопов'язану і взаємозумовлену, ієрархічну та динамічну сукупність моделей, видів, функцій, принципів, цілей, завдань, предметів, суб'єктів, об'єктів, етапів, форм, методів й засобів забезпечення ДФК, призначених для виміру законності, доцільності, результативності і ефективності використання державних фінансових ресурсів і державної власності й реалізації фінансової, бюджетної, податкової, митної, грошово-кредитної, валютної, боргової, інвестиційної, антимонопольної політики та політики ціноутворення; здійснення підприємницької діяльності; фінансової розвідки процесів, пов'язаних з існуванням «тіньової» економіки, політики в сфері протидії (запобігання) легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму; вироблення і вжиття необхідних для їх вдосконалення превентивних і коригуючих заходів.

Список використаних джерел:

1. Курныкина О. В. Модернизация системы контроля в кредитных организациях: автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра экон. наук: спец. 08.00.12 «Бухгалтерский учет, статистика» / О. В. Курныкина. – М., 2011. – 46 с.
2. Олексиенко Ю. Г. Контроль хода исполнения инвестиционных проектов: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (теория управления экономическими системами)» / Ю. Г. Олексиенко. – М., 2005. – 19 с.
3. Пантелеев А. А. Развитие системы взаимодействия органов таможенного, налогового и финансового контроля деятельности организации: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – сфера услуг)»; 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / А. А. Пантелеев. – М., 2008. – 29 с.
4. Герасимов В. Парламентский контроль исполнения бюджета [Электронный ресурс] / В. Герасимов. – Режим доступа: www.observer.materik.ru/observer/№5/5_13.htm.

Бортняк К.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ

Створення Державного бюро розслідувань, а також його правовий статус, функції, повноваження передбачені Законом України «Про державне бюро розслідувань», прийняття якого створило механізм для більш ефективного здійснення досудового розслідування корупційних правопорушень, вчинених вищими посадовими особами держави, судьями, прокурорами, та злочинів катування, вчинених працівниками правоохоронних органів.

Ідея створення органу, функціональним призначенням якого є розслідування корупційних правопорушень та інших кримінальних правопорушень, вчинених вищими посадовими особами держави чи працівниками правоохоронних органів, не є новою.

Так, 24 квітня 1997 р. Указом Президента України було створене Національне бюро розслідувань. Основними завданнями органу визначалося проведення досудового слідства й оперативно-розшукових заходів в особливо складних кримінальних справах, порушених щодо злочинів, які становлять підвищену суспільну небезпеку, а також інформаційно-аналітичної роботи з метою прогнозування динаміки злочинності у суспільстві, виявлення й усунення причин і умов, що сприяють корупції та вчиненню інших тяжких і особливо тяжких злочинів.

12 листопада 2015 р. було прийнято Закон України «Про державне бюро розслідувань», за яким ДБР є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність із метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Державне бюро розслідувань є центральним органом виконавчої влади, що здійснює правоохоронну діяльність з метою запобігання, виявлення, припинення, розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його компетенції.

Державне бюро розслідувань у своїй діяльності керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, а також іншими нормативно-правовими актами, прийнятими на їх основі.

Державне бюро розслідувань організовується і діє на засадах: верховенства права, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; законності; справедливості; неупередженості; незалежності і персональної відповідальності кожного працівника Державного бюро розслідувань; відкритості та прозорості діяльності Державного бюро розслідувань для суспільства та демократичного цивільного контролю, підзвітності і підконтрольності визначеним законом державним органам. Державне бюро розслідувань діє гласно тією мірою, що не порушує права і свободи людини і громадянина, не суперечить вимогам кримінального процесуального законодавства та законодавства про державну таємницю; політичній нейтральності і поза-

партійності. Використання Державного бюро розслідувань у партійних, групових чи особистих інтересах не допускається. Діяльність політичних партій у Державному бюро розслідувань забороняється; єдиноначальності у поєднанні з колективним способом реалізації окремих повноважень Державного бюро розслідувань. Принцип єдиноначальності не заперечує принципу процесуальної самостійності слідчого органу Державного бюро розслідувань.

Незалежність Державного бюро розслідувань від незаконного втручання у його діяльність гарантується, зокрема, визначеними цим та іншими законами:

1) спеціальним статусом Державного бюро розслідувань, особливим порядком визначення його загальної структури, фінансування та організаційного забезпечення діяльності;

2) особливим порядком добору, призначення та звільнення Директора Державного бюро розслідувань, першого заступника Директора Державного бюро розслідувань і заступника Директора Державного бюро розслідувань, а також вичерпним, визначеним законом, переліком підстав для припинення їхніх повноважень;

3) порядком здійснення повноважень Державним бюро розслідувань та його працівниками;

4) колегіальним прийняттям найбільш важливих рішень керівництвом Державного бюро розслідувань;

5) заборонаю незаконного втручання у здійснення повноважень працівників Державного бюро розслідувань;

6) належною оплатою праці працівників Державного бюро розслідувань і соціальними гарантіями;

7) правовим захистом і забезпеченням особистої безпеки працівників Державного бюро розслідувань, їхніх близьких родичів.

Забороняється незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних або юридичних осіб у діяльність Державного бюро розслідувань.

Будь-які вказівки, пропозиції, вимоги, доручення, спрямовані до Державного бюро розслідувань та його працівників, що стосуються питань досудового розслідування в конкретних кримінальних провадженнях, є неправомірними і не підлягають виконанню. У разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо працівник Державного бюро розслідувань невідкладно інформує про це в письмовій формі Директора Державного бюро розслідувань.

Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування:

1) злочинів, вчинених службовими особами, які займають особливо відповідальне становище відповідно до частини першої статті 9 Закону України «Про державну службу», особами, посади яких віднесено до першої – третьої категорій посад державної служби, судьями та працівниками правоохоронних органів, крім випадків, коли ці злочини віднесено до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України;

2) злочинів, вчинених службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів відне-

сено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України;

3) злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

На нашу думку, створення ДБР є важливим кроком у боротьбі з корупційними злочинами, але лише прийняття Закону не достатньо для повноцінного функціонування цього органу, адже є безліч проблемних питань щодо реалізації норм вищезазначеного закону, а саме: формування керівного складу ДБР Конкурсною комісією, яка має обирати не тільки директора ДБР та його заступників, а й керівників усіх підрозділів центрального апарату та керівників його територіальних управлінь, а це може становити близько 100 осіб та затягнути початок функціонування ДБР на тривалий час.

Для того, щоб оперативно сформувати штат нового органу, необхідно внести зміни до Закону та створити територіальні Конкурсні комісії з метою проведення внутрішніх конкурсів під контролем обраних керівників територіальних управлінь. Необхідно також оперативно внести зміни до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та до Кримінального процесуального кодексу України, адже розширено коло суб'єктів оперативно-розшукової діяльності.

Таким чином, органи, які здійснюють боротьбу з корупцією у країнах-членах ЄС та в Україні, хоча і відрізняються один від одного правовим статусом, структурою, підзвітністю, все ж таки здійснюють завдання, серед яких спільним є досудове розслідування корупційних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Про Національне бюро розслідувань України: Указ Президента України від 24.04.1997 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/371/97>.

2. Про Державне бюро розслідувань України: Закон України № 794-VIII від 12.11.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/794-19/page>.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. II Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-13. – Ст. 88.

4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України № 2136-XII від 27.03.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/conv>.

Веклич В.О.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права,
історії та теорії держави і права
Навчально-наукового інституту права
імені князя Володимира Великого
Міжрегіональної Академії управління персоналом

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА КОРУПЦІЙНА СИСТЕМА У КОНТЕКСТІ РОЗРОБКИ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ І БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

*Розлилось чорнило папером,
Слова усі ще не написані
Сховались в пожевклі бруствери.
Злітали торішніми листями
Думки, і чорніло чорнило,
Втопило слова нерозказані.
А букви тоді стали в'язнями,
Як рани книжкового тіла.
Їх маєш сьогодні звільнити,
Як завше.*

Софія Костицька («Манускрипти Андруховичу») [1, с. 98]

Розробка публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні з урахуванням правових засад має здійснюватися зважаючи на дійсний стан суспільних відносин. Так, поширення корупції в країнах Східної Європи [2, с. 9] значною мірою відзначається однотипними тенденціями і формами. За підсумками дослідження, здійсненого в Україні Олівером Баллоу в 2013–2014 роках: «Українська корупція стала пірамідою: хабарі передавалися догори, а посадові особи віддавали належне тим, котрі перебували над ними. В zenіті цього Янукович, його син-стоматолог Олександр, його сім'я і його друзі стали вражаюче заможними, спровокувавши українців здійснити свою революцію знову» [3, с. 3].

Об'єктивне розуміння Східноєвропейської корупційної системи у контексті розробки антикорупційних заходів і відповідної політики набуває визначальної ролі. Так, якщо взяти до уваги, що утвердження комуністичної влади у Східній Європі значною мірою вдалося завдяки корупційним інструментам, які було використано для маніпуляції генералітетом Російської імперії задля подальшого використання її ресурсного потенціалу опісля закінчення I світової війни, то у наш час нагальною стає потреба у створенні перешкод для корупційної системи, яка утвердилася в Східній Європі з її подальшою руйнацією задля того аби убезпечити вже Українську державність у XXI сторіччі. Президент України під час однієї з останніх промов у січні 2018 року зазначив: «уроки з подій сторічної давнини мусимо винести не лише ми, в Україні, але й вся демократична спільнота, увесь цивілізований світ. Перший урок полягає в тому, що демократичні цінності не можуть бути предметом торгів і компромісів. Перефразовуючи Черчілля, я б сказав, що, якщо, обираючи між комфортом і демократичними цінностями, ми обираємо комфорт, то, врешті-решт, втратимо і те, й інше. Другим уроком є спроби умиротворення агресора, які завжди, без усіяких винятків, ведуть до зростання його апетитів і, як результат, нової агресії» [4].

На єдність корупційної системи Східної Європи і її концептуальну цілісність вказують базові аспекти її організації і функціонування. Так, стосовно Російської Федерації дослідниками зазначено: «Офшоризація – глобальна проблема, але у Росії вона є неспівставно значнішою, ніж у країнах «золотого мільярду». За даними депутата Державної Думи Є. А. Фьодорова, котрий протягом тривалого часу очолював комітет з економічної політики і підприємництва, 95% великих і найзначніших російських компаній управляються з офшорних юрисдикцій. Лідер партії «Справедливая Расія» Сергей Міронов наступним чином схарактеризував офшорний характер російського бізнесу: «...В Росії фактично немає своєї економіки, для підприємств, зареєстрованих поза митною територією Росії, майбутнє країни – порожній звук. У офшорах «створюються» готівкові кошти для підкупу посадових осіб. Там само перебуває і власність посадових осіб, придбана на корупційні гроші (Олег Гладунов. «В Росії фактично немає своєї економіки» // Свободная пресса, 13. 02.2012)» [5, с. 95]. У контексті цього слід взяти до уваги ситуацію, що склалася в Україні у 2004–2013 роках: «Лідери «Помаранчевої революції» – Ющенко і його перший прем'єр-міністр, Юлія Тимошенко – поділяють значну частину провини за її невдачу. Їх ворожнеча та нездатність подати приклад щодо непідкупності допомогли дискредитувати їх ідеї серед багатьох українців. Однак правдою є і те, що два елементи української економіки ускладнили їхнє завдання: залежність країни від російського газу та доступ до західних офшорних банків. Взагалі, ці два чинники допомогли придушити спроби реформувати Україну» [3, с. 5]. Сутність використання офшорних інструментів у контексті корупційної системи унаочнюється через розуміння видимості економічної неспроможності держави забезпечити належний економічний базис щодо прав і свобод громадян: «Звернемося до найавторитетнішого джерела щодо офшорів – міжнародної організації Tax Justice Network. Згідно з її даними, за період 1990–2010 років з Росії до офшорів було вивезено 800 млрд доларів» [5, с. 104]. Подібна ситуація спостерігалася і в Україні: «Офшорні фінансові канали дозволяли корумпованим індивідам переміщувати свої прибутки з України і користуватися західними правами щодо власності, продовжуючи зловживати своїми посадами в Україні задля збагачення. Українські правителі не мали потреби будувати стабільну систему вдома, оскільки західні країни були готовими продати їм свою» [3, с. 6].

Таким чином, розробка публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні сутнісно має орієнтуватися на подолання корупційної системи Східної Європи, яка виражається у сталих політичних, економічних, кримінальних, фінансових і особистих зв'язках, що реалізуються на транснаціональному рівні у Східній Європі угрупованнями та індивідами, котрі у своїй сукупності забезпечують існування підприємств, установ і організацій, які використовуються для легалізації прибутків, отриманих корупційним шляхом або з метою уникнення оподаткування, стабільності й сталості відповідних зв'язків у довгостроковій перспективі задля отримання прибутків.

З урахуванням наведеного, слід взяти до уваги потребу в низці правових заходів, завдяки яким має бути досягнуто ефективності розглядуваної політики:

1. Блокування спроб щодо втручання у розробку публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією, а також відповідної стратегії України осіб і організацій, зацікавлених у підтриманні існування корупційної системи.

2. Розробка спеціальних дефініцій щодо антикорупційної діяльності і її основних напрямків.

3. Напрацювання загальних і спеціальних заходів у контексті згаданих напрямків діяльності з їх закріпленням у нормативно-правових актах.

4. Створення правових інструментів для блокування ефективної взаємодії і комунікації осіб і угруповань, долучених до корупційної системи.

5. Створення державного реєстру згаданих осіб і організацій з урахуванням наявності міжнародного елемента їх діяльності як критерію щодо їх включення.

6. Забезпечення притягнення до різних видів юридичної відповідальності осіб, включених до згаданого реєстру.

7. Забезпечення невідворотності покарання у довгостроковій перспективі за діяння, пов'язані з підтриманням і забезпеченням існування корупційної системи Східної Європи як такі, що становлять значну суспільну небезпеку.

Слід взяти до уваги, що український сегмент корупційної системи Східної Європи зазнавши загрози викриття при активізації громадянського суспільства на тлі подій «Євромайдану» 2013–2014 років, набув критичного характеру для усієї цієї системи. Втеча Президента України В. Януковича і частини високопосадовців України до Російської Федерації, а також фізична ліквідація посадових осіб, які лишилися в Україні й могли надати відповідну інформацію з розгортанням бойових дій на Сході України (задля інформаційного прикриття критичних аспектів економіко-політичних процесів) засвідчує системний характер корупційного середовища і наявність особливих транснаціональних аспектів і заходів, які можуть вживатися для його підтримання (включно з розгортанням бойових дій). Показовим є і деяке гальмування антикорупційної діяльності, що було досягнуто завдяки подіям на Сході України і переорієнтації зусиль громадянського суспільства на цей напрямок. Разом з тим у зверненні до дипломатів Президент П. Порошенко закликав до «жорсткої, безкомпромісної відсічі тим, хто грубо порушує норми міжнародного права» [4].

Отже, розробка публічної політики щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні значною мірою має враховувати міжнародний елемент щодо корупційної діяльності передусім вищих посадових осіб держави, а також основних учасників суспільних відносин у політичній і економічній сферах. Східноєвропейська корупційна система має бути визнаною на законодавчому рівні з розробкою спеціальних правових інструментів для її ліквідації.

Список використаних джерел:

1. Костицька С. Лабіринти метаморфоз: поезії / Софія Костицька. – Обране і нове. – Дрогобич: Коло, 2016. – 256 с.

2. Corruption Perception Index 2016 / «Transparency International»: the global coalition against corruption. – Berlin: «Transparency International» International Secretariat, 2017. – 12 p.

3. Bullough O. Looting Ukraine: How East and West Teamed up to Steal a Country. GLOBAL TRANSITIONS: JULY 2014 / Oliver Bullough. – London: Legatum Institute; Institute of Modern Russia, 2014. – 24 p.

4. Президент: Уроки подій 100-річної давнини надзвичайно важливі для всієї світової демократичної спільноти [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Президента України. – 2018. – 16 січня. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/prezident-uroki-podij-100-richnoyi-davnini-nadzvichajno-vazh-45430> (дата звернення: 18.01.2018 р.).

5. Катасонов В. Золотой лохотрон. Новый мировой порядок как финансовая пирамида / Валентин Катасонов. – Москва: Алгоритм, 2013. – 288 с.

Діденко Є.В.,
здобувач кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ ПІД ЧАС РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Захист та дотримання прав і законних інтересів громадян є одним із найважливіших завдань будь-якої держави, і здатність виконувати такі обов'язки є показником її демократичного, правового і соціального розвитку.

Статтею 3 Конституції України проголошено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність є найвищою соціальною цінністю [1].

Проведення у справах про адміністративні правопорушення є одним з важливих елементів складної системи реалізації державного примусу з метою підтримання правопорядку, захисту порушених прав фізичних і юридичних осіб, інтересів держави.

Разом з тим, розгляд справ про адміністративні правопорушення повинен відбуватись із дотриманням, в тому числі, основоположних прав особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, передбачених як національним законодавством, так і міжнародними договорами.

Окреме місце, серед гарантованих прав особи під час розгляду справ про адміністративні правопорушення посідає принцип презумпції невинуватості, без дотримання якого є неможливим реалізація права на справедливий суд із прийняттям законного та обґрунтованого рішення.

Натомість, під час судового розгляду зазначених справ виникають певні проблемні питання, пов'язані із дотриманням презумпції невинуватості особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Метою даної статті є аналіз застосування принципу презумпції невинуватості особи і його роль під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, виокремлення кола проблем, які перешкоджають реалізації зазначеного принципу і розроблення пропозицій задля усунення відповідних правових прогалин.

Традиційно в юридичній літературі принцип презумпції невинуватості розглядається переважно в контексті кримінально-правових відносин, і визначається як об'єктивне правове положення, згідно з яким встановлюється таке. Ніхто не може бути визнаний винним у вчиненні злочину, а також підданий кримінальному покаранню інакше як за вироком суду і згідно з законом. Обвинувачений (підсудний) не вважається винним, доки його вину не буде доведено в передбаченому законом порядку і встановлено вироком суду, що набрав законної сили. Обов'язок встановлення об'єктивної істини у справі покладається на орган дізнання, слідчого, прокурора, суд (суддю). Особа, що знаходиться під слідством, не повинна доводити свою невинуватість. Ненадання нею доказів своєї невинуватості ні за яких обставин не може бути витлумачено як доказ вини [2].

На конституційному рівні принцип презумпції невинуватості знайшов своє закріплення у статті 62 Конституції України, яка проголошує, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шля-

хом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

Таким чином, Основний закон також підкреслює виключно кримінально-правовий характер презумпції невинуватості.

Проте, у науці адміністративно-деліктного права презумпція невинуватості розглядається як один із загальних принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення [3].

Також, відповідно до усталеної практики Європейського суду з прав людини, рішення якого застосовуються національними судами як джерело права, неодноразово наголошувалось, що норми Кодексу України про адміністративні правопорушення мають карний кримінально-правовий характер, а адміністративні правопорушення мають ознаки притаманні кримінальному обвинуваченню, і підпадають під гарантії статті 6 Конвенції (справа «Надточій проти України») [4].

Таким чином, на нашу думку, не дивлячись на відсутність прямого законодавчого закріплення, є виправданим і необхідним дотримання принципу презумпції невинуватості при розгляді справ про адміністративні правопорушення, що забезпечить реалізацію права особи на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [5].

Під час розгляду судом справ про адміністративні правопорушення виникають деякі проблемні питання, пов'язані з неузгодженістю норм чинного Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) та можливим порушенням у зв'язку з цим презумпції невинуватості особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Одним з таких складних питань у судовій практиці при розгляді справ про адміністративні правопорушення є оцінка судом протоколу про адміністративне правопорушення в якості доказу.

Так, статтею 251 КУпАП визначено, що доказами в справі про адміністративне правопорушення, є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) встановлює наявність чи відсутність адміністративного правопорушення, винність даної особи в його вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів та технічних засобів та ін. [6].

Отже, наведеною нормою протокол про адміністративне правопорушення віднесено до доказів, що має враховуватись судом при розгляді справ про адміністративні правопорушення.

Вимоги до оформлення протоколу про адміністративне правопорушення визначені в статті 256 КУпАП, при цьому вказана норма не містить обов'язку для посадової особи збирання та приєднання до протоколу будь-яких інших доказів по справі.

У зв'язку з цим, є непоодинокими випадки, коли справа про адміністративне правопорушення фактично складається лише з протоколу про адміністративне правопорушення, або коли додані до протоколу матеріали фактично не є доказами вчинення правопорушення.

За таких умов, і у випадку невизнання особою вини та заперечення обставин, викладених у протоколі, перед судом постає питання про можливість визнання особи винною і накладення адміністративного стягнення лише на підставі складеного протоколу. З цього приводу в судовій практиці немає одностайної думки, оскільки з од-

ного боку, протокол про адміністративне правопорушення сам по собі є доказом вчинення адміністративного правопорушення, а з іншого боку такий підхід порушує принцип презумпції невинуватості особи, позбавляє суд можливості перевірити дійсність вчинення правопорушення і встановити його обставини.

Протокол про адміністративне правопорушення за своєю сутністю є лише актом фіксації правопорушення уповноваженою посадовою особою, яка дійшла висновку про наявність події і складу правопорушення. Але завжди існує вірогідність того, що посадова особа може неправильно сприйняти і оцінити певну подію та обставини, помилково визначившись із наявністю складу адміністративного правопорушення і його кваліфікацією. Особа ж, яка притягається до адміністративної відповідальності, і не згодна з висновком посадової особи, яка склала протокол, вважається невинуватою доки її вина не буде доведена в установленому порядку, і при цьому така особа не зобов'язана доводити свою невинуватість.

Аналізуючи значення протоколу про адміністративне правопорушення, можна провести певну аналогію з обвинуваченням (обвинувальним актом) у кримінальному провадженні, що не є доказом, а є лише твердженням сторони обвинувачення про вчинення особою кримінального правопорушення (злочину), а обвинувачення повинно доводитись сукупністю зібраних по справі доказів [7].

Отже, визнання особи винною лише на підставі протоколу про адміністративне правопорушення можна умовно прирівняти до того, якби особа визнавалась винною у вчиненні злочину на підставі лише обвинувального акту. Тому, вбачається цілком логічним, що твердження про вчинення особою адміністративного правопорушення повинно підтверджуватись сукупністю інших доказів, зазначених у статті 251 КУпАП, і визнання особи винною лише на підставі протоколу порушує принцип презумпції невинуватості.

Таким чином, на нашу думку, у випадку відсутності будь-яких інших доказів, які би підтверджували факт і обставини вчинення адміністративного правопорушення, крім протоколу про адміністративне правопорушення, більш правильним в даній ситуації є виправдання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, і тільки так можливо досягнення завдань провадження в частині своєчасного, всебічного, повного і об'єктивного з'ясування обставин кожної справи.

Вважаємо, що положення статті 251 КУпАП, в частині визнання доказом протоколу про адміністративне правопорушення, не відповідає сучасним умовам і має дискримінаційний характер, оскільки вже на стадії отримання судом справи ставить особу у становище винного, змушуючи його в подальшому доводити свою невинуватість, що є неприпустимим з точки зору дотримання презумпції невинуватості і права на справедливий суд.

Ще одним складним питанням, в контексті реалізації презумпції невинуватості під час здійснення адміністративного провадження судом, є відсутність суб'єкта, на якого покладено обов'язок доведення вини порушника.

Враховуючи, що одним із ключових положень презумпції невинуватості є відсутність обов'язку особи доводити свою невинуватість, то доведення вини особи у вчиненні правопорушення є обов'язком держави в особі уповноважених посадових осіб.

Проте, норми чинного законодавства не покладають обов'язок доведення вини особи у вчиненні правопорушення на жодного з учасників справи про адміністративне правопорушення.

Відповідно до положень статей 254, 255, 257 КУпАП, повноваження особи, яка склала протокол про адміністративне правопорушення, у випадках, коли справа підвідомча суду, закінчуються направленням справи до суду.

Така невизначеність створює умови для того, що суд, який зобов'язаний зберігати неупередженість при розгляді справи, в окремих випадках займає обвинувальну позицію, тим самим перебираючи роль державного обвинувачення. Звичайно, що це не може бути виправданим з огляду на принцип верховенства права, права особи на справедливий суд і прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

На нашу думку, з метою усунення наведеної прогалини, є доцільним покладення на законодавчому рівні обов'язку доведення вини особи у вчиненні адміністративного правопорушення на посадову особу, яка склала протокол про адміністративне правопорушення, адже саме ця особа виявила факт правопорушення, кваліфікувала його та здійснила збирання доказів, і тому повинна довести перед судом всі наведені обставини.

Таким чином, підводячи підсумок можна констатувати, що принцип презумпції невинуватості посідає важливе місце серед загальних принципів провадження у справах про адміністративні правопорушення, дотримання якого покликане забезпечити ефективне досягнення завдань такого провадження і є необхідною умовою реалізації права особи на справедливий судовий розгляд справи.

Під час розгляду справ про адміністративні правопорушення суди стикаються з проблемою дотримання презумпції невинуватості особи, що виявляється у наданні самостійного доказового значення протоколу про адміністративне правопорушення, та відсутності особи, на яку покладено функції підтримання обвинувачення у вчиненні правопорушення під час судового розгляду.

Наведені проблемні питання є наслідком недосконалості чинного законодавства із застарілим підходом до регулювання порядку розгляду справ про адміністративні правопорушення, який не враховує провідних принципів судочинства і не забезпечує в повній мірі гарантованих Конституцією і Конвенцією прав особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

З метою усунення наведених прогалин, є необхідним внесення до КУпАП наступних змін:

1) виключення з переліку доказів протоколу про адміністративні правопорушення, або визначення, що вина особи у вчиненні адміністративного правопорушення може підтверджуватись протоколом лише в сукупності з іншими доказами, визначеними статтею 251 КУпАП;

2) надання особі, яка склала протокол про адміністративне правопорушення, процесуального статусу учасника справи, на якого покладається доведення вини особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, у випадку заперечення особою під час судового розгляду обставин правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Самбор М. Презумпція невинуватості у адміністративно-деліктному праві. – Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 1 (99) / 2014. – С. 72.

3. Беньковський С.Ю. Правові засади та принципи провадження в справах про адміністративні правопорушення: автореф. дис., канд. Юрид. Наук за спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Ірпінь, 2009. – 19 с.

4. Рішення Європейського суду з прав людини «Надточій проти України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_404.

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: від 07.12.1984 № 8073-Х [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80732-10>.

7. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Ейзембрук Т.М.,

студентка II курсу магістратури юридичного факультету

Таврійського національного університету

імені В.І. Вернадського

ПІДСТАВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

В сучасному світі інститут права власності має дуже велике значення для всіх правових систем світу. Адже завдяки йому врегульовуються конфлікти інтересів та встановлюється справедливий баланс між різними соціальними групами. У зв'язку з цим особливого значення набувають питання щодо підстав виникнення та припинення права власності. Адже важливо не тільки, наприклад, проголосити можливість придбання якогось об'єкту у власність чи можливість його відчуження, а й закріпити підстави, згідно з якими такі дії будуть законними.

Підстави виникнення права власності виступають передумовою механізму перебування об'єкта власності в цивільному обороті та здійснення власником щодо цього майна правомочностей володіння, користування та розпорядження [3, с. 52].

У юридичній літературі не вироблено єдиного підходу до визначення поняття «підстави виникнення права власності», але частіше під ним розуміють юридичні факти або юридичні склади, які відповідно до закону тягнуть виникнення права власності на певне майно в конкретних осіб [4, с. 109].

Сучасне цивільне законодавство містить великий перелік підстав виникнення права власності, але при цьому не містить їхньої систематизації. В літературі абсолютна більшість науковців дотримуються думки, що підстави виникнення права власності потрібно поділяти на первісні та похідні. Слід також відмітити, що така класифікація була відома ще аж римському праву.

Проте, незважаючи на таку єдність думок щодо видів підстав виникнення права власності, немає єдиного підходу розуміння критерію їхньої класифікації. Відповідно до цього науковцями були запропоновані такі критерії щодо розмежування первісних та похідних підстав виникнення права власності як критерій погодженої волі, критерій правонаступництва. Існує також точка зору, відповідно до якої при поділі підстав виникнення права власності на первинні та похідні можуть бути використані обидва критерії [5, с. 61].

Найпоширенішим критерієм розмежування первісних та похідних підстав виникнення права власності є критерій погодженої волі. Тому, якщо брати за основу вказаний критерій, до первісних підстав виникнення права власності належать такі: виготовлення, створення нової речі; перероблення речі; привласнення загальнодоступних дарів природи; безхазяйна річ; рухома річ, від якої власник відмовився; знахідка; бездоглядні домашні тварини; скарб; набувальна давність; самочинне будівництво. А до похідних підстав належать: набуття права власності за договором (наприклад, купівля-продаж, міна, дарування та інші); спадкування; приватизація державного і комунального майна.

Право власності може припинитися. Але для того, щоб якнайкраще захистити права власника законом передбачено, що припинення права власності може відбуватися лише на підставі закону. Тому, законодавством встановлено перелік підстав припинення права власності, який міститься в Цивільному Кодексі України. Але зазначений перелік підстав в даному законодавчому акті не є вичерпним, про що й вказується у відповідній нормі.

Підстави припинення права власності – це правоприпиняючі юридичні факти, що згідно з законодавством є достатньою умовою для припинення права власності [1, с. 171].

Як зазначалось вище, Цивільний кодекс України містить перелік підстав припинення права власності, але не здійснює їхню класифікацію. Юридична література, на відміну від цивільного законодавства, класифікує підстави припинення права власності відповідно до різних критеріїв. Проте найбільш розповсюдженою класифікацією в літературі є класифікація, в основу якої, покладено вольову ознаку. Відповідно до останньої, підстави припинення права власності поділяються на такі, що залежать від волі власника та такі, що не залежать від волі власника.

Підставами припинення права власності, що залежать від волі власника є: відчуження власником свого майна; відмова власника від права власності; знищення власником свого майна. Підставами припинення права власності, що не залежать від волі власника є: припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; викуп пам'яток культурної спадщини; примусового відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону; звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; реквізиція; конфіскація; припинення юридичної особи чи смерть власника [2, с. 63-64].

Отже, законодавством України передбачено перелік підстав виникнення та припинення права власності. І задля того, щоб захистити і зберегти недоторканість права власності, вони мають бути особливо ретельно регламентовані. Адже саме право власності є одним з пріоритетних економічних прав особи.

Список використаних джерел:

1. Білецький Д. М. Способи та підстави припинення права приватної власності: розмежування понять / Д. М. Білецький // Часопис цивілістики. – 2014. – № 16. – С. 170-172.
2. Вороніна Н. В. Способи набуття та припинення права власності / Н. В. Вороніна // Актуальні проблеми держави і прав. – 2009. – № 51. – С. 60-65.
3. Набуття та припинення права власності в Україні (проблеми теорії та практики): Монографія / За заг. ред. В. В. Луця. – К.: Науково-дослідницький інститут при-

ватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2013. – 358 с.

4. Сурай Д. Ю. Підстави та способи набуття права власності: розмежування та взаємозв'язок / Д. Ю. Сурай // Юридичний вісник. – 2013. – № 2. – С. 109-113.

5. Харитонов Є. О. Проблемні питання набуття та припинення права власності за цивільним законодавством України / Є.О. Харитонов, І. О. Харитонova // Право України. – 2011. – № 5. – С. 60-68.

Клочко Н.А.,

студентка

*Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА ВЛАСНОСТІ

У суспільстві з державно-правовою побудовою економічні відносини власності неминуче одержують юридичне закріплення. Це виражається як у системі правових норм, що регулюють зазначені відносини й утворюють інститут права власності, так і в закріпленні певної міри юридичної влади за конкретною особою, що є власником даної речі. У першому випадку говорять про право власності в об'єктивному значенні, у другому – у суб'єктивному змісті або про суб'єктивне право власності. Щоб визначити право власності в об'єктивному значенні, необхідно виявити специфічні ознаки, властиві суб'єктивному праву власності. Виявлення зазначених ознак дозволить відбити їх у визначеннях права власності як в об'єктивному, так і в суб'єктивному значенні.

Зміст права власності складають приналежні власнику правомочності по володінню, користуванню і розпорядженню річчю. Зазначені правомочності, як і суб'єктивне право власності в цілому, являють собою юридично забезпечені можливості поведінки власника, вони належать йому доти, поки він залишається власником. У тих випадках, коли власник не в змозі ці правомочності реально здійснити (наприклад, при арешті його майна за борги або коли майном незаконно володіє інша особа), він не позбавляється ні самих правомочностей, ні права власності в цілому. Щоб розкрити зміст права власності, необхідно дати визначення кожного з приналежних власнику правомочностей. Почнемо з володіння.

Правомочність володіння – це юридично забезпечена можливість господарчого панування власника над річчю. Мова при цьому йде про господарче панування над річчю, що зовсім не потребує, щоб власник знаходився з нею у безпосередньому контакті. Наприклад, їдучи в тривале від'їздження, власник продовжує залишатися власником речей, що знаходяться в його квартирі. Володіння річчю може бути і незаконним.

Законним називається володіння, що спирається на якусь правову основу, тобто на юридичний титул володіння. Законне володіння часто іменують титульним.

Незаконне володіння на правову основу не спирається, а тому є безтитульним. Речі, за загальним правилом, знаходяться у володінні тих, хто має те або інше право на володіння ними. Зазначена обставина дозволяє при розгляді суперечок із приводу речі виходити з презумпції законності фактичного володіння. Іншими словами, той,

у кого річ знаходиться, передбачається маючим право на володіння нею, поки не доведене зворотнє.

Незаконні власники у свою чергу підрозділяються на добросовісних і недобросовісних. Власник добросовісний, якщо він не знав і не повинний був знати про незаконність свого володіння. Власник недобросовісний, якщо він про це знав або повинний був знати. Відповідно до загальної презумпції сумлінності учасників цивільних прав і обов'язків, варто виходити з припущення про добросовісність власника.

Розподіл незаконних власників на добросовісних і недобросовісних має значення при розрахунках між підприємцем і власником по прибутках і витратах, коли власник поставить вимогу про витребування своєї речі за допомогою віндикаційного позову, а також при вирішенні питання, чи може власник набути право власності по давнині володіння, чи ні.

Правомочність користування – це юридично забезпечена можливість використання корисних властивостей речі у процесі її особистого або виробничого споживання або у виробничих цілях. Так, швейну машину можна використовувати для пошиття одягу не тільки своїй сім'ї, але і за якусь плату комусь іще. Правомочність користування звичайно спирається на правомочність володіння. Але іноді можна користуватися річчю, і не володіючи нею. Наприклад, ательє по прокаті музичних інструментів здає їх напрокат із тим, що користування інструментом відбувається в помешканні ательє, скажемо, у певні години і дні.

Правомочність розпорядження – це юридично забезпечена можливість визначити долю речі шляхом вчинення юридичних актів по відношенню до цієї речі. Не викликає сумнівів, що в тих випадках, коли власник продає свою річ, здає її у найм, в заставу, передає у вигляді внеску в господарське товариство або спілку або як пожертвування в добродійний фонд, він здійснює розпорядження річчю. Значно складніше юридично кваліфікувати дії власника у відношенні речі, коли він знищує річ, що стала йому непотрібна, або викидає її коли річ за своїми властивостями розрахована на використання лише в однім акті виробництва або споживання. Якщо власник знищує річ або викидає її, то він розпоряджається річчю шляхом вчинення односторонньої угоди, оскільки воля власника спрямована на відмову від права власності. Але якщо право власності припиняється в результаті однократного використання речі (наприклад, Ви з'їдаєте яблуко або спалюєте дрова в каміні), то воля власника спрямована зовсім не на те, щоб припинити право власності, а на те, щоб використати корисні властивості речі. Тому в зазначеному випадку має місце здійснення тільки права користування річчю, але не права розпорядження нею [1].

У цивільно-правовій науці право власності розглядається в об'єктивному і суб'єктивному розумінні. Право власності в об'єктивному розумінні – це сукупність правових норм, які встановлюють і охороняють належність матеріальних благ конкретним суб'єктам, у тому числі визначають підстави та умови виникнення і припинення у них такого права щодо цих благ. Такі правові норми у своїй сукупності утворюють відповідний інститут права власності. Оскільки ці норми мають переважно цивільно-правове походження, то це дає достатньо підстав для визнання інституту права власності інституту цивільного права [2].

У суб'єктивному змісті – це конкретне право визначеної особи по володінню, користуванню і розпорядженню приналежної їй річчю.

Трактування права власності в об'єктивному і суб'єктивному розуміннях утвердилося в літературі давно. При цьому чи не кожен автор, досліджуючи різноманітні аспекти права власності, вважав своїм обов'язком звернути на це увагу [3].

Правове регулювання відносин власності є одним з найважливіших напрямів нормативної діяльності держави. І за допомогою права держава регулює належність

тих або інших об'єктів власності певному суб'єкту – фізичним, юридичним особам, державі; обсяг і зміст суб'єктивних повноважень власника; підстави, способи, умови та порядок набуття і припинення права власності тощо. З давніх часів правовим формам обороту власності надавалося важливе значення, бо при її переміщенні завжди виникає питання про те, кому вона переходить, хто стане власником. Діюче законодавство України не містить вичерпного переліку обставин, з якими закон пов'язує виникнення права власності, що робить дослідження способів та підстав набуття права власності цікавим та актуальним.

Наука цивільного права та законодавство різних історичних епох визначали різні способи набуття права власності. З плином часу їх кількість змінювалася, одні поступалися місцем іншим, деякі набували більшого значення, інші – втрачали його [4]

Спірним у науці є питання стосовно критерію розмежування способів набуття права власності. Одні вчені відають перевагу критерію волі, що розглянуто вище, інші – критерію правонаступництва. Прихильники «критерію правонаступництва» до первинних відносять способи, де правонаступництва немає, а до похідних – способи, що ґрунтуються на правонаступництві. Існує також точка зору, відповідно до якої при поділі підстав виникнення права власності на первинні та похідні можуть бути використані обидва критерії. Так, зазначається, що до похідних способів набуття права власності належать такі, при яких набуття права власності у суб'єкта виникає внаслідок волевиявлення попереднього власника. При переході права власності має місце правонаступництво, оскільки права на придбану річ внаслідок похідного способу такі, які були у попереднього власника. Проте більш вдалим видається поділ підстав набуття права власності на первинні і похідні за допомогою врахування «обґрунтованості (базису) прав». Суть такого підходу полягає в тому, що «первинними» пропонується вважати такі способи набуття права власності, де права власника не ґрунтуються на правах інших осіб (вони «виникають вперше»), а «похідними» – такі, що припускають, що право набувача ґрунтується на праві відчужувача речі. Такий підхід до поділу способів набуття права власності на первинні та похідні виглядає цілком логічним, оскільки від способу (підстави) набуття права власності залежить характер претензій, які можуть бути заявлені до власника [5].

Список використаних джерел:

1. Цивільне право: підручник для студентів юрид. вузів та факультетів, ч. 1. – К.: Вентурі, 1997. – С. 544.
2. Визначення та система цивільного права [електронний ресурс] – режим доступу до ресурсу: http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/literatura/chiv_pravo/017.php.
3. Соціологія. Теоретико-методологічні та історико-соціологічні роботи / Відп. ред., предисл. і упоряд. А. О. Бороноев. – СПб.: Видавництво Руської християнської гуманітарної академії. – С. 688.
4. Романович // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 9. – С. 88.
5. Генезис уявлень про інститут права власності [Електронний ресурс] – режим доступу до ресурсу: stud.com.ua.

Майор В.В.,
студент
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського

СПАДКУВАННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Коріння зародження інституту наслідування йдуть у первіснообщинний лад, який був першою в історії людства суспільно-економічною формацією. У первіснообщинному ладі інститут наслідування почав своє формування. На ранніх етапах розвитку інституту наслідування, коли потреби людей і засоби їх задоволення були мізерними, спадкування в сучасному розумінні ще не існувало, тому що успадковувати було ще нічого. Однак у той період від батька до сина переходили знаряддя полювання та рибної ловлі. У володінні та користуванні роду і племені залишалися кошти підтримки домашнього вогнища, шкури диких тварин, запаси палива і продовольства, прикраси, знаки приналежності до роду (племені) [1].

Але виникали при цьому відносини регулювалися не нормами права, яких ще не було, а багатовіковими традиціями і звичаями. Дотримання їх забезпечувалося не заходами державного примусу, а громадської думки, авторитетом найбільш впливових членів роду.

Спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. Спадщина є відкритою протягом 6-ти місяців. За цей період особи, що претендують на неї повинні письмово висловити свою згоду на її прийняття в державній нотаріальній конторі за місцем відкриття спадщини, яким є останнє місце проживання спадкодавця, а якщо воно невідоме, за місцезнаходженням нерухомого майна або основної його частини.

Спадкоємцями за заповітом і за законом можуть бути фізичні особи, які є живими на час відкриття спадщини, особи, які були зачаті за життя спадкодавця і народжені живими після відкриття спадщини, а також держава. Тільки за заповітом можуть бути спадкоємцями юридичні особи та інші учасники цивільних відносин.

Значення спадкування полягає у тому, що кожному члену суспільства повинна бути гарантована можливість жити та працювати із свідомістю того, що після його смерті все надбане ним за життя (втлене у матеріальних благах і обтяжене боргами) майно перейде згідно його волі, а якщо він її не виявить, то згідно волі закону, до близьких йому людей. І тільки у випадках, прямо передбачених у законі, те, що належало спадкодавцеві за життя, у певній частині перейде до осіб, до яких сам спадкодавець не виявляв прихильності (так звані необхідні спадкоємці).

Неухильне виконання цих положень забезпечує інтереси як самого спадкодавця та його спадкоємців, так і усіх третіх осіб (боржників та кредиторів спадкодавця, фіскальних органів тощо), для яких смерть спадкодавця може потягнути ті чи інші правові наслідки [2].

Спадкове право як підгалузь цивільного права становить собою сукупність встановлених державою правових норм, які регламентують порядок та умови переходу майнових прав та обов'язків померлого громадянина до інших осіб.

Легальне визначення заповіту, що міститься у ст. 1233 ЦК, є досить лаконічним і визначає заповіт як особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Більш детальними є визначення заповіту, що пропонуються в юридичній літературі

зі спадкового права. Наприклад, Л. К. Буркацький виходить з того, що заповіт є волевим одностороннім актом фізичної особи (у тому числі подружжя) щодо розпоряджаються своїми майновими правами власника на випадок смерті, вчиненим на користь одної або кількох осіб у формі і порядку, встановленому законом [3].

Спадкоємці за законом призиваються до спадкування у порядку черги:

– Спадкоємцями першої черги є діти (у тому числі й усиновлені), а також дитина, яка народилася після смерті спадкодавця.

– До спадкоємців другої черги належать брати та сестри (рідні, єдинокровні, єдиноутробні), дід, баба померлого.

– У третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця.

– У четверту чергу право на спадкування за законом надане особам, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до відкриття спадщини.

– П'яту чергу спадкоємців становлять інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно, причому родичі ближчого ступеня споріднення усувають від права спадкування родичів подальшого ступеня споріднення. Оскільки ступень споріднення обраховується залежно від кількості народжень, то до спадкоємців шостого ступеня споріднення, відповідно, належать: двоюрідні праправнуки та праправнучки, троюрідні онуки та онучки, троюрідні брати та сестри.

До спадкоємців п'ятої черги належать також утриманці померлого (тобто непрацездатні та неповнолітні особи), які не були членами його сім'ї, але протягом п'яти років одержували від спадкодавця матеріальну допомогу, яка була для них єдиним або основним джерелом засобів існування.

Черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором зацікавлених спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини. Водночас цей договір не може порушувати прав спадкоємця, обов'язкову частку спадщини.

Черговість спадкування може бути змінена і за рішенням суду. Так, фізична особа, яка протягом тривалого часу опікувалася, матеріально забезпечувала, надавала іншу допомогу спадкодавцеві, який через похилий вік, тяжку хворобу або каліцтво був у безпорадному стані, може вимагати у судовому порядку визнання за нею права на спадкування разом із спадкоємцями тієї черги, яка має право на спадкування.

Спадкування за правом представлення.

Спадкування за правом представлення має місце, коли спадкоємець, який закликався б до спадщини, помер до її відкриття. За цих обставин до спадщини закликають осіб, які заступають місце померлого спадкоємця (представляють його).

Спадкування за правом представлення можливе лише при спадкуванні за законом.

За правом представлення спадкують:

– внуки, правнуки спадкодавця – частку спадщини, яка б належала їхнім батькам чи бабі з дідом, якби вони були живими на момент відкриття спадщини;

– прабаба і прапрадід – частку, яка б належала за законом їхнім дітям;

– племінник спадкодавця – частку, яка б належала за законом їхнім батькам;

– двоюрідні брати і сестри спадкодавця – частку, яка б належала б їхнім батькам.

Спадкування за законом має місце в таких випадках:

– відсутності заповіту;

– визнання заповіту недійсним;

– смерті спадкоємців, вказаних у заповіті до відкриття спадщини або їх відмови від прийняття спадщини;

- заповідачем скасовано раніше складений заповіт і не залишено нового;
- заповіт у судовому порядку визнано недійсним;
- у разі, якщо заповітом не охоплено усього майна, що належало спадкодавцю.

При вирішенні питання, хто є спадкоємцями за законом, враховуються такі юридичні факти, як: родинні стосунки (кровна спорідненість), шлюбні відносини, усиновлення (удочеріння), перебування на утриманні спадкодавця.

Спадкоємці за законом одержують право на спадкування почергово. Новелою ЦК України 2004 року є збільшення кількості черг спадкоємців за законом до п'яти, порівняно з Цивільним кодексом УРСР 1964 року, де було лише дві черги спадкоємців.

Кожна наступна черга спадкоємців за законом одержує право на спадкування у разі:

1. відсутності спадкоємців попередньої черги;
2. усунення їх від права на спадкування;
3. неприйняття ними спадщини або відмови від її прийняття [4].

Заповіт – це правочин, який укладається фізичною особою (заповідачем) на випадок смерті, вчиняється в передбаченій законом формі, містить призначення спадкоємця (спадкоємців), а також може передбачати інші розпорядження, в тому числі покладати на спадкоємців обов'язки щодо виконання вказівок заповідача особистого характеру [5].

Список використаних джерел:

1. Смоленский М.Б. Наследственное право / М.Б. Смоленский, С.Ю. Акопян. – Ростов на Дону: Фенікс, 2007. – С. 13.
2. Загальні положення про спадкування [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://minjust.gov.ua/m/str_29415.
3. Буркацький Л. К. Спадкове право України: теорія, коментар, практика, зразки заяв: навч. поаб. для студ. вищ. навч. закл. / Л.К. Буркацький. – К., 2008(ст.85)
4. Міністерство юстиції України роз'яснення від 11.10.2011 Окремі питання спадкування [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0064323-1>.
5. Спадкове право: навчальний посібник / Ю.О. Заїка, Рябоконт Є.О. – К.: Юрінком Інтер, 2009. –352 с.

Петков С.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

РЕКОДИФІКАЦІЯ КУПАП – ОСНОВА СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Ефективне правове супроводження адміністративної реформи передбачає подальшу систематизацію адміністративного законодавства, насамперед шляхом його кодифікації. Вона завжди пов'язана з глибокою і всебічною переробкою чинного законодавства та внесенням до нього суттєвих змін. Кодифікація забезпечує внутрі-

шню погодженість, цілісність, системність і повноту правового регулювання відповідних відносин.

Кодифікація – це спосіб систематизації нормативних актів, що здійснюється шляхом перероблення та зведення правових норм, що містяться в різних актах, у логічно узгоджений нормативно-правовий акт, який системно і вичерпно регулює певну сферу суспільних відносин. Це необхідно зробити для формування сучасного законодавства, яке регулюватиме публічно-правові відносини відповідно до сучасних світових стандартів та конституційних положень. Крім цього, норми й ряд різних підзаконних актів під час кодифікації знайдуть своє місце в законодавстві, що спростить їх застосування.

У сукупності, завдяки визначеному підходу до публічного права ми досягнемо таких цілей: гуманізації правової системи, відповідності законодавства положенням Конституції України. Простота й зрозумілість законів для громадян буде свідчитиме про демократизацію суспільства.

Принципом кодифікації має стати відмова від поєднання в одному нормативному акті норм матеріального та процесуального права. Такий підхід спростить системне розуміння правозастосувачами положень кодифікованого акту, зробить його цілісним та дозволить детально прописати механізм кожної процедури або сутність правового явища.

В той же час, нині КУпАП є таким нормативним актом, який не сприяє розвитку соціально-економічних відносин, а навпаки їх гальмує. Академік В. Б. Авер'янов наголошував: *«З огляду на це вбачається більш правильним і практично зручнішим відмовитись в подальшому від традиції включати в єдиний кодифікований акт весь масив складів адміністративних проступків, оскільки по-перше, в цьому немає об'єктивної потреби; по-друге, це не виправдане з точки зору дотримання вимог систематизації законодавства і нормо проектування. Натомість зазначені склади мають, на наш погляд, визначатись у конкретних законах, що регулюють охоронювані адміністративним правом відносини у відповідних сферах правового регулювання»* [1].

Частина матеріальних норм вже перенесена до базових кодексів – Митного, Податкового тощо. Цей процес необхідно продовжити та перенести до базових нормативних актів норми, що містяться в КУпАП та не стосуються сфери державного управління (адміністрування) [2].

Зміни в адміністративне законодавство стане підґрунтям для зменшення справ, які розглядають слідчі Національної поліції України. Більше того, дані провадження повинні носити позасудовий характер, що суттєво розвантажить українські суди.

Закон про публічний порядок, стане основою для наведення правопорядку в публічних місцях і основою для правового виховання громадян і ефективної діяльності Національної поліції України.

Перенесення складів провин, у нормативно-правові акти, які регулюють суспільні відносини в певних суспільно-економічних сферах стане основою для ефективного регулювання з боку державних органів у напрямку захисту прав громадян.

Надалі кодекси й закони вимагають внутрішньої систематизації відповідно до соціально-економічних змін у житті суспільства. Найбільш оптимальною є наступна структура нормативно-правових актів:

Загальна частина – Правила поведінки в суспільно-економічній сфері.

Особлива частина – Порушення встановлених правил і відповідальність за них.

Спеціальна частина – Особливості процедур по виявленню й притягненню до відповідальності за скоєння проступків.

Також представляється можливим внесення в Кримінальний кодекс України змін у вигляді окремих статей про посилення кримінальної відповідальності за правопорушення, які являють загрозу публічному порядку й правам людини. Зокрема – керування транспортним засобом у нетверезому вигляді.

Загальний принциповий підхід «один контролюючий орган (діючий на основі положення) – один нормативний акт (кодекс, закон)» дозволить: провести децентралізацію на законодавчому рівні; зменшити кількість справ розглянутих у судах; сприяти правовому вихованню громадян; збільшити надходження коштів у місцеві бюджети за рахунок штрафних санкцій.

Таким чином для ефективного функціонування правової системи Україні нині актуальним, так само як і двадцять років тому, є рекодефікації Кодексу України про адміністративні правопорушення. Дані заходи в цілому стануть основою для систематизації українського законодавства і його гармонізації із законодавством Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В.Б. Вибрані наукові праці / Упоряд. Андрійко О.Ф., Нагребельний В.П. та інш. За заг. ред.: Ю.С. Шемшученка, О.Ф. Андрійко. – К.: Інст. держ. і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. – С. 390.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення Кодексу України про адміністративні правопорушення. Науково-практичний коментар / за заг. ред. С. В. Петкова. – Центр учбової літератури, 2012. – 544 с.

Скляр М.О.,

*студентка юридичного факультету
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Регіональна політика вже багато років існує в усіх розвинених країнах. Її головним завданням є вирівнювання просторових диспропорцій в рівні. В рамках такої політики досягнення регіональних цілей і пом'якшення зазначених диспропорцій ставиться державою на перший план. Регіональна політика є найбільш ефективним інструментом вирівнювання.

Регіональна політика всіх нових держав-членів ЄС ґрунтується на традиційних підходах до регіонального розвитку, спрямованих на менш розвинені периферійні регіони і на регіони, що переживають сильне падіння промислового виробництва. Політика регіонального розвитку такого типу будується на понятті «соціальної справедливості».

Принципи регіональної політики:

- Принципи справедливості та соціального залучення диктують, щоб люди не потрапляли у не вигідне становище через те, що вони народилися в тому чи іншому місці.
- Субсидіарність. У плануванні, управлінні, виконанні, моніторингу та оцінці заходів на підтримку регіонального розвитку національні органи влади виконуватимуть лише ті дії, які не можуть бути ефективніше та дієвіше виконані на нижчому рівні.

- Програмування. Всі заходи, програми та підпрограми на підтримку регіональної політики розробляються та виконуються відповідно до документів із планування, які розробляються на національному рівні або на рівні відповідного регіону й містять чітко визначені цілі, пріоритети та інструменти.

- Координація. Всі заходи, програми та підпрограми на підтримку регіональної політики координуються на національному рівні та рівні відповідного регіону, а також між національним рівнем та рівнем відповідного регіону.

- Партнерство між національними й місцевими органами влади та між державним і приватним секторами у визначенні, розробленні та виконанні заходів, програм і підпрограм на підтримку регіонального розвитку.

Ратифікація у вересні 2014 року Угоди про асоціацію [1] між Україною та Євросоюзом мала два важливі наслідки для реалізації державної регіональної політики в Україні. Насамперед було запроваджено підхід Євросоюзу до розуміння регіональної політики як цілеспрямованої діяльності щодо розвитку, стимулювання економічної, інвестиційної діяльності, заохочення інновацій та створення нових робочих місць. Крім того, Угода заклала механізми і можливості для співробітництва між українськими регіонами, територіальними громадами та їх партнерами в Європі, що відкрило широкі можливості фінансування реалізації важливих місцевих проектів, вивчення і використання зарубіжного досвіду.

Щодо методів формування та реалізації регіональної політики, то у ст. 446 Угоди вказується на обов'язковість врахування таких методів як багаторівневе управління та партнерство. При цьому акцент робиться на розвитку відсталих територій та територіальному співробітництві, в ході якого мають створюватися канали зв'язку та активізуватися обмін інформацією між національними, регіональними і місцевими органами влади, соціально-економічними утвореннями та представниками громадянського суспільства.

Для переходу до принципів європейської регіональної політики Євросоюз готовий надавати як експертну, так і фінансову допомогу (надання грантової підтримки шляхом розподілу коштів на конкурсних засадах через Державний фонд регіонального розвитку, які надходять до державного бюджету безпосередньо з бюджету ЄС).

виконавчі, законодавчі, судові функції в ЄС здійснюються Парламентом, Європейською Радою, Радою ЄС, Європейською Комісією, Судом ЄС як змішані функції, відповідно до норм, закріплених у Договорі про заснування ЄС у межах принципу взаємного визнання, що передбачав нормативне втручання Ради, спрямоване на утвердження рівності в національних законодавствах, тобто взаємне визнання дипломів, компаній і вперше був застосований Судом ЄС у питанні вільного переміщення товарів у рішенні в справі *Cassis de Dijon* у 1979 р.

Кожен громадянин Європейського Союзу має право звертатися до будь-яких інституцій (органів) ЄС та отримати відповідь на своє запитання.

Повноваження тих чи тих інституцій (органів) ЄС дають можливість робити висновки про їх домінування, взаємозалежність у механізмі діяльності ЄС у сфері політики регіонального розвитку. Повинна бути допомога в усуненні регіональних дисбалансів у Союзі через участь у розвитку і структурному пристосуванні регіонів.

Законодавчі інституції виробляють політику та закони (директиви, законодавчі акти та рішення), чинні по всій території Європейського Союзу. Лісабонський договір ввів поняття законодавчих і незаконодавчих актів. Європейський Парламент, який представляє громадян ЄС і безпосередньо ними вибирається, Рада Європейського Союзу, яка представляє країни – члени ЄС, Європейська Комісія, яка представ-

ляє інтереси Союзу в цілому, є головними законодавчими інституціями ЄС (EU institutions and other bodies, 2015).

Правое регулювання регіональної політики спрямоване на вирішення важливих проблем регіонального розвитку, пов'язаних із трансформацією структури господарської діяльності, вдосконаленням територіальної організації виробництва і розселення, раціональним використанням природно-ресурсного потенціалу, охороною навколишнього середовища. Особливо щодо правового забезпечення вирішення демографічних і соціальних проблем, особливо підвищення народжуваності населення, поліпшення його здоров'я, зниження рівня безробіття, збільшення обсягів доходів, розвиток соціальної сфери. Актуальними є вирішення проблем, які пов'язані з невідповідністю між стандартами і рівнем підготовки кадрів у сфері освіти і науки, раціональним використанням науково-інтелектуального та інноваційного потенціалу, продуктивністю праці.

Залежно від особливостей та характеру дії правових інструментів регіональної політики, що спричиняють погравлення розвитку регіонів, виділяють 4 основних види регіональної політики: стимулююча, компенсуюча, адаптуюча та протидіюча. Кожний із видів регіональної політики має відповідне теоретичне обґрунтування з використанням певних концепцій.

Суть адаптації Європейської регіональної політики для України визначається у застосуванні головних принципів Регіональної Політики Євросоюзу. У зв'язку з необхідністю реалізації саме цих принципів важливого значення набуває необхідність розробки науково обґрунтованої Концепції регіональної політики України (що ускладнюється специфікою територіально-адміністративного устрою, економічною кризою та відмінними географічними, економічними, просторовими, історичними ознаками).

Вивчення досвіду взаємодії європейських політичних, владних інститутів є важливою умовою з точки зору вироблення та застосування єдиної методики чи вироблення оптимальної структури своєрідних регуляторів регіональних та державних взаємовідносин – як пошуку компромісів між локальними та загальними інтересами в Україні.

Третяк Т.О.,

студентка II курсу магістратури юридичного факультету

Таврійського національного університету

імені В.І. Вернадського

головний консультант

Департаменту Державного Протоколу і Церемоніалу

при Адміністрації Президента України

ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В новому світі, під впливом нових факторів, проходить все більше і більше процесів, які призводять до модернізаційних процесів у країні, удосконаленні уже запроваджених тенденцій та трансформації останніх в нові, більш сучасні, більш перфектні.

Головним фігурантом в цих усіх процесах, є – держава.

В останні роки, глобалізація все більше стає вагомим явищем, як в правовому вимірі, так і в інших сферах життя цивілізації. Глобальні процеси змушують країни, а тому і саме суспільство піддаватися процесам впливу даного явища, проходити трансформацію, удосконалюватися, а у деяких випадках, навіть змінюватися докорінно [4, с. 327].

Глобалізація відіграє важливу роль, як у встановленні держави в цілому, так і у процесах розвитку країни на певному етапі, їх удосконаленні, їх адаптації до світового рівня [2, с. 42].

Глобалізація – це всеохоплюючий, багатогранний процес, який проникає у всі сфери життя, як держави, так відповідно і суспільства.

Правова глобалізація – це процес формування нової загальносвітової системи правових норм, які організують і забезпечують глобальну міждержавну взаємодію в різних сферах життя сучасного суспільства, у процесі якого міжнародне право, національне право, а також, право міжнародних господарських об'єднань виявляються в стані тісної взаємозалежності [1, с. 311].

У процесі функціонування держави і права під дією факторів глобального характеру їх структура і зміст не залишаються незмінними, а постійно розвиваються і видозмінюються. До того ж еволюційним змінам піддаються також інші структури і компоненти державно-правових інститутів – форми держави і права, методи державної діяльності, принципи реалізації права, сфера поширення публічної влади, суверенітет держави і права, функції держави і т. д.

Глобалізація не скасовує національну державу, а трансформує її роль і функції [3].

Під дією глобалізаційних процесів відбуваються наступні зміни і трансформації щодо внутрішніх функцій держави та їх реалізації:

- країни глобалізуються у світовий простір, а отже, відбувається насадження державами із вищим рівнем розвитку демократичних ідей менш розвиненим країнам;
- внутрішні процеси як правові, так і соціальні, економічні, політичні і т.д., стають прозорими і відкритими для усіх держав світу;
- з'являються міжнародні організації, які мають можливість впливати на внутрішню політику держави шляхом встановлення певних зобов'язань для країни, яка намагається стати членом такої організації;
- відбувається модернізація економіки і суспільства в напрямку, що забезпечує досягнення стійкої конкурентоспроможності;
- відбуваються зміни щодо соціальної забезпеченості, а також, щодо реалізації соціальної функції (збільшення розмірів трудової міграції, зростання тимчасової зайнятості та поява нових її форм, тощо);
- відбувається наближення державних стандартів до міжнародних у сфері оподаткування (використання позитивного досвіду інших країн, виникнення на території офшорних компаній та розміщення власних філій та території іншої країни);
- активно починає включатися в дію процес реалізації збереження національності та самобутності культури нації.

Вплив глобалізації яскраво відчувається і щодо зовнішніх функцій і це виявляється у:

- обмін досвідом у сферах оборонних, захисних заходів;
- вступають у міжнародні організації, альянси з метою підвищення власної обороноздатності;
- посилення впливу транснаціональних корпорацій, наддержавних фінансово-економічних утворень;

- поширення торговельних відносин на світовому рівні;
- ненасильницьке забезпечення миру в усьому світі;
- співробітництво щодо запобігання здійсненню міжнародних злочинів;
- обміні міждержавним досвідом у сфері охорони порядку;
- збільшення кількості країн, залучених до міжнародного співробітництва.

Вплив глобалізації на основні напрямки діяльності держави, відіграє дуже важливу роль для населення країни. Адже те, наскільки чітко та право свідомо, на основі юридичного підґрунтя, держава, в особі її відповідних органів відреагує на дані зміни, буде залежати подальший розвиток, не лише політичного устрою та місце на зовнішній арені, а й, в першу чергу, обстановка всередині країни, тобто рівень життя громадян.

Держава має зосереджувати більше уваги, саме, на реалізацію функцій, їх удосконалення, трансформувати кожен із них так, щоб в кінцевому результаті був юридично сформований такий вимір, де б кожен пункт відповідав дійсним вимогам суспільства, потребам держави та світовим стандартам.

Список використаних джерел:

1. Общая теория права: курс лекций / [авт. кол.; под общ. ред. В. К. Бабаева]. – Нижний Новгород: Изд-во Нижегород. ВШ МВД РФ, 1993. – 544 с.
2. Співак В. М. Держава в процесі глобалізації: політологічний аспект / В. М. Співак // Держава і право в умовах глобалізації: реалії та перспективи: зб. наук. праць II Міжнар. наук.-практ. конф., 16–17 квітня 2010 р. / відп. за вип. І. І. Поляков. – Сімферополь: КРП Видавництво «Кримнавчпеддержаввидав», 2010. – С. 41-43.
3. Співробітництво в глобалізованому світі [Електронний ресурс] / Зовнішні функції держави. – Режим доступу: http://stud.com.ua/33150/pravo/zovnishni_funktsiyi_derzhavi.
4. Fukuyama F. The End of the History and the Last Man / Fukuyama F. – N.-Y.: Free Press, 1992. – 418 p.

Хлабистова К.В.,

*кандидат юридичних наук,
завідувач юридичної клініки*

*Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

АДВОКАТСЬКА МОНОПОЛІЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

В межах так званої судової реформи від 02.06.2016 р. Конституцію України було доповнено ст. 132-2 щодо виключного представництва адвокатами інтересів іншої особи в суді. Головним аргументом розробників цього законопроекту та прихильників вказаних законодавчих змін, є нібито звичайна законодавча практика європейських країн по обмеженню права на представництва інтересів іншої особи у судових інстанціях («адвокатська монополія»).

Так, в процесі обговорення запровадження виключного судового представництва адвокатами, лунали заяви, переважно від представників адвокатської професії та органів державної влади, щодо наявності такого явища в усіх країнах світу. При цьому, президент асоціації правників України взагалі заявив, що «Ніде у світі немає необмеженого права ходити до суду кому завгодно!» [1]. Проте, аналіз досвіду низки зарубіжних країн не дозволяє погодитися з такими твердженнями.

Так, згідно з даними наведеними у доповіді Програми Європи стосовно ефективності та якості правосуддя в 13 країнах Європи: Австрії, Німеччині, Швеції, Фінляндії, Естонії, Чехії, Румунії, Боснії і Герцеговині, Болгарії, Іспанії, Ірландії, Уельсі та Північній Ірландії відсутні будь-які спеціальні обмеження на представництво у суді. Ще в 16 країнах Європи відсутня обов'язкова участь адвоката у цивільному процесі [2, с. 162].

Варто зауважити, що саме ті країни, в яких відсутня адвокатська монополія (Естонія, Швеція, Фінляндія та ін.), мають найнижчий рівень корупції та найвищі показники якості життя.

Окрему увагу слід приділити німецькому досвіду з цього питання, адже прихильники адвокатської монополії часто на нього посилаються. На наш погляд, це не є виправданим, оскільки попри широку участь адвокатів у судовому представництві, про монополію адвокатів у Німеччині не можна говорити з огляду на порядок отримання статусу адвоката. Зокрема, отримання членства в адвокатській палаті (Rechtsanwaltskammer) для випускника юридичного університету є логічним завершенням здобуття юридичної освіти, оскільки не вимагає додаткової кваліфікації, іспитів чи стажування. Так, здобуття юридичної освіти у Німеччині здійснюється у два етапи: перші чотири роки навчання студент вивчає виключно теоретичні дисципліни, після чого здає перший державний іспит; на другому етапі студент проходить дворічне стажування у різних правових сферах (у суді, прокуратурі, соціальній сфері та ін.) та складає заключний державний іспит.

Складання цих двох державних іспитів (теоретичного та практичного) відкриває доступ до будь-якої юридичної професії, в тому числі і до адвокатури. Саме у цьому і полягає висока довіра держави та суспільства до німецької юридичної освіти.

Отже, іноземний досвід щодо правого регулювання судового представництва є багатоманітним та базується на історичних, політичних і соціально економічних особливостях кожної окремої країни. Тому, запровадження адвокатської монополії в Україні мало б бути більш послідовним, обґрунтованим з чітким аналізом того європейського досвіду, який постійно згадується в якості пояснення відповідних законодавчих змін.

В цьому контексті слушною видається думка про те, що в світі існує дуже велика різноманітність зразків і прикладів того, як регулюється ринок надання юридичних послуг взагалі і послуг судового представництва зокрема. Всі ці зразки так чи інакше «працюють», тому вибір з них не є справою простою та очевидною: не можна просто примкнути до якогось явно домінуючого або «передового» зразка, тому що такого просто не існує. Зважаючи на це розмаїття моделей, при бідності емпіричних досліджень нашого ринку юридичних послуг і незважаючи на безумовну корисність звернення до іноземного та вітчизняного досвіду регулювання, питання про адвокатську монополію має вирішуватися швидше теоретично, з опорою на моральну і економічну сторону справи і за допомогою відповідних логічних доказів [3, с. 170-171].

Список використаних джерел:

1. Адвокатська монополія: юристи розділилися. Юридична газета від 07.12.2015 р. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/events/advokatska-monopoliya-yuristi-rozdililisya.html>.
2. European judicial systems. Efficiency and quality of justice. CEPEJ Studies № 23.2016. P. 240.
3. Верещагин А. Н. К оценке обоснованности адвокатской монополии // Экономическая политика. 2017. № 2. С. 152-179.

Шульга Є.В.,

*доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕЛІКТНИХ ВІДНОСИН В КРАЇНАХ АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

В умовах сьогодення Україна потребує напрацювання якісно нової моделі побудови адміністративно-деліктних відносин задля забезпечення законності і правопорядку в державі, як необхідних критеріїв для підтримання демократії. Для цього, на нашу думку, необхідно проаналізувати окремі напрямки правового регулювання деліктних відносин у країнах англосаксонської правової системи. Зокрема, вважаємо, що для України буде корисним запозичення окремих аспектів та напрямків здійснення правоохоронної діяльності, що широко використовуються у США та Великобританії.

На особливу увагу заслуговують передусім підходи щодо здійснення попереджувальної діяльності. Так, в США існує три моделі превентивної діяльності: модель суспільних установ, модель безпеки індивідуума і модель впливу через навколишнє середовище. Більша увага на практиці попередження злочинності у США приділяється усуненню причин й умов злочинів, припиненню актів вандалізму, превентивному вирішенню конфліктних ситуацій в сім'ї, формуванню довірчих відносин між поліцією і громадянами. Крім цього, широко використовуються програми по залученню громадськості для боротьби із злочинністю [1, с. 117].

Охорона правопорядку з акцентом на попередження злочинів – основна мета будь-якого поліцейського департаменту в США. В США діє система «сусідського нагляду» (м. Фенікс, штат Арізона), сутністю яких є постійне спостереження жителів, які живуть поруч, за всіма злочинними проявами в їх районі. Крім того, паралельно здійснюється також реалізація програми Block Watch (спостереження з метою попередження небезпечних ситуацій та злочинності), коли громадяни повідомляють про все, що може асоціюватися з злочинністю. Наприклад, Департамент поліції м. Лівуда, здійснюючи цю програму, поширив брошуру, де перераховується більше 35 ситуацій, в яких жителі міста повинні телефонувати 911. У брошурі також надався опис підозрілих видів діяльності, перераховуються приклади найбільш поширених видів незвичайної поведінки, шумів або дій. У іншому списку давались рекомендації щодо того, якого роду інформацію громадяни повинні повідомляти в поліцію, включаючи опис зовнішності і особливостей підозрілих осіб, опис автомобіля і но-

мерний знак машини. Дається також перелік спеціальних телефонних номерів поліції [2]. Подібний досвід використовується і в Англії, де програма має назву «Спостереження за будинком сусіда», до якої залучено понад одного мільйона жителів Лондона. Взаємодія поліції з населенням здійснюється також у вигляді залучення громадян до навчання в Народних поліцейських академіях. Ідея Народної поліцейської академії вперше була реалізована в Англії в 1977 р. у вигляді створення Поліцейської вечірньої школи, мета якої – забезпечити свідомих громадян розумінням характеру і завдань поліцейської діяльності [3, с. 105].

На схвальну оцінку заслуговує розроблений у США механізм двостороннього зв'язку поліції із засобами масової інформації. Насамперед, засоби масової інформації використовуються поліцією в таких цілях:

- залучення населення до боротьби із злочинністю та її профілактики;
- створення у населення позитивного «образу» поліції.

У рамках даного напрямку у пресі публікуються спеціально розроблені звернення до населення, в яких даються практичні рекомендації з організації охорони власного житла від злочинних посягань, проведення патрулювання силами жителів, що до застосування самооборони, використання спеціальних замків і сигналізації і т. п. Зі сторінок місцевої преси проводяться опитування населення з метою з'ясування, наскільки відповідає діяльність поліції потребам громадян. Спеціальні видання, радіо і телебачення для дітей та підлітків здійснюють пропаганду правових знань, спрямовану на запобігання вчинення підлітками протиправних діянь. До відома населення регулярно доводяться дані про стан злочинності, чисельності особового складу поліції, її організації, технічної та бойової оснащеності, бюджет. Будь-який службовець, починаючи від охоронця і закінчуючи заступником начальника Департаменту поліції, правомочний надавати інформацію представникам ЗМІ у відповідності з певними положеннями. Для представників преси також було виділено спеціальний телефонний номер, який забезпечує їм прямий зв'язок з черговим офіцером високого рангу в будь-який час. Журналісти США можуть прийти в головну поліцейську дільницю, в опорні пункти і в інші підрозділи поліції в будь-який час, а не в заздалегідь призначений. Представникам преси надають будь-які відомості про злочини, з питань, що стосуються повсякденної діяльності поліції, а також з деяких питань, що стосуються внутрішнього життя поліції [4, с. 245].

Список використаних джерел:

1. Шендрік В. В. Особливості попередження злочинності неповнолітніх у США, Канаді та Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – Спец. вип. № 1. – С. 114-122.
2. Зарубежный опыт охраны общественного порядка с акцентом на предупреждение преступлений // Объединенная редакция МВД России. – URL: <http://www.ormvd.ru/> (дата звернення: 14.05.2017).
3. Воронин Ю. А. Система борьбы с преступностью в США / Воронин Ю. А. – М., 1996.
4. Міловідова С. В. Зарубіжний досвід запобігання адміністративним правопорушенням та шляхи його запозичення для України / С. В. Міловідова // Порівняльно-аналітичне право, 2013. – № 3-1. – С. 242-245.

Шумейко О.В.,
студентка заочної форми навчання
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУВЕРЕННОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

На мою думку в наш час важливу роль в правовій засаді суверенного розвитку України в умовах гібридної війни відіграє договір поставки. Даний договір є різновидом договору куплі-продажу.

Перехід до ринкової економіки і саме функціонування ринкового механізму можливі лише за умови, що основна маса товаровиробників – підприємств, громадян – має свободу господарської діяльності та підприємства. Результати цієї діяльності реалізуються на ринку товарів і послуг на договірних засадах.

Вимоги до форми договору поставки, як і будь-якого іншого договору, встановлюються законодавством або угодою сторін.

Способи укладення договору являють собою різні сукупності юридичних дій суб'єктів, що забезпечують виникнення між ними зобов'язання. Положення про поставки передбачають такі способи письмового оформлення договору:

- 1) шляхом складання одного документа, що підписується сторонами;
- 2) у порядку обміну листами, телеграмами, телетайпограмами, телефонограмами, радіограмами,
- 3) шляхом прийняття постачальником замовлення покупця до виконання.

При поставках за міждержавними угодами покупець, одержавши повідомлення про прикріплення, у 20-денний строк надсилає постачальникові замовлення-специфікацію із зазначенням усіх умов, необхідних для поставки товару.

Основним способом оформлення договору є складання і підписання сторонами одного документа. Це більш тривалий за часом і трудомісткий порядок. Однак він дозволяє суб'єктам в найбільшій мірі використовувати можливості договору для правової організації їх взаємовідносин, вирішення різноманітних господарських завдань [5, с. 223].

Сторона, яка бажає укласти договір, надсилає пропозицію про це (оферту) іншій конкретній особі. Пропозиція вправі вносити як постачальник, так і покупець. Вона може містити істотні умови договору або вказувати порядок їх визначення.

За договором поставки постачальник і покупець мають взаємні права та обов'язки.

Так, *постачальник*, незалежно від інших умов договору поставки, *зобов'язаний*:

- 1) за свій рахунок упакувати товар (за винятком товару, який прийнято поставляти без упаковки);
- 2) поставити товар на умовах договору;
- 3) своєчасно повідомити покупця про готовність продукції до відправлення (відвантаження);
- 4) нести ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження товару і витрати на його транспортування до моменту надання товару покупцеві в місці, встановленому умовами поставки, і в обумовлений договором строк;
- 5) забезпечити перевірку якості та кількості товару, що є предметом договору поставки.

До основних обов'язків покупця належить:

- 1) прийняти замовлений товар або товарно-розпорядчі документи на нього у місці й у строки, що відповідають умовам договору поставки;
- 2) оплатити товар відповідно до договору;
- 3) нести всі витрати й ризики випадкового знищення та випадкового пошкодження поставленого товару після переходу права власності на нього.

Права покупця у разі передання товару неналежної якості або некомплектного товару за договором поставки визначаються статтями 678, 684 ЦК України.

Обов'язки продавця полягають у передачі товару покупцеві з усім необхідним приладдям і документами, в узгодженому кількості, асортименті і комплекті (комплектності), встановленої якості, вільним від прав третіх осіб, в належній упаковці та (або) тарі. Обов'язок передати товари покупцеві здійснюється шляхом відвантаження їх покупцеві (або особі, вказаній у договорі в якості одержувача) або шляхом надання товарів у розпорядження покупця в місці знаходження постачальника (п. 1 ст. 509 та п. 2 ст. 510 ЦК) [2, с. 255].

Основні обов'язки покупця за договором поставки укладаються в прийнятті товару і його оплати.

Обов'язок прийняти товар і ст. 513, 515 ЦК сформульована ширше, ніж у загальних положеннях про купівлю-продаж. Поряд із здійсненням фактичних дій щодо прийняття виконання, вона включає і ряд додаткових обов'язків з перевірки товару, зміст яких різниться в залежності від способу його доставки покупцеві. Недотримання зазначених правил покупцем, зрозуміло, не позбавляє його права пред'явити постачальнику вимоги по кількості і якості товарів.

Умови договору поставки в період його виконання можуть бути змінені за взаємною згодою сторін [4, с. 35].

Крім того, сторони можуть дійти згоди про дострокове розірвання цього договору. Одностороння відмова від виконання договору поставки (цілком або частково) допускається тільки у випадку порушення договору однією зі сторін (ст. 615 ЦК України).

Підставами для зміни (розірвання) договору слугують:

- угода сторін;
- істотне порушення договору;
- інші обставини, передбачені законом або договором.

Розірвати або змінити можна тільки такий договір, який визнається дійсним і ув'язненим.

Порядок зміни (розірвання) договору залежить від застосовуваного способу зміни або розірвання договору. При зміні (розірвання) договору за угодою сторін повинен застосовуватися порядок укладання відповідного договору, а також вимоги, пропонувані до форми такого договору, оскільки форма угоди повинна бути ідентичною тій, в якій укладався договір (ст. 452 ЦК).

Обов'язковою умовою зміни або розірвання договору в судовому порядку на вимогу однієї із сторін є дотримання спеціальної досудової процедури врегулювання спору безпосередньо між сторонами договору. Істота процедури досудового врегулювання полягає в тому, що зацікавлена сторона до звернення до суду повинна направити іншій стороні свою пропозицію змінити чи розірвати договір. Позов до суду може бути пред'явлений тільки при дотриманні однієї з двох умов:

- або одержання відмови іншої сторони на пропозицію про зміну або розірвання договору;

– або неотримання відповіді на відповідну пропозицію в 30-денний термін, якщо інший строк не передбачено законом, договором або не містять в реченні змінити або розірвати договір.

У разі порушення встановленого досудового порядку врегулювання такого спору суд буде зобов'язаний повернути позовну заяву без розгляду.

Момент, з якого зобов'язання вважаються зміненими або припиненими, залежить від того, як здійснено зміну або розірвання договору:

- за угодою сторін;
- за рішенням суду (на вимогу однієї із сторін);
- внаслідок односторонньої відмови від виконання договору у випадках, передбачених законом або договором [1, с. 49].

Що стосується долі виконаного за договором (переданого майна, виконаної роботи, наданої послуги тощо), то сторони позбавлені права вимагати повернення того, що було ними виконано до зміни або розірвання договору (п. 4 ст. 453 ЦК). Дана норма носить диспозитивний характер – законом або угодою сторін доля виконаного за зобов'язаннями може бути вирішена по-іншому. Наприклад, якщо вимога про розірвання договору пред'явлена покупцем у зв'язку з передачею йому продавцем товару неналежної якості, покупець має право також, повернувши товар продавцеві, вимагати від нього повернення сплаченої за нього суми (ст. 475 ЦК).

При наявності істотної зміни обставин зміна договору за рішенням суду допускається лише у виняткових випадках і тільки тоді, коли його розірвання буде суперечити суспільним інтересам або потягне для сторін шкоду, яка значно перевищує затрати, необхідні для виконання договору на змінених судом умовах (п. 4 ст. 451 ЦК) [3, с. 115].

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. Паливода 2005. – 104 с.
2. Цивільний кодекс України Юрінком Інтер 2004. – 464 с.
3. Господарський кодекс України Паливода. 2004. – 210 с.
4. Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1993. – № 2. С. 77.
5. Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Співак В.М. Цивільне право України. Загальна частина. – К.: Наукова думка, 2000 – 453 с.

Ющенко М.М.,

студент

*Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

За умов економічних реформ в Україні відбулися істотні зміни у співвідношенні спеціальних і універсальних підстав виникнення права приватної власності різних форм.

Пов'язані з реформуванням економіки нашої держави зміни форм і структури власності нині торкаються інтересів учасників цивільних відносин, які прямо чи опосередковано брали (або беруть) участь у ринкових перетвореннях. Тому за сучасних умов, ступінь розвитку та вдосконалення правового захисту засад відносин вла-

сності в українському суспільстві (їх достатність) буде визначатися ефективністю, а головне передбачуваністю державної законодавчої політики з огляду на нормативне врегулювання широкого кола правових питань, які виникали, виникають і виникатимуть щодо приватної власності.

У представленій роботі розглядаються правові основи одного із найважливіших інститутів сучасної демократичної держави – інституту приватної власності. В Україні правовий статус цього фундаментального інституту спирається на низку нормативно-правових актів, серед яких вагоме місце посідає Конституція України, що у ст. 41 визнає право приватної власності непорушним. У той же час, Основний Закон у ст. 13 встановлює рівність усіх суб'єктів права власності перед законом.

В період розбудови в державі ринкової економіки, приватна власність виходить на перше місце, оскільки вона є рушійною силою і передумовою розвитку ринкових відносин. Тому особливо важливим є легалізація, законодавче забезпечення правовідносин, що виникають з приводу об'єктів приватної власності. Перехід величезної кількості об'єктів із державної до приватної власності ще з початку незалежності не завжди відбувався правовими методами.

Власність як науковий термін вживається у двох аспектах: в економічному і юридичному. В економічному – це присвоєння матеріальних благ, суть якого полягає в належності наявних засобів виробництва і одержуваних продуктів праці державі, окремим колективам чи індивідам. Належність (присвоєння) у цьому випадку означає відношення суб'єкта присвоєння до певних матеріальних благ як до своїх і відповідно відношення до них усіх інших осіб як до чужих. Це матеріально-речовий аспект процесу присвоєння, який характеризує відношення людей до речі. Інший аспект присвоєння матеріальних благ – це суспільні відносини власності, які характеризують відносини між людьми, що ґрунтуються на розмежуванні «мого» і «чужого». Суть його полягає в пануванні власника над річчю і усуненні всіх інших суб'єктів від речі або, інакше кажучи, в недопущенні будь-яких перешкод власнику в здійсненні панування над річчю з боку невласника.

Власність в Україні виступає в таких формах: приватна, колективна, державна. При цьому всі форми власності є рівноправними.

Суб'єктами права приватної власності в Україні є громадяни України, громадяни інших радянських республік, іноземні громадяни та особи без громадянства.

Громадяни інших радянських республік, іноземні громадяни та особи без громадянства користуються правами і несуть обов'язки щодо належного їм на території України майна нарівні з громадянами України, якщо інше не передбачено законодавчими актами України.

Іноземним громадянам та особам без громадянства земельні ділянки у власність не передаються.

Праця громадян є основою створення і примноження їх власності.

Громадянин набуває права власності на доходи від участі в суспільному виробництві, індивідуальній праці, підприємницької діяльності, вкладення коштів у кредитні установи, акціонерні товариства, а також на майно, одержане внаслідок успадкування або укладення інших угод, не заборонених законом.

Об'єктами права приватної власності є жилі будинки, квартири, предмети особистого користування, дачі, садові будинки, предмети домашнього господарства, продуктивна і робоча худоба, земельні ділянки, насадження на земельній ділянці, засоби виробництва, вироблена продукція, транспортні засоби, грошові кошти, акції, інші цінні папери, а також інше майно споживчого і виробничого призначення.

Об'єктами права власності громадян є твори науки, літератури та мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції, знаки для товарів і послуг та інші результати інтелектуальної праці.

Склад, кількість і вартість майна, що може бути у власності громадян, не обмежується, крім випадків, передбачених законом.

Законодавчими актами України може бути встановлено спеціальний порядок набуття права власності громадянами на окремі види майна, а також види майна, що не може перебувати у власності громадян

Підсумовуючи вищевикладене, варто відзначити важливість правового регулювання відносин приватної власності. Ці відносини набувають вирішального характеру для сучасної держави із ринковою економікою. Законодавство у повній мірі має відображати усю динаміку та статику відносин власності, оскільки без чіткого вираження у нормах права, неможливо повністю використати усі правомочності, весь «пучок прав» власника. Базову роль серед інших нормативних актів, що регулюють право приватної власності в Україні, відіграє Цивільний кодекс. Норми, що торкаються права приватної власності зосереджені не лише у кількох частинах, а наскрізно відображені у всьому тексті кодексу. Звичайно ж Цивільний кодекс є не єдиним джерелом, що регулює відносини приватної власності – значна кількість законів визначає або торкається володіння, користування та розпорядження майном приватними власниками. Розвиток ринкових відносин цілком природно вимагає своєрідної еволюції цивільного законодавства. Можна чітко прослідити і окремі етапи розвитку цієї галузі права: український законодавець від користування та зміни окремих положень радянського законодавства (наприклад, Цивільного кодексу УРСР) через прийняття проміжних законів (як от закон «Про власність», що втратив чинність 27.04.2007) перейшов до втілення у життя правового регулювання сучасних ринкових відносин (Цивільний кодекс України, такі закони, як, наприклад закон «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006). Важливу роль у інституті права приватної власності відіграє захист права приватної власності. Держава через свої компетентні органи має забезпечувати юрисдикційну форму захисту, головним чином, через судову систему. Це має сприяти утвердженню непорушності права власності в цілому і, в тому числі права приватної власності.

Отже у розвитку суспільства, держави, її економіки та соціальної сфери значну роль відіграють реалізація у законодавстві та втілення у життя правових норм, що регулюють право приватної власності фізичної особи.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492.
2. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О.В. Дзера, Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін. – К: Юрінком Інтер, 2004. Кн. 1. – 736 с.
3. Клименко О. Формування українського права та його взаємодія з іншими правовими системами // Право України. – № 9. – 2001. – С. 85-88.
4. Дзера О.В. Розвиток права власності громадян в Україні: Автореферат дис. д. ю. н. (12.00.03) / Київський ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1996. – 47 с.

НАПРЯМ 5. ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Антонова О.Р.,

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА СІМ'Ю, МАТЕРИНСТВО І БАТЬКІВСТВО В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

В умовах гібридної війни найбільш актуальним є дотримання права на життя, адже воно є природним, абсолютним і невідчуженим. Як би це не було парадоксально, але, розглядаючи право на життя, навіть в умовах гібридної війни, не можна залишити поза увагою проблему продовження життя поколінь. Адже згідно зі ст. 16 Конституції України «збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави», а ч. 3 ст. 51 вимагає від держави охорону сім'ї, дитинства, материнства і батьківства [1].

З інститутом сім'ї, батьківства і материнства пов'язаний цілий комплекс правовідносин. Проте ключові поняття, що їх регулюють, є термінологічно недосконаліми. Зокрема, відсутнє однозначне визначення понять «сім'я», «материнство», «батьківство». Ця проблема викликає правові колізії у здійсненні правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей.

Наприклад, поняття «сім'я» не має загально визначеного трактування. Проте перші спроби щодо законодавчого визначення сім'ї уже зроблені у ст. 3 СКУ. Однак, у цій нормі закону лише сказано, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства [2]. Таке визначення не є правовим, оскільки воно вирішує лише питання щодо місця та значення сім'ї в суспільстві.

В юридичній енциклопедії [Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.] сім'я розглядається як початковий продукт держави [3]. Тлумачний словник В. Даля зазначає, що: «Сім'я, сімейство – це сукупність близьких родичів, які живуть разом (батьки з дітьми, одружений син або незаміжня донька, які живуть окремо, складають вже іншу сім'ю)» [4].

Враховуючи етимологічне значення терміну та пропозиції науковців [5; 6; 7; 8], поняття «сім'я» варто трактується на основі «ознак сім'ї», до яких, відповідно до ст. 3 СКУ, належать – спільне проживання осіб, яке не суперечить моральним засадам суспільства; наявність спільного побуту та взаємних прав і обов'язків [2].

Проте таке визначення не уточнює конституційне поняття «член сім'ї», хоча законодавець неодноразово про нього згадує (зокрема, у ч. 4 ст. 32, ст. 63 Конституції України) [1]. Така ситуація створює певні труднощі в правозастосовній практиці, оскільки одна й та ж сама особа одночасно вважається членом сім'ї відповідно до норм однієї галузі права і може не бути членом сім'ї згідно з нормами іншої, оскільки кожна галузь права, яка застосовує цю категорію, вкладає у неї свій зміст.

Наприклад, для вирішення сімейних правовідносин, членами сім'ї (у тому числі військовослужбовця) вважаються особи, відносини між якими виникають на підставі

шлюбу, кровної спорідненості, усиновлення та інших форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування [2]; для вирішення житлових спорів – до членів сім'ї військовослужбовця, на підставі положень ч. 2 ст. 64 Житлового кодексу української РСР, належать ті, що постійно проживають з наймачем і ведуть з ним спільне господарство та з дотриманням правил, визначених ч. 3 ст. 64 та ст. 65 названого кодексу [9]; для вирішення житлово-комунальних пільг та здійснення видатків з бюджету щодо їх виплати перелік членів сім'ї учасника АТО закріплено у ч. 5 ст. 51 Бюджетного кодексу України [10]; членами сімей загиблих (безвісно відсутніх) військовослужбовців вважаються особи, яким надаються пільги відповідно до Закону України «Про ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [11]; членами сімей військовослужбовців, захоплених у полон вважаються перелічені у Постанові Кабінету Міністрів від 30 листопада 2016 року № 884, яка вперше визначила єдиний порядок виплати грошового забезпечення таким сім'ям [12] та інші, які обумовлені кримінальним, спадковим правом тощо.

Спроби дати офіційне тлумачення терміну «член сім'ї» обмежується Рішенням Конституційного Суду України від 3 червня 1999 р. № 5-рп/99 [13]. Це Рішення Конституційного Суду України спрямоване на роз'яснення положень законодавчих актів у сфері соціального забезпечення військовослужбовців, працівників міліції та особового складу державної пожежної охорони. Суд спробував визначити повний перелік «членів сім'ї», до яких відніс дружину (чоловіка), їх дітей та батьків. Також за умови спільного проживання та ведення спільного господарства до членів сім'ї можуть належати й інші особи: близькі родичі (рідні брати, сестри, онуки, дід, баба); інші родичі та особи, які не перебувають у безпосередніх родинних стосунках (неповнорідні брати, сестри, зять, невістка, вітчим, мачуха, опікуни, піклувальники, пасинки, пачерки та інші).

В цілому, акт конституційного правосуддя має велике значення, проте він так і не надав єдиної міжгалузевої дефініції «член сім'ї» і чіткого переліку членів сім'ї.

Мивідстоюємо застосування єдиної конституційної категорії «сім'я» та похідної від неї – «член сім'ї». Тому пропонуємо власне визначення понять «сім'я» та «член сім'ї»: «сім'я – це основний осередок суспільства, що складається з кола осіб (носіїв конституційних прав і обов'язків), правовідносини між якими відповідають специфічним ознакам сім'ї, ґрунтуються на законних підставах, що варіюються залежно від конкретних обставин з урахуванням моральних засад суспільства»; «член сім'ї» – фізичні особи, які пов'язані з конкретною сім'єю шлюбом, родинністю, усиновленням та деякими формами влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, спільним життям, спільністю інтересів, взаємними сімейними правами та обов'язками.

Тобто, між такими членами сім'ї як «батьки-діти», виникають правовідносини, пов'язані з материнством і батьківством. На думку В. Москалюк, материнство – це фізіологічний та соціальний стан жінки з моменту зачаття до смерті дитини або смерті самої матері [5; 124-129]. З точки зору Ю. Вороненка та Я. Радиша, за медичним трактуванням жінка, як мати, потребує захисту з боку законодавства ще з моменту зачаття [14, с. 25-67].

Щодо поняття «батьківства», то як стверджують І. Бірюков, В. Гопанчук, Ю. Заїка – «батьківство» визначається як факт походження дитини від певного чоловіка, юридично посвідчений в органах ДРАЦС [6, с. 79]. Іншої думки дотримується З. Ромовська, яка під «батьківством» розуміє «обов'язок, що виникає з часу зачаття дитини і полягає насамперед у вчиненні чоловіком таких дій, які сприяли би народженню здорової дитини» [8, с. 163].

Сімейний кодекс України відтворив думку вище вказаних науковців. Із змісту ст. ст. 49 та 50 Сімейного кодексу України вбачається, що батьківство визнається з моменту зачаття і є соціальним станом чоловіка, оскільки він має певні права та обов'язки в той час, коли його дружина є вагітною [2]. Наприклад, – право на визнання батьківства до народження дитини в органах ДРАЦС, якщо жінка та чоловік не перебувають у шлюбі між собою. Цім правом останнім часом частіше користуються чоловіки у зв'язку із виконанням ними конституційних обов'язків на сході України.

Отже, в умовах гібридної війни особливо гостро стоїть питання про забезпечення державою гарантій, визначених ст. ст. 49, 50 Конституції України [1]. Зокрема, – створення державою умов на виконання конституційних вимог відповідно до ч. 1 ст. 49 Конституції України для «відшкодування завданої моральної шкоди у разі позбавлення жінки можливості народити дитину» (ч. 2 ст. 49) або чоловіка (ч. 3 ст. 50) «репродуктивної функції у зв'язку з виконанням ними конституційних, службових, або трудових обов'язків».

Тут потребує уточнення поняття «захист», «охорона», «забезпечення» прав і свобод, адже ряд науковців вважають, що ці поняття є різними. Проте, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови», укладеному В. Бусел (2007 р.), «захищати» означає «обороняти, охороняти ...» [15]. Отже, можна зробити висновок, що етимологічне значення терміну «захист сім'ї» і «охорона сім'ї» мають едентичне змістовне наповнення, як і значення терміну «соціальне забезпечення» та «соціальний захист», адже, виходячи із ст. 46 Конституції України: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення...» [1].

Враховуючі конституційний принцип рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, не можна оминати увагою проект «Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері воєнної безпеки і оборони) № 6171 дата реєстрації від 10.03.2017, підготовлений групою народних депутатів – Марією Іоною («Блок Петра Порошенка»), Оленою Кондратюк («Батьківщина»), Світланою Войцеховською («Народний фронт») і Оленою Бабак («Самопоміч») [16].

Цим законопроектом уточнені досліджувані поняття та визначені гарантії під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях: можливість поєднувати військову службу з сімейними обов'язками для жінок і чоловіків; поширення гарантій спеціального захисту для вагітних жінок, пологів та грудного вигодовування дитини під час проходження військової служби; встановлення пільг для жінок-військовослужбовців щодо соціального захисту жінок, охорони материнства і дитинства з урахуванням особливостей проходження військової служби; рівне грошове забезпечення для жінок і чоловіків при однакових умовах служби; недопущення випадків сексуальних домагань;

Підводячі підсумок, варто визначити, що фундаментальні поняття конституційного права на сім'ю, материнство і батьківство у площині гібридної війни мало досліджені. Тому зроблені спроби в уточненні понять «сім'я», «член сім'ї», «материнство», «батьківство» на основі кодифікованих нормативно-правових актів та законів України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про Збройні сили України».

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 26 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 року (з наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол. Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 6:– 2004. – 768 с.
4. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. / В. Даль. – М.: Государственное изд-во иностранных и национальных словарей, 1956. – Т. 4. – 699 с.
5. Москалюк В. М. Право на материнство (батьківство) за Сімейним кодексом України / В. М. Москалюк // Наукові засади та практика застосування нового Сімейного кодексу України: Збірник наукових праць за матеріалами круглого столу, м. Київ, 25 травня 2006 року. – Х., 2007. – С. 124-129.
6. Сімейне право України / [Бірюков І. А., Гопанчук В. С., Заїка Ю. О. та ін.]; за заг. ред. В. С. Гопанчука. – К.: Істина, 2002. – 356 с.
7. Лозова Г. О. Законодавче визначення сім'ї та шлюбу / Г. О. Лозова // Університетські наукові записки. – 2006. – № 1. – С. 119-122.
8. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручник / З. В. Ромовська. – К.: Правова єдність, 2009. – 500 с.
9. Житловий кодекс УРСР від 30 червня 1983 р. № 5464-Х // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1983. – Ст. 573.
10. Бюджетний кодекс України редакція від 01 січня 2018 р. № 2456-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 50-51. – Ст. 572.
11. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України редакція від 01 липня 2017 р. № 3551-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 45. – Ст. 425.
12. Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення сім'ям військовослужбовців, захоплених у полон або заручниками, а також інтернованих у нейтральних державах або безвісно відсутніх Постанова Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2016 року № 884 // Офіційний вісник України. – 2016 р. – № 97. – Ст. 3162.
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Служби безпеки України, Державного комітету нафтової, газової та нафтопереробної промисловості України, Міністерства фінансів України щодо офіційного тлумачення положень пункту 6 статті 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», частин четвертої і п'ятої статті 22 Закону України «Про міліцію» та частини шостої статті 22 Закону України «Про пожежну безпеку» (справа про офіційне тлумачення терміна «член сім'ї») від 03.06.1999 № 5-рп/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-99>.
14. Вороненко Ю.В., Медичне право в системі права України / Ю. В. Вороненко, Я. Ф. Радиш // Український медичний часопис. – 2006. – № 5 (55). – С. 25-67.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с.
16. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері воєнної безпеки і оборони) № 6171 дата реєстрації від 10.03.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/>.

Демчук Л.В.,
студентка
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського

ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Україна переживає надзвичайно складний період власного державотворення, який відзначається не лише глибинними проблемами соціально-економічного розвитку, а й необхідністю протистояти зовнішній гібридній агресії з боку Російської Федерації, що загрожує суверенітету України. У такому конфлікті, військовослужбовці та інші особи, які захищають територіальну цілісність нашої держави, є об'єктом підвищеної уваги.

Проблема гарантій конституційних прав і свобод військовослужбовців та членів їх сімей є однією з найскладніших у теорії і практиці конституційного права. Норми чинного законодавства України, які покликані забезпечити захист конституційних прав і свобод українських громадян під час конфлікту на сході України, дозволяють стверджувати, що питання їх гарантування і реалізації не повністю врегульовано для такої категорії громадян України, як військовослужбовців та членів їх сімей, працівників, утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищають незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в антитерористичній операції (забезпеченні її проведення).

Права і свободи військовослужбовців можна поділити: на конституційні (загальногромадянські), які вони мають як повноправні громадяни; військовослужбові, пов'язані з безпосереднім проходженням військової служби. В свою чергу, конституційні права і свободи військовослужбовців можна поділити на такі основні групи: особисті (громадянські), політичні, економічні, соціальні і культурні, а військовослужбові на загальні (право на грошове, продовольче, речове забезпечення, торговельно-побутове і медичне обслуговування; право на пільги; право на допомогу при звільненні з військової служби; право на соціальний захист), посадові (визначаються посадою, яку займає військовослужбовець, і пов'язані із виконанням обов'язків, покладених на них державою [1]. Ці права військовослужбовців закріплюються у статутах Збройних Сил України, а також в інструкціях, положеннях.

Забезпечення прав і свобод особи є найважливішим чинником існування демократичної держави. Значення поняття «гарантії» прав та свобод людини і громадянина розуміють як умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення у повному обсязі і всебічну охорону прав та свобод особи. Поняття «гарантії» охоплює всю сукупність об'єктивних і суб'єктивних чинників, спрямованих на практичну реалізацію прав та свобод, на усунення можливих перешкод їх повного або належного здійснення.

Система гарантій прав і свобод людини і громадянина містить передумови політичного, економічного, соціального, ідеологічного, правового характеру, що необхідні для їх реалізації, зокрема, механізм їхньої охорони, захисту та відтворення. Названі гарантії відносяться і до військовослужбовців, але з урахуванням певних обмежень, пов'язаних з особливостями та інтересами військової служби. Поміж усіх цих

гарантій прав і свобод людини і громадянина (військовослужбовця) я хочу виокремити юридичні гарантії, які поділяються на:

– нормативно-правові гарантії конституційних прав і свобод військовослужбовців – це сукупність встановлених правовими нормами специфічних правових способів і засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація, охорона й захист прав і свобод, а також поновлення порушених прав військовослужбовців. Ці гарантії знаходять своє закріплення в Конституції, законах України та інших правових актах. Тому залежно від форми закріплення в нормативних актах нормативно-правові гарантії поділяються на конституційні і галузеві. Конституційні гарантії – це сукупність встановлених Конституцією норм, правозахисних інститутів, які є базою гарантування основних прав, свобод та обов'язків громадян. Галузеві гарантії – це юридичні засоби реалізації охорони і захисту прав особи, які закріплені правовими нормами відповідних галузей права (цивільного, адміністративного, кримінального та ін.). Для конституційно-правового статусу військовослужбовців важливе значення має конституційна норма щодо забезпечення державою соціального захисту громадян України, які перебувають на службі. Ця конституційна гарантія знаходить свій розвиток у нормах інших галузей права та військового законодавства. На жаль, виходячи із сьогоденних реалій, а саме з економічного становища держави, вона не може повною мірою забезпечити виконання цих обов'язків перед військовослужбовцями. Але, безумовно, одним із завдань військової реформи повинно стати створення таких умов, коли і держава, і військовослужбовці зможуть без перешкод реалізувати свої взаємні обов'язки [2];

– організаційно-правові гарантії конституційних прав та свобод військовослужбовців, під якими слід розуміти систематичну організаторську діяльність держави та всіх її органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадських організацій і політичних партій, засобів масової інформації, спрямовану на забезпечення реалізації, охорони та захисту прав особи (військовослужбовця) [3].

Систему організаційно-правових гарантій становлять: Українська держава, органи державної влади – Президент України, Верховна Рада України, Уповноважений Верховної Ради з прав людини, Конституційний Суд України, органи правосуддя, органи прокуратури, Кабінет Міністрів України та інші центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, міжнародні організації, членом або учасником яких є Україна, адвокатура, політичні партії та громадські організації, профспілки та інші неурядові організації (молодіжні, дитячі, релігійні та ін.), засоби масової інформації. Різноманітність засобів у системі забезпечення, охорони та захисту дозволяє гарантувати права та законні інтереси військовослужбовців та захищати їх від неправомірних суб'єктів правових відносин. Разом з тим необхідне удосконалення всієї системи гарантій, а також створення нових механізмів для утворення цілісного комплексу гарантій захисту прав та свобод військовослужбовців в Україні.

Підсумовуючи можна сказати, що гарантії конституційних прав і свобод військовослужбовців в Україні – це закріплені в Конституції та гарантовані державою можливості, які дозволяють вибирати вид своєї поведінки, користуватися представленими благами для задоволення своїх особистих і суспільних потреб та інтересів особам, які проходять військову службу, але, водночас, законодавець може вносити певні обмеження щодо прав військовослужбовців, пов'язаних з особливостями та інтересами військової служби. Тому варто зазначити, що до елементів системи гарантій конституційних прав і свобод людини і громадянина (військовослужбовця) на-

лежать: а) наявність Основного Закону, дія якого не може бути припинена довільно; б) визнання державної влади похідною від влади народу і Конституції; в) закріплення на конституційному рівні основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина та засобів і умов їх здійснення; г) наявність незалежної судової влади; д) можливість захисту своїх прав в Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та у міжнародних правозахисних організаціях.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Медвідь Л.П., Гарантії реалізації прав і свобод військовослужбовців / Л. П. Медвідь // Юридична наука. – 2011. – № 6. – С. 170-173.
3. Пашинський В.Й. Конституційно/правовий статус військовослужбовців в Україні: дис..... канд. юрид. наук: 12.00.02 / В.Й. Пашинський. – К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2007. – 20 с.

Добробог Л.М.,
*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри загальноправових дисциплін
та адміністрування юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ДІТИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ: МІСЦЕ ПРОБЛЕМИ В ПРАВО- ТА ДЕРЖАВОТВОРЕННІ

Україна третій рік поспіль проводить антитерористичну операцію (АТО) на сході країни. Збройні конфлікти ніколи не відрізнялись високим рівнем гуманності. У збройних конфліктах найбільше всього вразливі жінки, літні люди і, безумовно, діти.

На поч. 2017 р. таких дітей в Україні було біля 580 тис. 22 тисячі дітей проживали на лінії зіткнення. За офіційними даними 68 дітей вважаються загиблими, 186 були поранені в ході військових дій [1]. Крім того, результатом збройного конфлікту на Донбасі стали жертви серед дітей інших країн. На Боїнгу – 777, який був збитий терористичними угрупованнями 17 липня 2014 року, серед 298 загиблих були і 80 дітей різного віку [2].

Проблеми правового положення дітей під час збройного конфлікту привертала увагу різних науково-дослідних інститутів, зокрема Українського інституту дослідження екстремізму. В березні 2017 р. в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ (ДДУВС) в межах укладеного Договору про співпрацю між ДДУВС та Науково-дослідним інститутом державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України створено Навчально-наукову лабораторію дослідження проблем правового статусу внутрішньо переміщених осіб та забезпечення гендерної рівності. Лабораторія створена для проведення досліджень проблем реалізації політики у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина, прав внутрішньо переміщених осіб та осіб, які постраждали від проявів гендерної нерівності [3].

Отже, питання правового положення дітей під час збройного конфлікту повинно було зайняти найголовніше місце в право– та державотворенні України.

Всі дії держави щодо захисту дітей, які знаходились в зоні військових конфліктів, повинні були здійснюватись у межах міжнародного гуманітарного права. Враховуючи те, що Україною підписано й ратифіковано понад десяти міжнародних актів щодо правового положення та захисту дітей під час збройних конфліктів. Однак, Україна виявилась неготовою до правового захисту дітей під час збройних конфліктів та адекватного документування випадків участі неповнолітніх дітей у збройних конфліктах.

Трагічні дії на Сході України послужили поштовхом для розвитку національного законодавства щодо правового положення дітей під час збройних конфліктів. В жовтні 2014 ВР України прийняла ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Серед внутрішньо переміщених осіб, звичайно, були й діти. Кабінет Міністрів України розробив і прийняв 11 постанов і розпоряджень щодо порядку реєстрації та організації обліку, надання грошової допомоги переселенцям тощо. У грудні 2015 р. була прийнята комплексна державна програма щодо підтримки, соціальної адаптації та реінтеграції громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції в інші регіони України, на період до 2017 р. І тільки у січні 2016 році ВР Країн прийняла ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» [4]. У п'ятому розділі йдеться про дітей, які потребують особливого захисту, додана норма стосовно дітей, які постраждали внаслідок збройного конфлікту. До цієї категорії відносяться діти, які зазнали фізичного та психічного насильства. (П'ятнадцять внутрішньо переміщених, серед яких були й діти, у 2016 р. отримали цей статус [5]). Стаття 30-1 визначає, що порядок надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, визначається Кабінетом Міністрів України.

Майже через три роки після початку військового конфлікту на Сході України на офіційному сайті КМ України з'явився проект постанови, яким визначався порядок надання статусу дитині, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів. Весь процес правотворення виявив широке коло колізій, а саме:

– потребують уточнення юридичні терміни, деякі взагалі відсутні, Наприклад, потребує визначення дефініція «психологічне насилля» під час воєнного конфлікту. В українську законодавстві цей термін пов'язують в контексті насилля в родині, а не в воєнних діях;

– не визначено:

- перелік документів, які підтверджують, що дитина постраждала саме внаслідок воєнних дій, що суперечить 39-й статті Конвенції ООН про права дитини;

- яка державна установа, орган, комісія буде підтверджувати, що дитина постраждала саме внаслідок воєнного конфлікту;

Повстає питання: чи використовують вітчизняні юристи історію у право- і державотворенні? Безумовно, конкретні обставини, які склалась на Сході України в 2014–2017 рр., вплинули на розвиток національного законодавства, зокрема правового положення дітей у збройних конфліктах. Проаналізувавши місце проблеми захисту дітей під час збройного конфлікту на Сході України, можна зробити висновок, що законодавець йде за подіями. Юридичні норми вводяться до національного законодавства повільно. Ми спостерігаємо досить мляве застосування історичного досві-

ду у право- та державотворенні відносно правового положення дітей під час збройних конфліктів. Причини, на нашу думку є наступні:

по-перше, психологічно українські державники, юристи, взагалі все суспільство, не були готові до збройних конфліктів на теренах України;

по-друге, і до тепер в Україні переважають норми радянського законодавства;

по-третє, відсутня статистика відносно різних категорій дітей. Зібрати її почали лише з 2015 року через дані органів охорони здоров'я та Нацполіції. Інформація з ОРДЛО не надходить;

по-четверте, і основне, не вироблено Концепцію правової політики, в якій повинен бути розділ щодо послідовної імплементації норм міжнародного гуманітарного права до національного законодавства, а також гармонізації національного законодавства до норм права ЄС.

Діти у збройному конфлікті, їх правове положення – це та проблема, яка повинна була зайняти позачергове місце в право- та державотворенні України.

Список використаних джерел:

1. За время войны на Донбассе пострадали 580 тысяч детей, – общественники. 22 марта 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novosti.dn.ua/news/267541-za-vremya-voyny-na-donbasse-postradaly-580-tysyach-detey-obshhestvennyky>.

2. Діти війни: дослідження проблеми дитинства в Україні за умов військової агресії. Український інститут дослідження екстремізму. 10.06.2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uire.org.ua/doslidzhennya/1738>.

3. На базі університету створено навчально-наукову лабораторію. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dduvs.in.ua/2017/03/23/na-bazi-universytetu-stvoreno-navchalno-naukovu-laboratoriyu/>.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми. Закон від 26.01.2016 № 936-VIII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 10 – Ст. 99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/936-19>.

5. Переселенцям варто вимагати статус потерпілих. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/ru/news/2016/07/29/pereselencyam-varto-vymagaty-status-poterpilyh-pravozahysnyky>.

6. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.

7. Котляр А. Дети в войне: пострадавших нет? //Зеркало недели. Украина № 3, 28 января 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.zn.ua/SOCIUM/deti-v-voyne-postradavshih-net-.html>.

Дорохіна Ю.А.,
*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В СВІТЛІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ОХОРОНИ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Донедавна термін «гібридна війна» була знайома обмеженому колу осіб, які беруть участь у багатонаціональних навчаннях, а також навчаються відповідно до стандартів НАТО. Сьогодні гібридна війна є реалією нашого життя, яка довела неспроможність міжнародних безпекових інституцій ефективно протидіяти їй. Щодо України, то вона не змогла побудувати орієнтовану на власні національні інтереси систему державного управління та створити дієву систему національної безпеки.

Право особи на власність невіддільне від його волі, яку можна визначити як надану законом можливість діяти на власний розсуд, тобто вільно користуватися, володіти та розпоряджатися власністю. В умовах державно-організованого суспільства свобода і права людини, можна сказати, збігаються. Так, наприклад, право власності, є право користуватися, володіти та розпоряджатися власністю, за винятком тої власності, яка набута незаконним шляхом. Тобто, кажучи словами Сократа: «що законно, то справедливо».

На сучасному етапі наша держава вже чорити роки протистоїть серйозним викликам й загрозам. З 20 лютого 2014 р. внаслідок збройної агресії Російської Федерації українська територія АР Крим та м.Севастополя тимчасово окуповані, а на Сході України триває антитерористична операція (далі – АТО), в наслідок чого чисельна кількість громадян України стали вимушеними переселенцями, полишили власні домівки, втратили своє майно, суб'єкти господарювання окупованої території припинили господарську діяльність, і як наслідок – втратили активи у вигляді майна.

Міністерство юстиції надало роз'яснення щодо охорони прав і свобод громадян на окупованій території. Відповідно до цього на тимчасово окупованій території власність охороняється згідно із законодавством України. За фізичними особами, незалежно від набуття ними статусу біженця чи іншого спеціального правового статусу, підприємствами, установами, організаціями зберігається право власності та інші речові права на майно, у тому числі на нерухоме майно, включаючи земельні ділянки, що знаходиться на тимчасово окупованій території, якщо воно набуто відповідно до законів України.

Проте сьогодні особливо важливим завданням є забезпечення належної охорони власності кримінально-правовими засобами. Оцінюючи власність як найвищу цінність та, відповідно, об'єкти, що потребують кримінально-правової охорони, кримінально-правова політика щодо охорони власності покликана сформувати систему політико-правових норм, спрямованих на убезпечення власності від суспільно небезпечних посягань. Об'єктом кримінально-правової політики щодо охорони власності доцільно визнати стан захищеності відносин власності від суспільно небезпечних посягань, що буде сприяти виконанню основних положень чинної концепції національної безпеки, яка закріплена в Законі України «Про основи національної безпеки».

ки», а саме зміцненню політичної й соціальної стабільності в суспільстві. Загалом зазначений правовий акт відображає основні засади державної політики, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства й держави від зовнішніх і внутрішніх загроз у всіх сферах життєдіяльності, зокрема у сфері всебічної охорони власності, насамперед кримінально-правовими засобами.

Аналіз нормативно-правового акта свідчить, що в документі сформульовано політико-правову основу забезпечення національної безпеки, яка є сукупністю взаємозалежних нормативних актів (концептуальних, ідеологічних, юридичних) і методичних документів, організаційно-технологічних та інших заходів, а також супутніх цим актам та заходам сил і засобів. Тому реалізація закладених у стратегії національної безпеки планів щодо захисту суспільства та його цінностей повинна сприяти досягненню двох цілей: а) забезпеченню безпеки відносин власності шляхом захисту економіки від усіх ризиків, які можуть безпосередньо впливати на ці відносини; б) створенню умов для підтримки стабільності відносин власності за допомогою ефективного застосування інструментів кримінально-правового впливу для завчасного усунення потенційних загроз.

Проблема зростання кількості традиційних злочинів проти власності й виникнення нових видів протиправних посягань (у тому числі на непідконтрольних територіях), сьогодні є не тільки проблемою практиків, які стикаються зі значними труднощами у кваліфікації злочинних посягань на власність, а й серйозною загрозою економічному та соціальному розвитку нашої країни. Такі труднощі, перш за все, обумовлюються проблемами законотворчості щодо ліквідації прогалів кримінального закону, а також теоретичними дослідженнями у сфері охорони власності як складової національної безпеки.

Підтвердженням викладеного є статистичні дані, які відображають сучасний стан та зміни структури злочинів проти власності. Зокрема, аналізуючи злочини проти власності у загальній структурі злочинності, доцільно констатувати, що їх частка є найбільшою в Україні та за умови зміни соціально-політичної обстановки становить понад 50%. Так, за даними ДСА, у 2012 р. частка злочинів проти власності становила 52,5%; у 2013 р. – 53,6%; у 2014 р. – 51%; у 2015 р. – 51,6%, у 2016 р. – 54%, у 2017 – 53%. На підставі наведеного можна впевнено говорити про те, що навіть незначні кількісні і якісні зміни у сфері злочинів проти власності здатні істотно впливати на стан всієї злочинності в країні. Тому в сучасний період динамічна обстановка у законотворчості та несвоєчасне реагування на недоліки щодо профілактики протидії майнової злочинності безпосередньо впливають на якість правозастосовної діяльності, що відображає стан злочинності у країні в цілому.

Майнова злочинність в зоні АТО має низку особливостей та зумовлена низкою факторів: безпорадність і вразливість людей, постраждалих в екстремальній ситуації; дезорганізація представників державної влади та правоохоронних органів; ослаблення факторів соціального контролю, поява безробіття дорослих і безпритульності дітей; загострення потреби в продуктах харчування та речах першої необхідності (якщо екстремальна ситуація набуває затяжного характеру); підвищення нервозності населення, зростання рівня конфліктності в міжособистісних стосунках; вимушена міграція населення, що розриває усталені соціальні зв'язки й послаблює стримуючий вплив моральності та громадської думки.

Найбільш поширеними злочинами проти власності на даний період на території Донецької та Луганської областях є крадіжка (ст. 185 КК України), грабїж

(ст. 186 КК України), розбій (ст. 187 КК України), вимагання (ст. 189 КК України), умисне знищення та пошкодження майна (ст. 194 КК України). Динаміку вчинення даних злочинів у зоні проведення антитерористичної операції проаналізувати складно, адже представників законної влади, моніторингових місій ОБСЄ, правоохоронних органів України на підконтрольних бойовикам територіях немає. Про злочини, що там відбуваються, можна дізнатись з уст біженців, бійців добровольчих батальйонів та інших військовослужбовців, завдяки відео– та аудіозаписам змісту телефонних розмов.

Особливе занепокоєння викликає злочинність неповнолітніх осіб. За статистичними даними, у країні проживають 13 млн дітей, близько 580 тисяч проживають в зоні АТО, з яких 22 тисячі проживають на лінії зіткнення. Майже кожний десятий зареєстрований злочин проти власності вчиняють неповнолітні. Крім того, переважна більшість рецидивістів та представників організованої злочинності розпочинають свою злочинну кар'єру у неповнолітньому віці. Про це свідчить і статистика. Серед крадіїв їх частка – 14-15%, серед грабіжників – 18-22%, серед розбійників – 17-18%. По суті, це – джерело майбутнього рецидиву, частка якого і так є великою у злочинах проти власності. Тільки за офіційною статистикою в останні п'ять років щорічно 17-18% осіб, що вчиняють крадіжки, – рецидивісти. Серед грабіжників їх частка становить 20-23%, серед розбійників – 26-28%.

Своєрідність причинної зумовленості злочинів у зоні АТО полягає, у першу чергу, в особливостях традиційних видів злочинів проти власності (корисливих, насильницьких), визначених бойовою обстановкою, а також у причинах злочинів, учинених суто в умовах гібридної війни. Матеріальні труднощі, пов'язані з бойовими умовами, послаблення охорони матеріальних цінностей, безпеки мирного населення – усе це сприяє вчиненню корисливих злочинів проти власності.

У зв'язку з наведеним набуває значення процес пошуку й набуття нових знань про способи вчинення злочинів у майновій сфері та найбільш ефективні засоби забезпечення захисту власності кримінально-правовими засобами в умовах гібридної війни. Це зумовлює необхідність розробки новітньої системи норм вітчизняного кримінального закону, основою якої буде сучасна кримінально-правова політика щодо охорони власності.

Іляшко О.О.,
кандидат юридичних наук, доцент,
директор Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ТЕРИТОРІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Територія є основою держави, її головною кваліфікуючою ознакою. Тому чітке визначення статусу і режиму території та кордонів держави, виступає гарантією її цілісності, забезпечує її нормальне функціонування та політичний і соціально-економічний розвиток. Потреба теоретичного осмислення питання правового режиму території виникла внаслідок окупації та анексії Автономної Республіки Крим, терористичних дій в Донецькій та Луганській областях, та необхідності визначення

заходів з охорони державної території, захисту і відновлення на таких територіях прав та свобод людини і громадянина.

У державознавстві під територією держави розуміється простір самовизначення народу, в межах якого держава здійснює свій суверенітет і свою юрисдикцію. Як наукова категорія вона втілює єдність ознак і характеристик, які можна розділити на геологогеографічні (материкове або острівне положення, форми і контури поверхні, рельєф, рівнинний, гористий або інший ландшафт, надра, кліматичні та ботанічні пояси і т. д.), соціокультурні (чисельність, щільність і розподіл населення по регіонах, національний склад і характер занять населення, промислова розвиненість, ступінь освоєння земель, використання водних ресурсів, наявність іригаційних споруд і т. д.), політико-юридичні (цілісність і недоторканність державної території, адміністративно-територіальний поділ, правовий режим внутрішніх і зовнішніх кордонів і т. д.) [1].

У міжнародному праві вже цілком чітко склалися загальновизнані поняття, що стосуються території. Концепції території, територіальних прав викладалися в різних роботах вчених, які ґрунтувалися на тому, що територіальні права за міжнародним правом подібні до речових прав приватного порядку, оскільки і вони є абсолютними правами, що мають силу щодо всіх інших суб'єктів міжнародного права. Територія у міжнародному праві у широкому розумінні – це простори земної кулі з її сухопутною і водною поверхнею, надрами і повітряним простором, а також космічний простір і небесні тіла, що знаходяться в ньому. Таким чином, термін «територія» використовується в міжнародному праві для позначення земного, а також позаземного простору, відмежованого від інших просторів певними межами, і такого, що має визначений юридичний статус (наприклад, статус державної території) і відповідний йому правовий режим [2; 3].

Однією з правових проблем, що привертають увагу вчених-юристів і практиків, є проблема юридичної класифікації територій. Це цілком закономірно, оскільки питання територіального верховенства, суверенних прав на ті чи інші простори, сфер діяльності на них або використання їх ресурсів безпосередньо пов'язані з політичними та економічними відносинами і в кінцевому рахунку з матеріальними умовами життя держав і народів. Більшість юристів-міжнародників (Ю. Г. Барсегов, Я. Броунлі, М. І. Лазарєв, С. В. Молодцов, М. В. Яновський та ін.) використовують поняття «режим» або «статус» як критерій для юридичної класифікації територій. Відомий британський юрист-міжнародник Я. Броунлі пише: «Міжнародне право знає чотири види режиму територій: територіальний суверенітет; територія, на яку не поширюється суверенітет якоїсь держави або групи держав і яка має свій власний статус (наприклад, підмандатні і підопічні території); *res nullius* (нічийна територія) і *res communis* (територія, що належить всім)». Професор Дж. Коломбос застосовує поняття «режим», «статус» і «юридична природа» при описі юридичної характеристики територій. Терміни «режим» («правовий режим») і «статус» («правовий статус») використовуються в Конвенції ООН з морського права 1982 р.» [4].

Водночас у доктрині та практиці немає однастайності у використанні цих понять як критерію юридичної класифікації територій. Обидва поняття «режим» і «статус» застосовуються для того, щоб дати базисну характеристику правового становища тієї чи іншої території, яка якісно відрізняє цю територію від інших просторів.

При цьому, під правовим статусом території слід розуміти її базисну правову характеристику, визначення її основної приналежності відповідно до міжнародно-правової класифікації територій. Правовий режим виступає у виді визнаних у міжнародному праві й у законодавстві держав специфічних рис і характеристик певної території, що в сукупності визначають і обумовлюють певний, відмінний від інших, порядок її використання [2].

Сучасні особливі правові режими державної території розрізняються якістю самотахисту суспільства в період зовнішньої або внутрішньої небезпеки. Вжиття суспільством заходів проти саморуйнування як на всій території держави, так і на її частині – прямий обов'язок органів державної влади. Обмеження прав і свобод в ім'я цілісності державної території виправдані і необхідні [1]. Так, наразі Україною вжито заходів щодо збереження своїх територій. Наприклад, прийнятий Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 р. № 1207-VII, в якому визначено особливий правовий статус тимчасово окупованої території України (Автономної республіки Крим) та особливий правовий режим перетину меж тимчасово окупованої території, вчинення правочинів, проведення виборів та референдумів, реалізації та забезпечення інших прав і свобод людини і громадянина.

Отже, теоретичний аналіз питання правового режиму державних територій безпосередньо пов'язаний з проблемами національної безпеки та забезпечення прав і свобод людини та громадянина, серед іншого і в умовах гібридної війни, та має бути покладений в основу їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. Бабурин С. Н. Территория государства: теоретико-правовые проблемы: автореф. дис. на соиск. ученой степ. д. ю. н.: специальность 12.00.01 – теория права и государства; история права и государства; история правовых и политических учений / С. Н. Бабурин. – М., 1998. – 50 с.
2. Сучасне міжнародне право: навч. посібник / За ред. Н.В. Пронюк. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/12920522/pravo/teritoriya_mizhnarodnomu_pravi.
3. Територія у міжнародному праві / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mignarodne.at.ua/news/teritorija_u_mizhnarodnomu_pravi_chastina_1/2010-02-10-9.
4. Конвенція ООН з морського права 1982 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua>.

Карась Я.А.,

студентка

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету

імені В.І. Вернадського

ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Права і свободи людини – це певні можливості людини, необхідні для задоволення біологічних та соціальних потреб її нормального існування та розвитку в конкретно-історичному соціумі, котрі об'єктивно зумовлюються досягнутим рівнем розвитку суспільства і забезпечені соціальними обов'язками інших суб'єктів.

Оскільки Україна є членом Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи, вона повинна дотримуватися підписаних нею документів, таких як: «Загальна декларація прав людини» [1], «Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод»

[3]. Відповідно до ст. 3 Конституції України (далі –КУ) права і свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [4]. Якщо з'являється нагальна потреба у запровадженні обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в інтересах національної безпеки держава має в обов'язковому порядку керуватися міжнародними стандартами у цій сфері, зокрема Сіракузькими принципами тлумачення обмежень і відступів від положень Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Йоганнесбурзькими принципами національної безпеки, свободи висловлювання і доступу до інформації, Глобальними принципами національної безпеки і свободи інформації (Цванські принципи) [2, с. 85].

Стан забезпечення прав і свобод особи є найважливішим критерієм оцінки функціонування держави, який свідчить про її демократичний (абонедемократичний) характер. В умовах гібридної війни можна спостерігати порушення основоположних прав і свобод людини. В Україні ця проблема набула надзвичайно важливого значення після подій Революції гідності (листопад 2013 року – лютий 2014 року), а із часу окупації Російською Федерацією Криму і частини Донбасу вона трансформувалася у чинник, що суттєво впливає на стан національної безпеки держави [6].

У ст. 64 КУ зазначено, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Дані обмеження є не абсолютною вимушеною мірою чи заходом, що застосовуються у виключних випадках, мають тимчасовий характер, точні хронологічні межі, здійснюються лише в чітко визначеному порядку й встановленим колом суб'єктів. Можуть бути обмежені конституційні права людини на недоторканність житла, на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, на невтручання в особисте й сімейне життя під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства (ст. 30, 31, 32 КУ). Підстави і порядок здійснення заходів, пов'язаних із тимчасовим обмеженням цих конституційних прав і свобод людини й громадянина, визначені Кримінальним процесуальним кодексом України, законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про національну поліцію», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [5].

У випадках, встановлених законом, може бути обмежене право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання для тих, хто на законних підставах перебуває на території України, право вільно залишати територію України (ст. 33 КУ). Такі обмеження визначаються, зокрема, законами України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» та ін.

Також, для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя законом можуть бути обмежені: здійснення права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, здійснення права вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб (ст. 34 КУ); здійснення права громадян України на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації (ст. 36 КУ); реалізація права громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації (ст. 39 КУ).

Виключно в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей може бути обмежене законом здійснення права на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35 КУ).

Як виняток, з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, може бути обмежене право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 41 КУ) та права тих, хто працює, на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів (ст. 44 КУ) [5].

Але існують певні права і свободи, які не можуть бути обмеженими навіть під час надзвичайних ситуацій. До таких прав і свобод належать: ст. 24 КУ – рівність конституційних прав і свобод громадян та їх рівність перед законом, тобто, не дивлячись на особливий режим в країні, всі люди є рівними і не можуть бути поділені за певними расовими ознаками, соціальним становищем, кольором шкіри тощо; ст. 25 КУ – право на громадянство, яке вберігає людину від позбавлення громадянства та вигнання за межі України; ст. 27 КУ – право на життя, тобто головним обов'язком держави є захист життя людини; ст. 28 КУ – право на повагу до гідності, що гарантує захист від жорстокої поведінки інших по відношенню до певної людини та незаконних медичних, наукових дослідів; ст. 29 КУ – право на свободу та особисту недоторканність, що визначає порядок затримання особи; ст. 40 КУ – право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів; ст. 47 КУ – право на житло, яке гарантується людині державою, не зважаючи на воєнні дії, шляхом надання в безоплатне користування/власність, придбання, взяття в оренду чи покупки домівки; ст. 51 КУ – право на шлюб при вільній згоді жінки і чоловіка; ст. 52 КУ – право на рівність дітей у своїх правах незалежно від походження; ст. 55 КУ – право на захист прав і свобод у судовому порядку (оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб), тобто суд виступає гарантом захисту порушених прав і свобод людини; ст. 56 КУ – право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень; ст. 57 КУ – право знати свої права і обов'язки; ст. 58 КУ – право не відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення; ст. 59 КУ – право на правову допомогу; ст. 60 КУ – право на невинуватості являти злочинного розпорядження чи наказу; ст. 61 КУ – право не бути двічі притягненим до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення; ст. 62 КУ – презумпція невинуватості – особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду; ст. 63 КУ – право не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом, право підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного на захист [4].

Оскільки обмеження конституційних прав і свобод людини було і залишається актуальним питанням сьогодення, Конституційний Суд України прийняв Рішення від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015, де зазначив, що обмеження конституційних прав і свобод має переслідувати легітимну мету; бути зумовленим суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційним та обґрунтованим; у разі обмеження права законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можли-

вість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію відповідного права і не порушувати його сутнісний зміст (абзац третій підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини) [7].

Отже, обмеження прав і свобод людини – це передбачений Конституцією та законами України режим тимчасового загального або конкретно-індивідуального зупинення чи звуження обсягу визначених і гарантованих Основним Законом прав і свобод в інтересах забезпечення прав інших людей, а також забезпечення національної безпеки й оборони України.

Незважаючи на ситуацію, яка склалася в Україні протягом останніх 4 років, влада повинна оперативнo та дієво реагувати на скарги людей з приводу обмеження їх прав і свобод та притягати будь-якого суб'єктаконституційного права, причетного до неконституційного обмеження прав людини, до юридичної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] // Генеральна Асамблея ООН. – 1948. – Режим доступу до ресурсу: <http://kr-admin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>.

2. Ірха Ю. Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в інтересах національної безпеки України в сучасних умовах / Ю. Ірха // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 5. – С. 78-87.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>.

4. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

5. Конституція України. Науково-практичний коментар [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://coollib.com/b/340418/read>.

6. Проблеми захисту конституційних прав і свобод громадян України під час врегулювання збройного конфлікту на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/konf>.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 1712 Кодексу адміністративного судочинства України від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15>.

Клименко О.В.,
*доктор наук з державного управління, доцент,
завідувач кафедри конституційного та міжнародного права
Науково-навчального гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

ЧОРНА ТРАНСПЛАНТОЛОГІЯ ЯК СУПУТНЄ ЯВИЩЕ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ТА ЗУБОЖІННЯ НАСЕЛЕННЯ

Факт існування чорної трансплантології у слаборозвинених країнах з великим про шарком незахищеного та незаможного населення є серйозною світовою проблемою. Стрімке падіння економіки України, низький рівень життя населення, збройний конфлікт створюють умови для розквіту зазначеного явища.

Донорами стають люди, доведені до вбогості, нові іммігранти, гастарбайтери, а також економічні й політичні біженці. Найчастіше угоди про продаж органів укладаються під погрозою застосування насильства. Переправляння органів у світі проходить за схемою: з півдня – на північ, зі сходу – на захід, з бідних регіонів – у багаті, від темношкірих – до світлошкірих.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), щорічно пересаджують біля десяти тисяч нелегально проданих людських органів [1]. А неурядова організація Organs Watch стверджує, що щорічно проводиться від 15 до 20 тисяч нелегальних операцій.

Доти, поки наука не винайде можливості штучного вирощування донорських органів, будуть провокуватися локальні військові конфлікти як джерело постійних надходжень людських органів для збереження життів платоспроможних представників провідних країн. Недарма слідом за іноземними найманцями в зону конфліктів висаджуються десанти трансплантологів, а маріонеткові режими поставляють «матеріал». Під прикриттям гуманітарних місій вони майже відкрито діють у Косово, Іраку, Афганістані.

Теми локальних збройних конфліктів і незаконної торгівлі людськими органами практично завжди йдуть рука об руку. Адже «донорові», викраденому в зоні конфлікту, не треба платити. Так було й на Україні, де з перших днів початку антитерористичної операції на Сході України поповзли слухи про те, що загиблих і поранених у ній використовують для забору донорських органів.

Незаконні операції з пересадження донорських органів проводяться в багатьох країнах Азії, Близького Сходу, Східної Європи, у Південній Африці, Центральній Азії, Латинській Америці й США.

В Ірані, наприклад, ця практика фактично легальна. У Китаї вона приймає крайні форми: уряд підтверджує той факт, що органи величезного числа людей, присуджених до вищої міри покарання, після смерті вилучаються й віддаються на трансплантацію.

Індія взагалі відома як найбільш скандальний центр торгівлі людськими органами. Тут відправитися з далекого села в місто й повернутися без нирки було до середини 90-х звичайною справою. В Індії, наприклад, найдешевші нирки – по 800 євро за штуку. Іноді посередники працювали відразу з цілими селами, тобто оптом. У 1995 році в Індії був прийнятий закон, що забороняє пряму торгівлю органами. Однак там і сьогодні все ще можна придбати нирку від живого донора, а не від трупа в будь-який час, як у супермаркеті.

Що стосується Європи, то найбільш одіозні форми торгівля органами набула там у період збройного конфлікту на Балканах. В 2008 році із друку вийшла книга експрокурора Гаазького трибуналу Карли дель Понте, де говорилося про масові насильницькі вилучення внутрішніх органів у сербів [2].

Нещодавно американський «Newsweek» заявив, що за офіційним даними 18 000 сирійських біженців продали в Туреччині та Лівані свої нирки, щоб відправитися в Європу. Ліванська газета ad-Diyar повідомляє, що деякі турецькі лікарі підтвердили, що з 60 000 поранених мирних жителів і солдатів привезених у Туреччину, органи були вилучені з 15 622, чії тіла були відправлені назад у Сирію, щоб їх поховали.

Не можна не згадати про таке явище як викрадення дітей. Дитячі органи – найдорожчі. Кількість зниклих дітей за час європейської міграційної кризи ніяк не менш 25-30 тисяч чоловік. Тільки в благополучній і дисциплінованій Швеції пропало 1000 зареєстрованих дітей. Для біженця міцна, здорова дитина – це капітал. Ісламська держава Іраку та Леванту (ІДІЛ) з моменту свого існування активно торгує на базарах жінками та дітьми.

Ось портрет типового одержувача органів зі США, Саудівської Аравії, Австралії або Ізраїлю, складений організацією Organs Watch. Вік – 48 років, стать – чоловіча, річний дохід – 41 тисяча євро. Типовий же донор є мешканцем Алжиру, Бразилії, Індії, Молдавії, Китаю, Нікарагуа, Перу, Румунії, Сирії, Туреччини, Узбекистану, Філіппін, ПАР, Еквадору, його вік – 29 років, стать – чоловіча, річний дохід – 370 євро.

Це великий і прибутковий криміналізований бізнес, що контролюється злочинними угрупованнями й перебуває за межами державних лікарень. Під нього створюються невеликі приватні клініки, підпільні кабінети, донори зазвичай не проходять ні по яких офіційних документах, процедура підбора та визначення сумісності або зведена до мінімуму, або взагалі виключена із процесу. Ця практика завдає колосальної шкоди реципієнтам – після пересадження без визначення сумісності, як правило, нирка відторгається дуже швидко, при цьому «сенсibiliзуючи» пацієнта, що ускладнює підбір для нього наступного органу й ставить його життя під загрозу. В сенсibiliзованого, складного пацієнта (а такі, устав чекати «офіційної» трансплантації, частіше інших звертаються до нелегальних способів пересадження) пересадження наосліп зазвичай призводить до негайної відмови трансплантата й часто – до смерті.

В Україні перша гучна справа за ч. 3 ст. 149 (торгівля людьми або інша незаконна угода відносно людини) [4] з'явилася у 90-х роках у Львові, де була знешкоджена злочинна група, що збувала за кордон, в основному в Америку, дитячі органи. Породіллям повідомляли про смерть новонароджених дітей, потім оформляли фальшиву відмову матері від дитини, а далі відправляли за кордон. За даними слідства, за 2 роки група лікарів продала за рубіж не менш 130 малят.

Наприкінці 2013 року Оболонський районний суд Києва закрити іншу гучну справу «чорних трансплантологів», у якому фігурували провідні спеціалісти Національного інституту хірургії та трансплантології. Причина – минув строк давності.

У квітні 2017 р. співробітники Служби безпеки України разом з поліцією під процесуальним керівництвом прокуратури затримали в Києві учасників транснаціонального угруповання, що спеціалізувалися на торгівлі внутрішніми органами людей.

Правоохоронці встановили, що підозрювані з України й декількох інших країн підшукували малозабезпечених громадян і пропонували їм продати нирку. Для прикриття нелегального бізнесу організатори створили комерційну структуру, що нібито надавала послуги медичного туризму.

У листопаді 2017 р. в Україні припинили діяльність злочинної групи, члени якої вербували неповнолітніх для незаконної трансплантації органів у Росію. Донорів шукали через соціальні мережі.

25 березня 2015 року Рада Європи підписала Конвенцію про заборону незаконної торгівлі органами [3]. Підписаний в Іспанії документ передбачає кримінальну відповідальність за вилучення органів без попередньої згоди людини. Крім того, забороняється комерційна торгівля органами, а потерпілі отримують право на компенсацію. Україна вищевказану Конвенцію підписала 11 вересня 2017 року.

Чорна трансплантологія – це бізнес, що по своїй прибутковості суперничає з наркоторгівлею і торгівлею зброєю. Гірше за все, що цей бізнес неможливий без підтримки на самих верхах. І в цьому випадку мова йде не про місцеві уряди. Вирізана нирка живе 48 годин, печінка й підшлункова залоза ще менше. Тобто з моменту видалення до пересадження рахунок іде на години. Переправити органи літаком, наприклад, із Сомалі або Кенії без митного огляду в будь-яку точку земної кулі здатні лише світові можновладці.

Сьогодні в Україні, де панує беззаконня, іде громадянська війна й безвісти пропадають люди, сформувався ідеальний полігон для чорних трансплантологів.

Список використаних джерел:

1. Глобальна база даних з трансплантації. Режим доступу: <http://www.who.int/transplantation/gkt/statistics/ru/>.
2. Карла дель Понте, Чак Судетич. *Madame Prosecutor: Confrontations with Humanity's Worst Criminals*. 2008. 640 с.
3. Конвенція Ради Європи про заборону торгівлі людськими органами від 26 березня 2015 року.
4. Кримінальний Кодекс України. Закон від 05.04.2001 № 2341-ІІ. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/2341-14.

Кулішова В.В.,

студентка

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету

імені В.І. Вернадського

ПРАВО НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Донедавна термін «гібридна війна» знала обмежена кількість осіб, які беруть участь у багатонаціональних навчаннях, а також навчаються відповідно до стандартів НАТО. Україна за 24 роки незалежності не спромоглася ані на теоретичному, ані на практичному рівні створити систему національної безпеки. На жаль як чисельні спроби фахівців теоретиків із безпекових питань достукатися до осіб, які приймають рішення у сфері державного управління, з метою зміни методологічних підходів до пізнання національної безпеки, не мали ніякого результату: впродовж усього періоду незалежності одні й ті самі особи і зараз продовжують писати концепції, стратегії та доктрини. Незважаючи на ментальний та теоретичний колапс ідей даних ортодоксів,

вони й досі очолюють важливі державні інституції і фактично й надалі продовжують руйнувати систему національної безпеки, а відтак – продовжують наносити шкоду державі Україна.

Неоголошена війна, що продовжує забирати тисячі життів, стала глобальним викликом для України та вітчизняної медицини. Особливо гострим залишається питання кадрового забезпечення спеціалістами-медиками зони АТО. Адже не всі витримали випробувань – виїхали, рятуючи родини та власне життя.

Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя. Саме тому Конституція України гарантує кожному громадянину право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (стаття 49) [1].

Це право забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. При цьому держава повинна створювати умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога повинна надаватися безоплатно. Одночасно держава повинна всіляко підтримувати розвиток лікувальних закладів усіх форм власності. Не менш важливим є те, що держава повинна дбати про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечувати санітарно-епідемічне благополуччя.

Уже багато років йде мова про те, що каменем спотикання у розвитку сучасної медицини в Україні є чинна редакція ст. 49 Конституції України, а також офіційне тлумачення положення ч. 3 цієї ж статті у рішенні Конституційного Суду України № 10 рп/2002 від 29.05.2002 р [2]. Зокрема, що стосується створення державою умов для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. Так, у відповідному рішенні Конституційного Суду йдеться, що «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (ч. 3 ст. 49 Конституції України) [1]. Це означає, що у державних та комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається всім громадянам незалежно від її обсягу та без попереднього, поточного або наступного розрахунку ними за надання такої допомоги.

Багато лікарів вважають, що безкоштовна меддопомога полягає лише у тому, що пацієнт не платить безпосередньо в касу закладу. Проте Конституційний Суд України розтлумачує це положення так: у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається всім громадянам незалежно від її обсягу та без попереднього, поточного або наступного їх розрахунку за надання такої допомоги. Також Конституційний суд визначив, що безоплатність медичної допомоги означає неможливість стягування з громадян плати за таку допомогу в державних і комунальних закладах у будь-яких варіантах розрахунків: як готівкою, так і безготівково, чи у вигляді добровільних внесків до різноманітних медичних фондів, чи у формі обов'язкових страхових платежів (внесків) тощо.

Отже, проблема охорони здоров'я населення та діяльність, що спрямована на його збереження і зміцнення, вимагають постійної уваги з боку держави, адже охорона здоров'я визнається одним із основних факторів національної безпеки країни, особливо в умовах гібридної війни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 26 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. № 30. – Ст. 141.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 49 Конституції України «у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно» (справа про безоплатну медичну допомогу) від 29.05.2002 р., № 10-рп/2002 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 23. – Ст. 1132.
3. Рудий В. М. Законодавче забезпечення реформи системи охорони здоров'я в Україні / В. М. Рудий. – К.: Сфера, 2005.

Лоцихін О.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
Заслужений економіст України,
академік Академії наук вищої школи України,
професор кафедри конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Розвиток усіх суспільних процесів сучасного світу опосередковує все більшу увагу до проблеми прав людини. Стає очевидним той факт, що забезпечення та захист прав людини є необхідною та неодмінною умовою виживання та життєзабезпечення усіх систем – політичних, економічних, соціальних, моральних, культурних, екологічних тощо. Їх об'єктивація у суспільних явищах та процесах найбільшою мірою сприяє подоланню свавілля, соціальної несправедливості, дискримінації людей.

Права людини, їх забезпечення, охорона та захист – кінцева мета та головний результат розвитку країн, які орієнтуються на демократичні політико-правові цінності, які інтегрують усі системи життєзабезпечення людського співтовариства та повинні стати домінуючим фактором стратегії світового стійкого розвитку.

Одним з головних ціннісних орієнтирів у вирішенні складних соціально-політичних, господарсько-економічних, духовно-культурних та екологічних проблем, формування правової державності у сучасних більшості постсоціалістичних держав, у тому числі й України, є права людини. Адже саме права людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності демократичної держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав людини є головним обов'язком держави, усі її функції мають бути сфокусовані на розвиток людини і реалізовуватися шляхом підвищення людського чиннику.

Вся функціональна діяльність сучасної держави спрямована на досягнення генеральної мети: блага людини, її моральний, матеріальний та фізичний добробут, максимальна та соціальна захищеність тощо. Держава завжди має бути верховним захисником прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Звідси можна зро-

бити висновок, що права та свободи вище за будь-яку політичну чи економічну владу, у силу чого, політика та економіка мають бути підпорядковані цим загальнолюдським цінностям, а не навпаки. Наявність у людини таких прав зв'язує та обмежує державу в її взаємовідносинах з громадянином та, більш того, забезпечує незалежність людини в її відносинах з державою.

Для сучасної України питання прав людини – як в аспекті сутності та явища публічної влади або принципів модернізації політичної та правової систем суспільства, проведення соціальної, господарсько-економічної та духовно-культурної політики, так і боротьби з екологічними загрозами та злочинністю, проведенням антитерористичної операції та захистом людини в умовах зовнішньої військової агресії набувають особливої актуальності. Адже територія Автономної Республіки Крим окупована Російською Федерацією. В Донецькій та Луганській областях тривають бойові дії. Гинуть мирні громадяни та військові, а російські окупанти та терористи вдаються до збройних провокацій та масштабних військових акцій.

Україна майже четвертий рік живе в умовах гібридної війни і агресії з боку Росії, яка використовує найрізноманітніші засоби для дестабілізації ситуації як в нашій країні, так і в країнах Європи. Важливою частиною цієї війни є діяльність, яку проводять інформаційні війська Російської Федерації. Величезні пропагандистські бюджети викидаються для дестабілізації ситуації як всередині України, так і всередині Європи.

У таких умовах, питання соціальної адаптації громадян, які постраждали або вимушено залишили своє постійне місце проживання, роботу, майно внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя або обставин, пов'язаних із збройною агресією з боку Російської Федерації та проведенням антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях, залишились без засобів існування, надання таким громадянам державної підтримки і допомоги у розселенні та забезпеченні тимчасовим житлом, працевлаштуванні та вирішенні інших соціально-економічних питань є надзвичайно актуальним і потребує невідкладного врегулювання з використанням усіх можливих механізмів.

Одним з найважливіших нормативно-правових актів, який врегульовує статус внутрішньо переміщених осіб, є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р., необхідність прийняття якого була зумовлена нагальною проблемою щодо забезпечення реалізації гарантованих Конституцією прав і свобод громадян України, що стали внутрішньо переміщеними особами внаслідок окупації частини території нашої країни та проведення антитерористичної операції. Закон спрямований на вирішення першочергових питань з обліку та життєзабезпечення внутрішньо переміщених осіб та членів їх сімей у нових умовах проживання, спрощення порядку тимчасової реєстрації вимушених переселенців, містить норми щодо удосконалення порядку та скорочення граничних строків розгляду заяв про оформлення, переоформлення, продовження соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам, забезпечення їх соціальними та медичними послугами.

Деякі особливості забезпечення правового статусу, прав та обов'язків внутрішньо переміщених осіб врегульовані законами «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 р., «Про правовий статус осіб, які вимушені залишити місця проживання внаслідок тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя та обставин, пов'язаних з проведенням антитерористичної операції на території України» від 19 червня 2014 р., «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 24 грудня

2015 р., «Про встановлення додаткових гарантій щодо захисту прав громадян, які проживають на територіях проведення антитерористичної операції, та обмеження відповідальності підприємств – виконавців/виробників житлово-комунальних послуг у разі несвоєчасного здійснення платежів за спожиті енергетичні ресурси» від 13 січня 2015 р.

Втім, попри позитивний потенціал даних законодавчих актів та їх роль у врегулюванні складних проблем, пов'язаних з реалізацією та захистом прав людини в умовах фактичного військового стану, обумовленого збройною агресією з боку Російської Федерації, на думку багатьох експертів, їх положення носять подекуди декларативний характер, не передбачають адекватних ефективних механізмів надання допомоги та захисту державою прав і законних інтересів вимушених переселенців, містять положення, які не відповідають конституційним принципам гарантій прав громадян тощо.

Об'єктивний аналіз ситуації з переселеними громадянами свідчить про наявність системних проблем, насамперед, пов'язаних із відсутністю достатніх фінансових ресурсів для забезпечення їх життєдіяльності, чіткого механізму та критеріїв відбору для надання соціальної підтримки переселеним громадянам залежно від їх матеріального становища та соціального статусу, повної інформації про розмір збитків (майнової шкоди), завданих переселеним громадянам у ході воєнних дій, та механізм їх компенсації, недосконалість механізму забезпечення переселених громадян робочими місцями, обмеженість інформації про можливості працевлаштування, наявність у багатьох переселених громадян психофізіологічних травм і відсутність програми надання їм відповідної медико-соціальної допомоги.

Розв'язання цих та багатьох інших проблем у сфері реалізації прав людини має здійснюватися шляхом:

- правового забезпечення, насамперед, надання правової допомоги, підвищення рівня правової грамотності серед переселених громадян, удосконалення законів і розроблення чітких інструкцій щодо їх реалізації, напрацювання механізму захисту прав і компенсації переселеним громадянам завданої їм майнової (матеріальної) та моральної шкоди;

- соціально-економічного забезпечення, насамперед, збереження гарантій державного соціального забезпечення та захисту переселених громадян, надання їм матеріальної підтримки з метою забезпечення нормального рівня життя та недопущення злиденності, сприяння створенню робочих місць, працевлаштуванню та самозайнятості, забезпечення доступності до освітніх послуг, сприяння будівництву постійного, тимчасового та соціального житла, підтримки статутної діяльності громадських об'єднань переселених громадян;

- медичного забезпечення, насамперед, збереження гарантій державного медичного обслуговування, надання комплексного медичного забезпечення в місцях компактного проживання, надання психосоціологічної допомоги особам, постраждалим внаслідок воєнних дій, створення умов для збереження здоров'я переселених громадян у нових умовах життєдіяльності;

- транспортного забезпечення, насамперед, надання необхідних транспортних послуг для евакуації цивільного населення із зони бойових дій та для інших потреб переселених громадян;

- побутового забезпечення, насамперед, створення необхідних комунальних та побутових умов для життєдіяльності переселених громадян, забезпечення доступності до закладів побутової та соціальної інфраструктури;

– культурного та патріотично-виховного забезпечення, насамперед, сприяння збереженню традиційної культури, забезпечення її неконфліктної інтеграції з національною культурою та культурними традиціями населення територій, з яких здійснюється переміщення, виховання та розвиток патріотичних почуттів, сприяння духовному розвитку переселених громадян;

– організаційно-інформаційного забезпечення, насамперед, створення системи збору інформації про стан та потреби переселених громадян, забезпечення її систематизації, аналізу та оприлюднення, залучення інститутів громадянського суспільства до проведення постійного незалежного моніторингу, узагальнення, аналізу та контролю за здійснення відповідних заходів тощо.

Мірзобаротова Л.Ш.,

студентка

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету

імені В.І. Вернадського

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ (СТ. 62 КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ) В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

В частині 2 статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права відображений принцип презумпції невинуватості, в якій зазначається, що кожен обвинувачений у кримінальному злочині має право вважатися невинуватим, поки винуватість його не буде доведена згідно із законом. [1] На цьому принципі ґрунтуються положення ст. 62 Конституції України, в якій сказано: «Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням» [2].

Відповідно до ст. 23 Кримінального Кодексу України: «Вина – психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності» [3]. При вчиненні злочину свідомістю особи охоплюються фактичні обставини, які характеризують об'єкт злочину, ознаки предмета, спеціального суб'єкта, об'єктивну сторону – характер вчинюваних дій (бездіяльності), а в матеріальних складах – і суспільно небезпечні наслідки (можливість їх настання). Вольовими ознаками умисного психічного ставлення особи є бажання настання певних суспільно небезпечних наслідків своєї дії чи бездіяльності (прямий умисел), або свідоме їх допущення (непрямий умисел) [4].

Презумпція невинуватості має значення як правова гарантія встановлення істини у справі. Принцип презумпції невинуватості повинен бути одним із найголовніших принципів при здійсненні кримінального переслідування особи і направлений на забезпечення справедливого суду і захисту особи, які підозрюється або обвинувачується у вчинення того чи іншого кримінального правопорушення [5]. Слід зазначити, що відповідно до статті 8 Конституції України її норми є нормами прямої дії, а це

означає, що додаткових нормативних актів для реалізації своїх прав та свобод, передбачених Конституцією України, не потрібно [2].

Проблематика дотримання принципу презумпції невинуватості у вчиненні правосуддя в тих умовах, які склалися на сьогоднішній день, є досить актуальною. Ув'язнення політичних та громадських діячів, так званих «політичних в'язнів», мало місце в будь-який час, проте саме завдяки гібридній війні між двома державами їх кількість значно зростає.

Політичний в'язень – особа, що перебуває під вартою або відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, а також спрямоване на примусове лікування, у справі якої є присутньою явна політична складова, наприклад, опозиція до чинної влади. Політичним в'язнем може бути як арештований за звинуваченням у діях політичного характеру, так і за іншими, часто сфальсифікованими, звинуваченнями [6].

Парламентська асамблея Ради Європи надає наступне визначення терміну «політичний в'язень». Особа, позбавлена особистої свободи, має вважатися «політичним в'язнем»:

- якщо позбавлення волі було застосоване з порушенням одного з основних прав, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини та Протоколами до неї, зокрема, свободи думки, совісті і релігії, свободи вираження поглядів та інформації, а також свободи зібрань та об'єднань;

- якщо позбавлення волі було застосоване за явно політичних причин без зв'язку з будь-яким правопорушенням;

- якщо з політичних мотивів тривалість ув'язнення та його умови явно не відповідають правопорушенню, у скоєнні якого особу підозрювали або визнали винною;

- якщо з політичних мотивів особа позбавлена волі на дискримінаційній (у порівнянні з іншими особами) основі;

- якщо позбавлення волі є результатом очевидно несправедливого судового розгляду, що може бути пов'язаний з політичними мотивами влади.

Особи, позбавлені особистої свободи за вчинення терористичних злочинів, не вважаються політичними в'язнями, якщо судовий розгляд і ухвалення рішення судом за такі злочини були проведені відповідно до норм національного законодавства та Європейської конвенції з прав людини [7].

Проблема політв'язнів актуалізувалася в Україні у 2015 році на тлі боротьби із корупцією та контрабандою, а також «Мінських домовленостей» та, відповідно, Закону «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», що передбачає, зокрема, «недопущення кримінального переслідування, притягнення до кримінальної, адміністративної відповідальності і покарання осіб – учасників подій на території Донецької, Луганської областей» [6].

Так, у липні 2015 року після інциденту в Мукачеві із заявами про політичні переслідування своїх членів виступив ДУК «Правий сектор» [8]. На початку вересня 2015 у трагічних наслідках акцій протесту проти прийняття змін до Конституції України влада звинувачує активістів ВО «Свобода», і після арешту Юрія Сиротюка про політичні переслідування починає говорити також і ВО «Свобода» [9].

Разом з тим, Комітет визволення політв'язнів станом на 11 вересня 2015 року перелічує 64 ув'язнені особи, з яких 52 – «в'язні нового режиму». Значна частина з ув'язнених цього списку – бійці АТО, зокрема ДУК «Правий сектор», батальйонів «Торнадо», «Айдар», «ОУН», мариупольські в'язні арештовані разом із «Равликами» тощо [10].

З травня 2015 року в ув'язненні знаходиться Андрій Романюк (Воробей) – майданівець та учасник українсько-російської війни. Кримінальна справа, яка відкрита проти нього і судовий процес характеризуються значними порушеннями та фальсифікаціями. В Революції Гідності він брав участь у віці 15 років, на передову пішов в

16. За ґратами станом на жовтень 2017 року, 19-річний хлопець перебував уже 30 місяців. Комітетом визволення політв'язнів визнаний політв'язнем режиму.

Депутат Верховної Ради України Надія Савченко стала найбільш відомим політичним в'язнем Росії – за її свободу разом з українськими політиками і суспільством боролись відомі міжнародні політичні та громадські діячі, а звичайні громадяни різних країн світу підтримували героя України в соціальних мережах [11].

Отже, проблематика дотримання принципу презумпції невинуватості в умовах гібридної війни є актуальною і потребує уваги до себе, вирішення і негайних дій, адже, по суті, особа, користуючись одним з основних прав, зокрема, свободою думки, совісті і релігії, свободою вираження поглядів та інформації, а також свободою зібрань та об'єднань, може бути позбавлена волі зазвинуваченням у діях політичного характеру, так і за іншими, сфальсифікованими, звинуваченнями. Конституційний принцип презумпції невинуватості слугує забезпеченням справедливого суду, як вже було сказано вище, саме тому він є важливим, адже є гарантом захисту особи від несправедливого вироку, тож нехтувати ним і його дотриманням, а тим паче в умовах гібридної війни, не можна.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний пакту про громадянські і політичні права: ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII (2148-08) від 19.10.73. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

2. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

3. Кримінальний кодекс України: від 1 вересня 2001 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show>.

4. Коментар до Кримінального кодексу України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/>.

5. Презумпція невинуватості... Вітчизняні реалії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://blog.femida.ua/advokat_proces/prezumpciya.

6. Політичний в'язень. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

7. Resolution Parliamentary Assembly Council of Europe 1900 (2012) The definition of politica prisoner (Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи 1900 (2012) «Визначення політичного в'язня»): від 3 жовтня 2012 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://semantic-pace.net/tools/pdf.aspx>.

8. «Правий сектор» проведе «віче» на Майдані 21 липня – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2015/07/150718.

9. Влада організувала політичні переслідування проти лідерів «Свободи» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://svoboda.org.ua/news>.

10. Список політв'язнів (версія Комітету визволення політв'язнів) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kvr.in.ua/spysok-politvyazniv-versiya-komitetu-v/>.

11. Українські в'язні Кремля: заручники гібридної війни Росії проти України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/28275752.html>.

Наливайко Л.Р.,
*доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, проректор
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Романов М.Ю.,
*студент V курсу заочного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ТИМЧАСОВА ОКУПАЦІЯ ЯК ПІДСТАВА ВНУТРІШНЬОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ОСІБ В УКРАЇНІ

Актуальність зазначеної тематики загострюється останнім часом, оскільки Україна, на шляху свого розвитку зіткнулась із перепоною у вигляді збройної агресії сусідньої держави, що спричинило масове внутрішнє переміщення осіб.

Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, шляхом створення відповідного ефективного механізму – є одним зі шляхів вирішення цієї проблеми, початок якому вже закладено вітчизняними правниками, громадськістю та політичною елітою, шляхом прийняття спеціального Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Але, враховуючи широту зазначеної тематики, до сьогодення в інституті забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб наявні неточності, що потребують додаткового дослідження. Так, вказаним законом надано визначення поняття внутрішньо переміщеної особи, а саме: такою особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Із вище вказаного поняття, авторами було виділено ряд підстав внутрішнього переміщення осіб, серед яких однією із найбільш не досліджених є тимчасова окупація. Саме тому, нами пропонується дослідження такої підстави внутрішнього переміщення осіб, а також виділення практичного прикладу, з метою вдосконалення відповідного інституту.

Разом із тим, різні наукові джерела тлумачать поняття окупації по різному, так, зокрема, окупація – (лат. – оволодіння, зайняття, від – захоплювати, займати) – у міжнародному праві тимчасове зайняття збройними силами території противника. Може мати місце як у мирний, так і у воєнний час. За 4-ю Гаазькою конвенцією, зокрема, окупація розпочинається із встановлення факту контролю над окупованою територією і утворення окупаційної адміністрації, а припиняється з моменту втрати її фактичного контролю над територією [2].

Належить зауважити на трактуванні поняття окупації вченими-конституціоналістами – (окупація – лат. – оволодіння, зайняття) тимчасове зайняття збройними силами противника території іншої держави. Може мати місце як у мирний, так і у воєнний час [3].

Так чи інакше, всі інтерпретації досить тісно взаємопов'язані та відображають одну й ту ж суть, але відмінність такої підстави внутрішнього переміщення полягає в особливості ситуацій, за яких вони виникають.

Виходячи із такого трактування, найбільш влучним прикладом внутрішнього переміщення осіб у зв'язку із тимчасовою окупацією є наша держава, а саме, її невід'ємна частина – Автономна Республіка Крим, оскільки в результаті введення Ро-

сійських військ на півострів, його було окуповано без жодного пострілу, але значна кількість осіб-його жителів залишили свої домівки все одно.

Нормативно-правове забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні зазнало значних змін, із виникненням такої ситуації, а саме – близько 20 актів було прийнято, а у більш як у 80 документів законодавцем та урядом були внесені зміни.

До таких належить віднести:

– Конституцію України [4], де визначено основоположні засади інституту прав і свобод людини і громадянина в Україні;

– Закон України «Про захист прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», що деталізує механізм забезпечення додатковими правами осіб, що постраждали від переміщення та підтвердили свій статус [1];

– Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», що визначає правовий режим на тимчасово окупованій території України [5];

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб», що визначає додаткові соціальні виплати для осіб, які зазнали внутрішнього переміщення [6];

– Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», що додатково регламентує дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб [7];

– Постанова Кабінету Міністрів України № 535 «Про затвердження порядку використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб, для надання одnorазової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам», що забезпечує механізм одnorазової грошової допомоги [8];

– Розпорядження Кабінету Міністрів України № 588-р «Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованих територій та районів проведення антитерористичної операції», що також визначає додаткові правові засади та регламентує повноцінний соціальний захист для внутрішньо переміщених осіб, а також велику кількість інших [9].

Отже, на основі проаналізованого розуміння поняття внутрішньо переміщеної особи, усвідомлення поняття та сутності тимчасової окупації, як однієї із підстав внутрішнього переміщення осіб, а також розглянувши практичний приклад мирної тимчасової окупації, що спричинила подальше внутрішнє переміщення осіб, можна аргументувати ряд положень.

Окупація, за своєю суттю, значно відрізняється від інших підстав внутрішнього переміщення (збройна агресія, систематичне порушення прав людини і т.п.), оскільки може бути реалізована без порушення прав людини та спричинення збройної агресії, оскільки основною метою є факт встановлення контролю над окупованою територією, а основною причиною переміщення осіб всередині країни є свідоме бажання залишитись її громадянами та не змінювати свого конституційно-правового статусу.

У випадках масового внутрішнього переміщення осіб за ознакою тимчасової окупації зменшується ризик остаточної міграції осіб – перетворення їх у громадян інших країн, або надання статусу біженців.

А широке нормативно-правове поле, що забезпечує належне функціонування механізму реалізації внутрішньо переміщеними особами своїх прав, дає підстави стверджувати про значні та результативні кроки у забезпеченні додатковими правами відповідних осіб.

Перспектива подальших досліджень полягає у систематизації та спробі порівняння підстав внутрішнього переміщення у загальному контексті та виокремлення груп прав, що на нашу думку, мають бути забезпеченні першочергово, кожній групі осіб окремо.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» Верховна Рада України; Закон від 20.10.2014 № 1706-VII – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>.
2. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю70 Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. ISBN 966-7492-00-1 Т.5: П-С. – 2003. – 736 с.: іл. – ISBN 966-7492-05-02.
3. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права / за заг. ред. д.ю.н., проф. Л.Р. Наливайко. – К.: «Хай-Тек Пресс», 2016. – 628 с., с. 385.
4. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 2-го скликання від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
5. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» Верховна Рада України; Закон від 15.12.2017 – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>.
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб» – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/245-19>.
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення гарантій дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/921-19>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України № 535 «Про затвердження порядку використання коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб, для надання одноразової грошової допомоги постраждалим особам та внутрішньо переміщеним особам» – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/535-2014-п>.
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 588-р «Питання соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з тимчасово окупованих територій та районів проведення антитерористичної операції» – [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-2017-п>.

Невзгляденко Ю.Ю.,

студентка

*Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

СПРОЩЕНА СИСТЕМА НАБУТТЯ РОСІЙСЬКОГО ГРОМАДЯНСТВА (КРАЇНИ-АГРЕСОРА) ДЛЯ УКРАЇНЦІВ

Найважливішою юридичною передумовою правового становища особистості в суспільстві є стан громадянства, тобто політична приналежність індивідуума до цього державі, що визначає характер політико-правових відносин між особистістю і державою. Громадянство – це стійкий правовий зв'язок людини зі своєю державою, що обумовлює взаємні права та обов'язки громадян і держави у випадках, зазначених у законі. Поряд з терміном «громадянство» в монархіях вживається термін «підданство». Сьогодні ці поняття тотожні.

Громадянин (підданий) знаходиться під суверенітетом держави, і останнє може вимагати від нього виконання обов'язків, навіть якщо він перебуває за кордоном. Зі свого боку держава повинна захищати громадян на своїй території і надавати їм заступництво, коли вони знаходяться за її межами [5].

Донедавна термін «гібридна війна» знала обмежена кількість осіб, які беруть участь у багатонаціональних навчаннях, а також навчаються відповідно до стандартів НАТО [6].

Особливість гібридної війни полягає у тому, що вона суттєво різниться від звичайної війни, де застосування збройних сил виступає обов'язковим та вирішальним компонентом, а також від інформаційних операцій (інформаційних кампаній, інформаційної боротьби тощо).[1]

Іншими словами, гібридна війна – це цілеспрямований процес встановлення зовнішнього управління альфа суб'єктом над об'єктом управління, встановлення тотального контролю над сферою державного управління, в якому вирішальну роль відіграють інформаційні засоби.

Гібридні війни є іманентним компонентом сучасної політики сильних держав, а відтак дипломатична служба України має обов'язково вивчати не тільки досвід проведення даних війн проти України, а й напрацювати власну наступальну концепцію репутаційного розвитку, в рамках якої окрему увагу приділяти не лише протидії гібридним війнам, а й формуванню засад управління державою в умовах гібридного [2].

19 липня 2017 року Державна дума РФ проголосувала за закон, який значно спрощує набуття російського громадянства саме для українців. Тепер тим із них, хто захотів стати громадянами країни-агресора, досить надати копію звернення про відмову від українського громадянства, а не надавати довідки від офіційних відомств України. Така спрощена процедура – продовження гібридної війни Росії проти України і спроба офіційної Москви вивести з-під кримінальної відповідальності бойовиків на Донбасі [2].

Перш за все привертає увагу запровадження РФ спрощеної процедури прийняття до громадянства РФ осіб, які вирішили позбутись громадянства України. Російський законодавець вирішив поширити зазначені законодавчі новели виключно на громадян України. Так, змінами до пункту «в» частини другої статті 14 федерального закону «Про громадянство Російської Федерації» передбачається, що відмова громадянина України від громадянства України здійснюватиметься шляхом направлення цим громадянином заяви про відмову від наявного у нього громадянства України до уповноваженого органу цієї держави. Рішення щодо надання такій особі громадянства РФ прийматиметься на підставі нотаріально завіреної копії заяви особи про відмову від наявного у неї громадянства України.

Таким чином, рішення про надання громадянства РФ прийматиметься незалежно від того, чи припинено особі громадянство України, чи ні

Однак, ухвалюючи зміни до статті 14 федерального закону «Про громадянство Російської Федерації» Держдума РФ свідомо проігнорувала наведені вище вимоги українського законодавства. При цьому у статті 16 федерального закону «Про громадянство» містяться приписи, подібні до тих, що передбачені статтею 18 Закону України «Про громадянство України». Так, заяви про видачу повідомлення про можливість прийому до громадянства РФ та поновлення у громадянстві РФ відмовляється особам, які:

- мають не зняту чи непогашену судимість за вчинення умисних злочинів на території РФ або за її межами, що визнаються такими у відповідності до федерального закону (пункт «ж» статті 16);
- переслідуються в кримінальному порядку компетентними органами РФ або компетентними органами іноземних держав за злочини, що визнаються такими у ві-

дповідності до федерального закону (до винесення вироку суду чи прийняття рішення у справі) (пункт «з» статті 16) [6].

Таким чином, Держдума РФ створила заохочувальні норми для громадян України, які вчинили або продовжують вчиняти злочини на території окремих районів Донецької та Луганської областей [2].

Ухваленими 19 липня 2017 року змінами розширено перелік підстав для скасування рішень з питань громадянства РФ (стаття 22 федерального закону «Про громадянство Російської Федерації»). Вказаною нормою передбачається, що рішення про набуття або припинення громадянства РФ підлягає скасуванню за наявності однієї з таких підстав:

1. якщо буде встановлено, що це рішення прийнято на підставі поданих заявником підроблених документів чи свідомо неправдивих відомостей, або
2. у разі відмови заявника від складення присяги громадянина РФ.

Особливої уваги заслуговує застосована російським законодавцем форма нормативно-правового закріплення зазначених підстав для скасування рішень з питань громадянства РФ. Так, ухваленими змінами передбачено скасування рішення про надання громадянства РФ на підставі повідомлення заявником завідомо неправдивих відомостей щодо зобов'язання дотримуватися конституції РФ і законодавства РФ (стаття 22 федерального закону «Про громадянство Російської Федерації»), якщо при зверненні із заявою про набуття громадянства РФ або про поновлення громадянства РФ заявник:

1. не мав наміру нести обов'язки, встановлені законодавством РФ для її громадян;
2. метою набуття громадянства РФ було проведення діяльності, що становить загрозу основам конституційного ладу РФ.

Системне тлумачення цієї законодавчої новели дає підстави стверджувати, що рішення про набуття громадянства РФ підлягає скасуванню лише за умови доведеної в судовому порядку сукупності зазначених обставин. Тож у разі невиконання (неналежного виконання) особою обов'язків, встановлених законодавством РФ для її громадян, але за відсутності констатованої в судовому порядку мети – проведення діяльності, що становить загрозу основам конституційного ладу РФ, рішення про набуття (поновлення) громадянства РФ не підлягатиме скасуванню на підставі повідомлення заявником завідомо неправдивих відомостей щодо зобов'язання дотримуватися конституції РФ і законодавства РФ [6].

Такий підхід, як видається, суперечить положенням Європейської конвенції про громадянство, якою встановлено виключний перелік підстав втрати громадянства *ex leg* або на ініціативу держави-учасниці. Так, у пункті «в» частини першої статті 7 Конвенції записано, що держава-учасниця може передбачати у своєму внутрішнь-одержавному праві втрату її громадянства *ex lege* або з ініціативи самої держави-учасниці у випадку набуття громадянства держави-учасниці внаслідок шахрайських дій, подання неправдивих відомостей або приховування будь-якого суттєвого факту, що має відношення до заявника, а пунктом «д» – якщо поведінка особи серйозно зашкоджує життєво важливим інтересам держави-учасниці (Європейська конвенція про громадянство) [5].

Як видно, у Конвенції зазначені обставини виокремлено як самостійні підстави втрати громадянства *ex lege* або на ініціативу держави-учасниці. Тому їх імплементація у національне законодавство має передбачати їх відтворення у редакції статті 7 Конвенції.

Таким чином, доводиться констатувати, що ухвалені 19 липня 2017 року Держдумою РФ зміни до федеральних законів «Про громадянство Російської Федерації» та «Про правове положення іноземних громадян у Російській Федерації» є продовженням неоголошеної нетривітарної війни проти України [2].

Ці зміни являють собою яскравий приклад нехтування прогресивними міжнародно-правовими принципами запровадження у внутрішньодержавному праві норм, що стосуються громадянства, а також підтвердженням свідомого штучного створення парламентом РФ передумов для подальшого поширення в Європі гібридної війни.

У такий спосіб офіційна Москва намагається ще більше погіршити україно-російські стосунки та ускладнити процес вирішення збройного конфлікту на сході України.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] // Генеральна Асамблея ООН. – 1948. – Режим доступу до ресурсу: <http://kradmin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>.
3. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
4. Конституція України. Науково-практичний коментар [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <https://coollib.com/b/340418/read>.
5. Проблеми захисту конституційних прав і свобод громадян України під час врегулювання збройного конфлікту на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/konf>.
6. Радковець Ю. «Гібридна політика» сучасної Росії як стратегія реалізації її національної геополітики // Бінтел. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/publications.lnu>.

Петров Є.М.,

*старший викладач кафедри
конституційного та міжнародного права
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

Роменська М.В.,

*студентка
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА ОСІБ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ НА СЕРЕДНЮ І ВИЩУ ОСВІТУ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Україна сьогодні переживає страшні часи. Уже майже чотири роки триває агресія збройних сил Росії щодо територіальної цілісності України. 27 січня 2015 року Верховна Рада України визнала Російську Федерацію агресором. Станом на 27 жовтня 2017 року, за даними головного військового прокурора України Анатолія Матіоса, небойові втрати (втрати, яких зазнали не під час бою чи провокацій ворога) усіх силових структур України (ЗСУ, НГУ, МВС, СБУ, прикордонників, тощо) за час конфлікту склали 10 103 людини, з них 2 150 – безповоротні (загиблі). Це страшні цифри. Загинуло багато людей, посварилися два народи, що раніше вважалися брат-

ськими; політичні події вплинули на відносини між родичами, які живуть в Україні і Росії. Та ми допустили антагонізм не тільки двох народів, а і ненависть всередині нашої держави. Ненависть українців один до одного. На жаль, до внутрішньо переміщених осіб відносяться з неприхильністю і ворожістю. Росія досягла свого результату: внести розбрат і непорозуміння шляхом інформаційних операцій. Ряд українських науковців і політиків називає це «гібридною війною». У статті для MediaSapiens Євген Магда, автор книги «Гібридна війна: вижити і перемогти» пояснює, що таке гібридна війна: «Гібридна війна – це прагнення однієї держави підпорядкувати собі іншу за допомогою політичних, економічних, інформаційних інструментів. Саме тому в умовах гібридної війни бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу. Війна полягає у прагненні однієї держави агресивно діяти на свідомість жителів іншої. Іншими словами – це прагнення не знищити мільйони людей, а залякати й деморалізувати їх. Завдяки швидкості поширення інформації світом вона перетворилася не лише на товар, а й на зброю».

Війна вплинула не тільки на матеріальні складові суспільного життя (зниження заробітної плати, рівня життя, погіршення криміногенної ситуації, зокрема у збільшенні злочинів проти приватної власності і т. д.) а й стала причиною деформації духовних цінностей.

Ці проблеми здійснюють значний вплив і на одну з найважливіших сфер життя суспільства – освіту, від рівня якої залежить майбутнє держави.

У тому числі постраждала освіта – одна з найважливіших сфер життя суспільства, адже від її рівня залежить майбутнє нашої держави.

Питання забезпечення належної якості освіти на території України в умовах гібридної війни є дуже актуальним, враховуючи складність забезпечення навчального процесу на тимчасово окупованих територіях.

З 5 липня 2015 р. набрав чинності Закон України від 14.05.2015 р. № 425-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки учасників бойових дій та їхніх дітей, дітей, один із батьків яких загинув у районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій чи збройних конфліктів або під час масових акцій громадянського протесту, дітей, зареєстрованих як внутрішньо переміщені особи, для здобуття професійно-технічної та вищої освіти».

За цим законом особам, визнаним учасниками бойових дій, їхнім дітям, дітям, один з батьків яких загинув (пропав безвісти) в районі проведення АТО, бойових дій або збройних конфліктів чи помер унаслідок поранення, контузії чи каліцтва, отриманих у районі проведення АТО, бойових дій або збройних конфліктів, а також унаслідок захворювання, отриманого в період участі в АТО, дітям, один з батьків яких загинув під час масових акцій громадянського протесту або помер унаслідок поранення, контузії чи каліцтва, отриманих під час масових акцій громадянського протесту, дітям, зареєстрованим як внутрішньо переміщені особи надається державна підтримка для здобуття професійно-технічної та вищої освіти у державних та комунальних навчальних закладах, але не довше ніж до досягнення ними 23 років. Державна цільова підтримка для здобуття професійно-технічної освіти надається у вигляді: повної або часткової оплати навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти; соціальної стипендії; безоплатного; забезпечення; підручниками; безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних у державних та комунальних навчальних закладах; безоплатного проживання в гуртожитку.

З деяким запізненням (у ЗМІ навіть почали з'являтися твердження, що Кабінет Міністрів України саботує виконання закону) 23 листопада 2016 р. Кабмін видав постанову «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійно-технічної та вищої освіти».

Та між законом і постановою є розбіжності в питанні проживання в гуртожитку. У законі зазначено, що проживання в гуртожитку є безоплатним, а в постанові, що державний або комунальний вищий навчальний заклад може самостійно встановлювати конкретний розмір плати, що не може перевищувати 50 відсотків граничного розміру плати за проживання у студентських гуртожитках вищих навчальних закладів державної та комунальної форми власності. При виникненні розбіжностей вищу силу має закон.

Але на практиці ні закон, ні навіть постанова не працюють. Ми провели опитування серед студентів Таврійського національного університету, які є внутрішньо переміщеними особами і більшість відповіли, що знають про те, що за законом мають право проживати безкоштовно, але платять повну вартість проживання, адже «Міністерству освіти і науки все одно; і в цій ситуації нічого нікому не можна довести», – говорять студенти.

Але разом з тим Таврійським університет дозволяє внутрішньо переміщеним особам з Криму і Донбасу отримати вищу освіту шляхом переведення в цей ВУЗ в будь-який час, про що повідомляє в одному з інтерв'ю телеканалу АТР ректор ТНУ Володимир Казарін. За його словами, вступна кампанія для студентів з Криму, які переводяться на другий, третій, четвертий курс та на магістерську програму проводиться протягом року.

Також на базі університету створений один з 12 освітніх центрів «Крим-Україна», де кримські абітурієнти можуть отримати українську освіту на пільгових умовах, треба лише заповнити анкету і скласти три вступні іспити: історію, українську мову і профільний предмет, що залежить від обраної спеціальності.

Щодо забезпечення середньої освіти для внутрішньо переміщених осіб, то сьогодні практикується дистанційне навчання. Це можливість здобути безкоштовну загальну середню освіту в Україні з отриманням свідоцтва про неповну загальну середню освіту на базі 9 класів та атестата про повну середню освіту на базі 11 класів. Навчання проводиться на базі п'яти шкіл Донецької області в синхронному та асинхронному режимах – скайп-режим, форум, чат та інше. Лекції, семінари та конференції є обов'язковою частиною онлайн-навчання та дозволяють застосовувати здобуті знання на практиці.

Отже, держава піклується про школярів та студентів-переселенців та тих, хто проживає на тимчасово окупованих територіях. Прикладом цьому може стати також закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо посилення гарантії дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 921-VIII, основною метою якого є посилення гарантії дотримання прав і свобод ВПО та спрощення процедур їх обліку, що набрав чинності 13 січня 2016 року. Станом на сьогоднішній день держава робить усе можливе, щоб захистити цю групу населення, щоб допомогти дітям тих, хто боронить нашу державу; тим, хто постраждав від страшних подій, що відбулися в нашій країні за останні чотири роки. Такі рішучі дії української влади дають сподівання на краще, світле майбутнє, що створять ті, які зараз є школярами і студентами, на яких покладено стільки зусиль і сподівань.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 14.05.2015 р. № 425-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки учасників бойових дій та їхніх дітей, дітей, один із батьків яких загинув у районі проведення антитерористичних операцій, бойових дій чи збройних конфліктів або під час масових акцій громадянського протесту, дітей, зареєстрованих як внутрішньо переміщені особи, для здобуття професійно-технічної та вищої освіти».

2. Постанова Кабміну «Про надання державної цільової підтримки деяким категоріям громадян для здобуття професійно-технічної та вищої освіти» 23 листопада 2016 р.

3. Козюбра М. І. Права людини і верховенство права // Право України. – 2010. – № 2.

4. Манукян В.И. Международная защита прав человека: право, прецеденты, комментарии: Научно-практическое пособие. – К.: Истина, 2010. – 480 с.

5. Темченко В.І. Правові та моральні аспекти механізму забезпечення громадянських прав і свобод у контексті євроінтеграції. – К., 2012. – 435 с.

Ященко К.Є.,

студентка

*Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського*

СУБ'ЄКТИ СІМЕЙНОГО ПРАВА

«Людина, її життя і здоров'я честь і гідність недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю в державі» закріплено в Конституції України. Це фундаментальні правові засади, на яких повинні базуватись усі без винятку правові норми, що складають законодавство України. Для цього необхідним є комплексне реформування існуючої правової системи, яка б відповідала сучасним реаліям та могла б належним чином регулювати суспільні відносини, зокрема й у сфері сім'ї.

Основним завданням сімейного права, що регулює особисті немайнові та майнові відносини у сфері сім'ї є здійснення і захист прав і охоронюваних законом інтересів його суб'єктів. Тож, фізична особа є центральною фігурою, задля якої і здійснюється сімейно-правове регулювання суспільних відносин. У юридичній науці таких осіб називають суб'єктами суспільних відносин. Але ж для того, щоб зазначений механізм правового регулювання був дійсно дієвим і ефективним, необхідно на теоретичному рівні визначити юридичну природу категорії «суб'єкт сімейних правовідносин», дослідити види суб'єктів сімейних правовідносин та підготувати конкретні практичні рекомендації стосовно вдосконалення чинного сімейного законодавства щодо правового регулювання відносин за участю його суб'єктів.

Кодифікований нормативно-правовий акт – Сімейний кодекс України (надалі – СК України) існує. Були сподівання, що він вирішить окреслені завдання, але як показав час та практика застосування, він не розв'язав ряду проблем щодо здійснення та захисту прав суб'єктів сімейних правовідносин, незважаючи на деякі позитивні моменти, які ним були запроваджені. Деякі норми СК України потребують вдосконалення та доповнення.

Кожний окремий суб'єкт сімейного права віднаходить виключно йому властиве місце в структурі конкретного сімейного правовідношення та виконує свої специфічні функції, реалізуючи власну сімейну правосуб'єктність. З огляду на це необхідно охарактеризувати кожного суб'єкта сімейного права як особливого, унікального та самостійного учасника сімейних правовідносин.

Стаття 2 СК України, лише на перший погляд дозволяє дійти висновку щодо вищепереліку суб'єктів сімейних правовідносин, який пропонується законодавцем у вище вказаній нормі закону. До цього переліку СК України у ст. 2 відносить подружжя, батьків, дітей, усиновлювачів, усиновлених, бабу, діда, прабабу, прадіда, внуків, правнуків, рідних братів і сестер, мачуху, вітчима, падчерку, пасинка та ін-

ших членів сім'ї, визначених у кодексі. Також законодавець прямо виключає з кола суб'єктів сімейних правовідносин двоюрідних братів та сестер, тітку, дядька, племінницю і племінника та інших родичів за походженням [9]. Слід також звернути увагу на правові норми СК України, з яких випливає, що у сімейних правовідносинах можуть перебувати й інші особи, які не включені до переліку. Провідною в юридичній науці класифікацією, яка поділяє суб'єктів правовідносин на фізичні особи та юридичні особи, є класифікація за критерієм форми участі особи в суспільних відносинах. Р. О. Халфіна зазначає, що інститут юридичної особи як форми участі об'єднання осіб в економічному житті існує поряд з інститутом фізичної особи як індивідуальної участі в суспільних відносинах [10, с. 129].

Суб'єктів сімейних правовідносин як індивідуальних суб'єктів права можливо поділити на види, залежно від критерію наявності у них правового зв'язку із державою. Це – громадяни України, іноземні громадяни, піддані та біпатриди (особи з подвійним громадянством) та особи без громадянства (апатриди). Реалізація цієї класифікації здійснюється на рівні фундаментальних положень Основного закону України (розділ II Конституції України) [5], СК України (норми щодо особливостей усиновлення за участю іноземців та осіб без громадянства, – розділ VI кодексу) [9], Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 року № 2709-VI [6], (колізійні норми щодо правового статусу фізичних і юридичних осіб; колізійні норми сімейного права) тощо. Ще однією не менш поширеною класифікацією суб'єктів правовідносин є класифікація за критерієм галузевої належності (цивільні, сімейні, житлові тощо) [11, с. 37].

Класифікації передбачає розподіл об'єктів на групи (класи), де кожна має своє постійне, визначене їй місце відповідно до рис подібності [3, с. 54]. Вона повинна провадитися на підставі суттєвих ознак відповідного явища чи процесу – і це дозволяє глибше вивчити його властивості, точніше визначити його поняття, а також з'ясувати взаємозв'язок між його структурними елементами та з іншими явищами. Для здійснення суто наукового аналізу необхідно визначити ознаки, на основі яких може бути здійснена класифікація. В літературі вказується, що при виборі критерію, що слугуватиме класифікатором, необхідно враховувати такі правила: характерна риса, яка виступає підставою класифікації, має бути суттєвою; вона однаковою мірою має характеризувати кожний з виділених видів [4, с. 247]. При аналізі видів суб'єктів сімейних правовідносин, слід звернути увагу на специфіку правовідносин, у яких вони беруть участь.

На основі галузевої класифікації суб'єктів права, є можливість запропонувати поділ суб'єктів сімейних правовідносин на види за інститутною ознакою. За цією класифікацією суб'єкти сімейних правовідносин характеризуються залежно від інститутів сімейного права (інституту шлюбу, інституту батьківства, інституту усиновлення) [9].

Суб'єктів сімейних правовідносин можливо класифікувати на види залежно від різноманітності тих сімейних правовідносин, учасниками яких вони виступають, а саме, можливо виділити суб'єктів внутрішніх та суб'єктів зовнішніх сімейних правовідносин [8, с. 47]. Суб'єктами зовнішніх сімейних правовідносин є власне члени однієї сім'ї, а зовнішні суб'єкти сімейних правовідносин не є членами однієї сім'ї. Наприклад, чоловік і батько в складі однієї сім'ї знаходиться у сімейних правовідносинах з його дітьми від першого шлюбу, яких виховує колишня дружина й котрі складають окрему сім'ю. В. О. Рясенцев [7, с. 51-52] за характером захисту сімейних правовідносин поділяє їх на наступні види: 1) суб'єкти відносних правовідносин, що не володіють абсолютним характером захисту від порушення з боку інших осіб; 2) суб'єкти абсолютних правовідносин з деякими ознаками відносних; 3) суб'єкти правовідносин, що не володіють ознаками абсолютної охорони. Можна вести мову і

про суб'єктів особистих немайнових та суб'єктів майнових сімейних правовідносин; суб'єктів договірних та не договірних сімейних правовідносин тощо.

Однак найбільш оптимальною є класифікація суб'єктів, що базується на видах сімейних правовідносин. Даний критерій ґрунтується на запропонованій класифікації сімейних правовідносин залежно від їх суб'єктного складу. Виходячи з цього, суб'єкти сімейних правовідносин поділяються на наступні види:

1. Суб'єкти подружніх та прирівняних до них правовідносин.
2. Суб'єкти правовідносин батьків і дітей.
3. Суб'єкти родинних правовідносин.
4. Суб'єкти правовідносин з приводу усиновлення.
5. Суб'єкти сімейних правовідносин, що пов'язані із влаштуванням дітей, позбавлених батьківського піклування.

Ця класифікація є найбільш доцільною для правової характеристики суб'єктів сімейних правовідносин як особливих, унікальних та самостійних учасників сімейних правовідносин.

У межах зазначеної класифікації можливим є правовий аналіз таких суб'єктів сімейних правовідносин, як подружжя (чоловік і дружина); колишнє подружжя (колишній чоловік та дружина) та особи, що проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу.

Основними суб'єктами подружніх та прирівняних до них правовідносин є подружжя. На думку Є. М. Ворожейкіна, подружжям є громадяни, що досягли віку, вказаного в законі, та зареєстрували шлюб в органах запису актів цивільного стану [20, с. 109]. Однак зазначене визначення, на нашу думку, не є повним, оскільки не охоплює усі необхідні умови, наявність яких дає можливість особам вступати у шлюб, також у дефініції не підкреслюється важлива ознака, яка вказана у законі, а саме різностатевість подружжя. Виходячи з цього, більш оптимальним є наступне визначення: «подружжям є жінка і чоловік, що відповідають встановленим законом умовам вступу в шлюб та пройшли процедуру реєстрації шлюбу в державному органі реєстрації актів цивільного стану».

Список використаних джерел:

1. Алексеев Н.А. Гей-брак: Семейный статус однополых пар в международном, национальном и местном праве / Н.А. Алексеев. – М.: Изд-во БЕК, 2002. – 416 с.
2. Ворожейкин Е.М. Семейные правоотношения в СССР / Е.М. Ворожейкин. – М.: Юрид. лит., 1972. – 336 с.
3. Ковалёв М.И. Юридические проблемы современной генетики / Ковалёв М.И. // Государство и право. – 1995. – № 6. – С. 15-21.
4. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник / Кондаков Н.И. – М.: Наука, 1975. – С. 247.
5. Конституція України від 28 червня 1996 року, із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 32. – Ст. 422. [Відомості Верховної Ради України].
7. Рузакова О.А. Семейное право: Учеб.-практ. Пособие / Рузакова О.А. – М.: Экзамен: Право и закон, 2003. – 256 с. – Библиогр.: с. 242-255.
8. Сімейне право: Навчальний посібник для студентів юрид. вузів та факультетів. – К.: Вен турі., 1997. – 272 с.
9. Сімейне право України: Підручник [За ред. Ю.С. Червоного] – К.: Істина, 2004. – 464 с.
10. Філософія [За ред. І.Ф. Надольного] – К.: Вікар, 1997. – С. 66-67.
11. Явич Л.С. Право и общественные отношения / Явич Л.С. – М., 1971. – 152 с.

НАПРЯМ 6. ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Гуйван О.П.,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА – ВАЖЛИВА ОЗНАКА СЬОГОДЕННЯ

На даному етапі суспільного розвитку відбуваються серйозні зміни в інформаційному середовищі, які забезпечують якісний поступ, пов'язаний із масовим використанням комп'ютерних та інформаційних технологій. В Україні, як і в інших частинах світу набула значного поширення концепція, за якою відомості, що становлять інформацію, мають бути не лише створені та оброблені, а й повинна бути організована можливість об'єктивного сприйняття її людиною та збереження. Бо, в іншому разі, інформація може бути непотрібною, втратить для особи всіляку цінність та значення як благо, здатне задовольнити її потреби. Отже, технічне оснащення інформаційного процесу, хочемо ми того, чи ні, вносить до сучасного дефініційного правового визначення певні корективи. Слід погодитися, що інформація є сукупністю відомостей про осіб, предмети, факти, події, явища та процеси незалежно від форми їх виявлення, які сприймаються людиною безпосередньо або за допомогою спеціальних пристроїв [1, с. 122-123].

При цьому, враховуючи величезне значення для обігу інформації новітніх технічних засобів, законодавство має регулювати не лише характер поведінки учасників, а й забезпечувати належні їх взаємодії з техніко-інформаційними засобами, враховуючи особливості нормативного регулювання в цій царині. Наразі існує значне коло нормативних актів, що впорядковують використання систем зберігання і обробки інформації, де в процесі їхнього застосування особлива увага приділяється питанням охорони конфіденційної інформації, як фактору, спрямованому на досягнення інформаційної безпеки держави. Це, наприклад, банківські юридичні системи безпечного документообігу, для яких забезпечення захисту інформації є життєво важливим завданням [2, с. 45]. Тож, з метою досягнення збалансованості та надійності відповідного захисту інформації та ресурсів, правове забезпечення такої діяльності має бути спрямоване на урахування безпекових факторів при створенні інформаційних систем, їхній експлуатації та захисті інформації, яка там знаходиться. При цьому неприпустимо встановлювати у нормативних актах переваг одних інформаційних систем над іншими (за виключенням випадків, коли закон встановлює обов'язковість застосування певних інформаційних технологій для створення і експлуатації державних інформаційних систем).

Таким чином, охорона інформаційних даних в системах, комп'ютерних мережах видається однією із актуальних проблем сучасного права. Адже в силу постійного розвитку та вдосконалення технологій істотний збій в інформаційних системах може зупинити діяльність великих компаній і банків, стати причиною значних збитків. За таких обставин питання боротьби з порушеннями в інформаційній сфері набувають все більшої актуальності. Зростання інтеграції інформаційних технологій у різні

сфери, послуг та сервісів, що здійснюються на їхній основі, супроводжується посиленням незаконної активності. Причому особи, які посягають на вказаний об'єкт, можуть бути як добросовісними (користувачі інформації, що не усвідомлюють її обмежений характер), так і недобросовісними (конкуренти чи кримінальні елементи). Тож, охорона має поширюватися на будь-яку інформацію, несанкціонований (незаконний) доступ до якої наносить шкоду її власникові чи іншій особі, що правомірно володіє інформацією чи використовує її. Зокрема, підлягає посиленому захисту конфіденційна інформація, бо негативний вплив на неї з боку зловмисників може призвести до дезорганізації діяльності як окремої структури, так і держави в цілому. Особа, яка вчиняє протиправне діяння по відношенню до елемента інформаційної системи, наприклад, незаконно отримуючи конфіденційну інформацію, реалізує загрозу та порушує встановлені правила. Це дозволяє говорити про правопорушення, спрямовані на недоторканість інформаційних систем, як окрему групу форм реалізації інформаційних загроз.

З метою боротьби з наведеними правопорушеннями необхідна розробка комплексної та цілеспрямованої системи захисту інформаційних ресурсів. Це дозволить ефективно попередити настання суспільно шкідливих наслідків в результаті таких неправомірних дій учасників інформаційної діяльності, як використання незаконних методів та способів доступу до обмежених ресурсів, порушення порядку розміщення та розповсюдження інформації, порушення прав і свобод людини у процесі інформаційної діяльності. Втім, варто зауважити, що абсолютно надійного та нездоланного захисту створити неможливо, будь-яка система захисту інформації може бути лише адекватна потенційним загрозам, що наразі існують.

В науці під інформаційною безпекою розуміється захищеність інформації від незаконного ознайомлення, поширення, перетворення та знищення, та захищеність відповідних систем та ресурсів неправомірних впливів на них, направлених на порушення їхньої роботоздатності, спроможність нейтралізувати чи послабити дію внутрішніх і зовнішніх потенційних і реальних інформаційних загроз [3, с. 59]. Сутність таких загроз і впливів та їх спрямованість бувають різними. Джерелами загроз можуть виступати: людина, технічні пристрої, моделі, алгоритми, програми; технологічні схеми обробки; зовнішнє середовище [4, с. 67]. Тому інформаційна безпека набуває ключового значення у організації безпеки держави в цілому. Це зумовлено, в першу чергу, швидким розвитком технологічних можливостей сучасних інформаційних систем. Вони стають найбільш значимими за своїм впливом на політику, соціально-економічне життя, суспільну поведінку людей, духовну сферу, ідеологію.

Разом з тим, слід відмітити, що на сучасному етапі питання інформаційної безпеки, котрі викликають великий інтерес, на науковому рівні вивчаються переважно у техніко-прикладній площині та зорієнтовані на захищеність ресурсів технічними засобами. Відверто недостатньо уваги присвячується соціально-правовим аспектами даного питання. Між тим, потребує юридичного вирішення проблематика забезпечення достовірності, повноти, доступності інформації, що поряд із забезпеченням її надійної охорони повинно створити комплексну систему. Інформаційна безпека в контексті її правового оформлення ще далека від завершеності концептуального осмислення.

Інформаційні загрози можуть створювати проблеми інформаційній безпеці гуманітарного характеру. Вони, приміром, виникають у зв'язку з безконтрольним використанням персональних даних громадян, втручанням у приватне життя особи, тобто у разі крадіжки інформації, яка може використовуватися у корисливих або ін-

ших низинних цілях [5, с. 101]. Недотримання правил інформаційної безпеки може призводити до проблем загальнополітичного характеру. Це пов'язується з атаками на інформаційні системи важливих оборонних об'єктів, транспортних та промислових структур, кібервійнами та електронною розвідкою в інтересах окремих політичних груп, компрометацією державної таємниці та політиків, дезінформацією керівників значних установ та політичних організацій тощо. Нарешті, проблеми з інформаційною безпекою безпосередньо відображаються в економіці. Вони полягають у наслідках витоку, перекручування і втрати комерційної та фінансової інформації, крадіжок брендів і інтелектуальної власності, розкриття інформації про матеріальне становище громадян, промислового шпигунстві і поширенні матеріалів, що завдають шкоди репутації компаній. Необхідність захисту інформації полягає в тому, що, наприклад, при блокуванні комп'ютерної інформації власник інформації тимчасово або постійно позбавляється можливості застосовувати зазначену інформацію і здійснювати з нею різні операції в своїх інтересах. Зокрема, власник комп'ютерної інформації не може вчасно оплатити рахунок у банку, здійснити вчасно замовлення на потрібну підприємству техніку і здійснити інші господарські операції [6, с. 90].

У залежності від виду і характеру можливих загроз інформації вони поділяються на активні та пасивні. Згідно з даною класифікацією відбувається і поділ заходів інформаційної безпеки як елементу правової охорони. За даною класифікацією пасивна загроза (ризик) спрямована на позаправове використання інформаційних ресурсів, але при цьому не має на меті порушення функціонування інформаційної системи. Такі прояви порушень інформаційної безпеки характерні, скажімо, при несанкціонованому доступі до баз даних чи прослуховуванні каналів передачі даних. Чинне національне законодавство за подібні порушення передбачає різні заходи відповідальності зловмисника, як цивільного, так і адміністративного чи кримінального характеру, в залежності від характеру наслідків та тяжкості караного діяння.

В принципі, до категорії пасивних ризиків порушення слід віднести і такі, що спрямовані, приміром, на недотримання права інтелектуальної власності з метою одержання інформації в обхід встановленого порядку та правил такого доступу. При цьому, як правило, інтереси власника інформації залишаються поза увагою правозастосовного органу. Вважаємо, що із розвитком суспільних відносин, наданням їм європейських якісних ознак даному питанню має бути приділена додаткова увага. Пропонується у спеціальних законах про інформацію та право інтелектуальної власності передбачити можливість розподілу сум компенсаційних стягнень за подібні порушення між власниками інтелектуального права та інформаційного ресурсу. Питання механізму та порядку такого розподілу перебуває поза межами предмету даного дослідження і потребує додаткового з'ясування.

Підсумовуючи проведене дослідження матеріально-правової природи поняття інформаційної безпеки та змісту існуючих потенційних загроз, маємо зазначити, що головною метою правової науки та законодавця є напрацювання та втілення цілісної системи захисту інформації та інформаційних ресурсів з урахуванням форм реалізації конкретних посягань. Для цього додатково необхідно провести аналіз таких посягань, зокрема їх чітких обрисів і просторово-часову прив'язку, що дозволяє встановити і зафіксувати відповідний факт впливу небезпечного явища на об'єкт. Також має бути напрацьована практика створення засобів захисту інформації на будь-якому етапі циклу її обробки системою. У такий спосіб буде реалізоване завдання попередження та припинення небезпечного посягання, профілактика загроз та усунення або мінімізація шкідливих наслідків.

Список використаних джерел:

1. Малинин В.Б. Правовое регулирование информации [Текст] / В.Б. Малинин // Ленинградский юридический журнал – 2015. – № 3 (41). – С. 120-129.
2. Чернадчук Т. Забезпечення інформаційної безпеки як один з напрямів банківської діяльності [Текст] / Т. Чернадчук // Юридична Україна. – 2013. – № 3. – С. 45-48.
3. Олійник О.В. Стан забезпечення інформаційної безпеки в Україні [Текст] / О.В. Олійник // Юридичний вісник. – 2014. – № 2 (31). – С. 59-65.
4. Хмелевський Р.М. Дослідження оцінки загроз інформаційній безпеці об'єктів інформаційної діяльності [Текст] / Р.М. Хмелевський // Сучасний захист інформації. – 2016. – № 4. – С. 65-70.
5. Уголовное право России в вопросах и ответах [Текст]: учебное пособие / Г.Н. Борзенков [и др.]; ред. В.С. Комиссаров. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Проспект, 2008. – 384 с.
6. Копылов В.А. Информационное право: учеб. пособие. [Текст] / В.А. Копылов – М.: Юристъ, 2009. – 532 с.

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

«ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУВЕРЕННОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»

(м. Київ, 21 лютого 2018 р.)

Підписано до друку 12.02.2018. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,98. Тираж 100. Замовлення № 0218-23.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 39 95 80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.